

**KADIN YOKSULLUĞUNU ÖNLEMEDE SOSYAL YARDIMLAŞMA VE
DAYANIŞMA VAKIFLARININ ROLÜ: DÜZCE İLİ ÖRNEĞİ**

Esmâ ATASEVER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SİGORTACILIK VE SOSYAL GÜVENLİK ANABİLİM DALI

DANIŞMAN

Doç. Dr. Emel İŞTAR IŞIKLI

Ekim, 2023

**KADIN YOKSULLUĞUNU ÖNLEMEDE SOSYAL YARDIMLAŞMA VE
DAYANIŞMA VAKIFLARININ ROLÜ: DÜZCE İLİ ÖRNEĞİ**

Esmâ ATASEVER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SİGORTACILIK VE SOSYAL GÜVENLİK ANABİLİM DALI

DANIŞMAN

Doç. Dr. Emel İŞTAR IŞIKLI

Ekim, 2023

T.C.
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

KADIN YOKSULLUĞUNU ÖNLEMEDE SOSYAL YARDIMLAŞMA VE
DAYANIŞMA VAKIFLARININ ROLÜ: DÜZCE İLİ ÖRNEĞİ

Esma ATASEVER tarafından hazırlanan tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından Düzce Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sigortacılık ve Sosyal Güvenlik Anabilim Dalı'nda **YÜKSEK LİSANS tezi** olarak kabul edilmiştir.

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Emel İŞTAR IŞIKLI

Düzce Üniversitesi

Jüri Üyeleri

Doç. Dr. Emel İŞTAR IŞIKLI

Düzce Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ŞEN
Karadeniz Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Öznur BOZKURT
Düzce Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 20/10/2023

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine aldığımı, yine bu tezin çalışılması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını beyan ederim.

20/10/2023

Esma ATASEVER

TEŞEKKÜR SAYFASI

Yoksulluk sorunu geçmişten günümüze tüm toplumların temel sorunlarından biri olmuştur. Gerek gelişmiş ülkeler gerek gelişmekte olan ülkeler bu sorunla karşı karşıya kalmış, yoksullukla mücadele etmeye yönelik politikalar geliştirmiştir. Türkiye Cumhuriyeti, 1982 Anayasasında sosyal hukuk devleti ilkesini benimsemiş, vatandaşların insan onuruna yarıyor asgari yaşam düzeyine sahip olmalarına yönelik sosyal politikalara önem verilmiştir. Bu kapsamda ülke genelinde gelir dağılımındaki adaletsizliklerinin engellenmesi, yoksul kesimlerin desteklenmesi, sosyal adaletin sağlanması, yardımlaşma ve dayanışmanın teşvik edilmesi amacıyla 1986 yılında 3294 sayılı Kanun ile Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu kurulmuştur.

Bu çalışmada yoksulluk sorunuyla mücadele eden, dezavantajlı gruplardan biri olan kadınlar ele alınmıştır. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarınca yapılan sosyal yardımların kadınlara yansıması, kadınlar nezdinde sosyal yardımların görünümü incelenmektedir.

Bu tezin yazımında başından sonuna kadar desteğini esirmeyen ve bana yol gösteren danışman hocam Doç. Dr. Emel İŞTAR IŞIKLI' ya, bu süreçte bana destek olan aileme ve arkadaşlarıma, eğitim hayatım boyunca üzerimde emeği olan tüm öğretmenlerime ve anket çalışmasına katılan sosyal yardımlardan yararlanan kadınlara teşekkür ederim.

20/10/2023

Esma ATASEVER

İÇİNDEKİLER

ŞEKİL LİSTESİ.....	VIII
ÇİZELGE LİSTESİ.....	IX
KISALTMALAR.....	XI
ÖZET.....	XIII
ABSTRACT.....	XIV
GİRİŞ	1
1.BÖLÜM KAVRAMSAL ÇERÇEVE: YOKSULLUK VE SOSYAL YARDIM	5
1.1. YOKSULLUK KAVRAMI	5
1.2. YOKSULLUK TÜRLERİ	7
1.2.1. Mutlak Yoksulluk	7
1.2.2. Göreli Yoksulluk.....	8
1.2.3. İnsani Yoksulluk.....	8
1.2.4. Objektif Yoksulluk	9
1.2.5. Subjektif Yoksulluk.....	9
1.2.6. Kırsal Yoksulluk.....	9
1.2.7. Kentsel Yoksulluk.....	10
1.2.8. Gelir Yoksulluğu.....	10
1.3. YOKSULLUĞUN NEDENLERİ	10
1.3.1. Ekonomik Nedenler	10
1.3.1.1. Enflasyon	11
1.3.1.2. Gelir Dağılımı Adaletsizliği	11
1.3.1.3. Ekonomik Krizler	12
1.3.1.4. Yapısal Uyum Politikaları	12
1.3.1.5. İstihdam-İşsizlik.....	13

1.3.2. Sosyal ve Demografik Nedenler	14
1.3.3. Siyasal Nedenler	17
1.3.4. Coğrafi Nedenler	17
1.4. TÜRKİYE’DE YOKSULLUK.....	18
1.5. SOSYAL YARDIM KAVRAMI	24
2.BÖLÜM KADIN YOKSULLUĞUNUN ÖNLENMESİNE YÖNELİK SOSYAL POLİTİKALAR	30
2.1. SOSYAL POLİTİKA KAVRAMI.....	30
2.2. KADIN YOKSULLUĞU	32
2.3. KADIN YOKSULLUĞUNUN NEDENLERİ	33
2.3.1. Toplumsal Cinsiyet	33
2.3.2. Kadın İstihdamı	35
2.3.3. Kadının Aile İçindeki Konumu	36
2.3.4. Eğitim	36
2.3.5. Eşit Olmayan Kaynak Dağılımı.....	38
2.3.6. Yasal Düzenlemelerin Yetersizliği	39
2.3.7. Sosyal Dışlanma	40
2.3.8. Gönüllü Sosyal Yardımların Yetersizliği.....	40
3.BÖLÜM KADIN YOKSULLUĞUYLA MÜCADELEDE SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKIFLARI	42
3.1. SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKIFLARININ KURULUŞU	42
3.2. SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKIFLARININ AMACI.....	47
3.3. SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKIFLARININ ORGANLARI	47

3.3.1. Vakıf Başkanı.....	47
3.3.2. Mütevelli Heyeti.....	48
3.4. SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKIFLARININ PERSONEL DURUMU	49
3.5. SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKIFLARININ GELİRLERİ VE GİDERLERİ	50
4.BÖLÜM KADIN YOKSULLUĞUNU ÖNLEMEDE DÜZCE SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKFI ÜZERİNE BİR UYGULAMA. 53	
4.1. DÜZCE İLİNE İLİŞKİN SOSYAL VE EKONOMİK BİLGİLER	53
4.2. DÜZCE SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKFININ YAPTIĞI SOSYAL YARDIMLAR	55
4.2.1. Aile Yardımları	56
4.2.1.1. Doğum Yardımı	57
4.2.1.2. Çoklu Doğum Yardımı.....	57
4.2.1.3. Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik Düzenli Nakit Yardım Programı (EVEK) 57	
4.2.1.4. Öksüz ve Yetim Yardımı	58
4.2.1.5. Muhtaç Asker Ailelerine Yönelik Düzenli Nakit Yardım Programı ..	59
4.2.1.6. Muhtaç Asker Çocuğu Yardımı.....	59
4.2.1.7. Terör Zararı Yardımları.....	59
4.2.1.8. Afet-Acil Durum Yardımları	60
4.2.1.9. İşe Yönlendirme Yardımı-Başlama Yardımı.....	60
4.2.1.10. Şehit Yakınları ve Gazilere Yönelik Yardımlar	60
4.2.2. Eğitim Yardımları	61
4.2.2.1. Ücretsiz Ders Kitabı	61
4.2.2.2. Şartlı Eğitim Yardımları (ŞEY).....	61

4.2.2.3.	<i>Yabancılarla Yönelik Şartlı Eğitim Yardımı (YŞEY)</i>	63
4.2.2.4.	<i>Engelli Öğrencilerin Ücretsiz Taşınması</i>	63
4.2.2.5.	<i>Eğitim Materyali Yardımları</i>	63
4.2.2.6.	<i>Öğrenci Barınma-Taşıma-Yemek Yardımı</i>	64
4.2.2.7.	<i>Yurt Yapımı</i>	64
4.2.3.	Sağlık Yardımları	64
4.2.3.1.	<i>Genel Sağlık Sigortası (GSS) Prim Ödemeleri</i>	64
4.2.3.2.	<i>Şartlı Sağlık Yardımları (Sağlık ve Gebelik)</i>	65
4.2.3.3.	<i>Katılım Payı Ödemeleri</i>	66
4.2.3.4.	<i>Kronik Hastalık Yardımı</i>	67
4.2.3.5.	<i>Kronik Hastalara Elektrik Tüketim Desteği</i>	67
4.2.4.	Barınma ve Gıda Yardımları	67
4.2.4.1.	<i>Gıda Yardımları</i>	68
4.2.4.2.	<i>Öğle Yemeği Yardımı</i>	68
4.2.4.3.	<i>Aşevleri</i>	68
4.2.4.4.	<i>Barınma Yardımları</i>	68
4.2.4.5.	<i>Sosyal Konut Projesi</i>	69
4.2.4.6.	<i>Yakacak Yardımları</i>	69
4.2.4.7.	<i>Elektrik Tüketim Desteği</i>	69
4.2.4.8.	<i>Sosyal Uyum Yardımı (SUY)</i>	70
4.2.5.	Engelli ve Yaşlı Yardımları	71
4.2.5.1.	<i>Yaşlı Aylığı</i>	71
4.2.5.2.	<i>Engelli Aylığı</i>	71
4.2.5.3.	<i>Engelli Yakını Aylığı</i>	71
4.2.5.4.	<i>Engelli İhtiyaç Yardımları</i>	72

4.3. DÜZCE SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKFI TARAFINDAN YÜRÜTÜLEN PROJELER.....	72
4.3.1. Sosyal Dayanışma Merkezi (SODAM)	72
4.3.2. Sosyal Market	73
4.3.3. Kadın Emeği Merkezi	73
4.3.4. Yaşlı ve Engelli Bakım Projesi (VEFA)	74
4.4. ALAN ARAŞTIRMASI	74
4.4.1. Araştırmanın Amacı, Önemi ve Soruları.....	75
4.4.2. Araştırmanın Yöntemi.....	76
4.4.3. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	76
4.4.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	76
4.4.5. Araştırmanın Bulguları ve Tartışma	77
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	101
KAYNAKÇA	108
EKLER	118
ÖZGEÇMİŞ.....	123

ŞEKİL LİSTESİ

- Şekil 1.1. 2012-2021 Yılları Arasında %20’lik Grupların Milli Gelirden Aldığı Paylar
- Şekil 4.1. Katılımcıların Geçimini Sağlama Durumu
- Şekil 4.2. Katılımcıların Aldığı Sosyal Yardımların Dağılımı

ÇİZELGE LİSTESİ

- Çizelge 1.1. Dört kişilik ailenin açlık ve yoksulluk sınırı (TL)
- Çizelge 1.2. Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Gelire Göre Göreli Yoksulluk Sınırı ve Oranı
- Çizelge 1.3. Rakamlarla Türkiye’de Sosyal Yardım (2021 Yılı)
- Çizelge 2.1. 15 Yaş Üstü Bireylerin Eğitim Durumuna Göre Göreli Yoksulluk Oranı (%)
- Çizelge 3.1. İl ve İlçe Mütevelli Heyeti Üyeleri
- Çizelge 4.1. Düzce İli Medeni Duruma Göre Kadın Nüfusu (15 yaş ve üstü nüfus)
- Çizelge 4.2. Ana Gruplara Göre Sosyal Yardım Programları
- Çizelge 4.3. Katılımcıların Yaş Aralığına Göre Dağılımı
- Çizelge 4.4. Katılımcıların Medeni Duruma Göre Dağılımı
- Çizelge 4.5. Katılımcıların Öğrenim Durumu
- Çizelge 4.6. Katılımcıların Mesleklerine Göre Dağılımı
- Çizelge 4.7. Katılımcıların İkamet Adreslerine Göre Dağılımı
- Çizelge 4.8. Katılımcıların Çocuk Sayısına Göre Durumu
- Çizelge 4.9. Katılımcıların Çalışma Durumu
- Çizelge 4.10. Katılımcıların Çalışmama Nedenleri
- Çizelge 4.11. Eşin Çalışma Durumu Göre Katılımcıların Dağılımı
- Çizelge 4.12. Eşin Mesleğine Göre Katılımcıların Dağılımı
- Çizelge 4.13. Katılımcıların Sosyal Güvence Durumu
- Çizelge 4.14. Eşin Sosyal Güvence Durumu
- Çizelge 4.15. Hanedeki Kişi Sayısına Göre Katılımcıların Dağılımı
- Çizelge 4.16. Hanedeki Engelli Birey Durumu
- Çizelge 4.17. Katılımcıların Engelli Aylığı veya Engelli Yakını Aylığı Alma Durumu
- Çizelge 4.18. Hanede Yaşayan 15 Yaş Altı Kişi Sayısına Göre Katılımcıların Dağılımı

- Çizelge 4.19. Hanede Yaşayan 65 Yaş Üstü Kişi Sayısı Göre Katılımcıların Dağılımı
- Çizelge 4.20. Katılımcıların Kadın Emeği Merkezinden Haberdar Olma Durumu
- Çizelge 4.21. Katılımcıların Kadın Emeği Merkezinden Yararlanma Durumu
- Çizelge 4.22. Katılımcıların Sosyal Dayanışma Merkezinden Haberdar Olma Durumu
- Çizelge 4.23. Katılımcıların SODAM Kurslarına Katılma Durumuna Göre Dağılımı
- Çizelge 4.24. Haneye Düzenli Gelir Getiren Kişi Sayısına Göre Katılımcıların Dağılımı
- Çizelge 4.25. Hanedeki Ortalama Aylık Gelire Göre Katılımcıların Dağılımı
- Çizelge 4.26. Sosyal Yardımların Yaşamı Rahatlatma Durumu
- Çizelge 4.27. Sosyal Yardımların Geleceğe Güvenle Bakmayı Sağlama Durumu
- Çizelge 4.28. Sosyal Yardımların Temel İhtiyaçları Karşılama Durumu
- Çizelge 4.29. Sosyal Yardımların Hanedeki Yoksulluğu Azaltma Durumu
- Çizelge 4.30. Sosyal Yardımların Kadın Yoksulluğunu Önlemedeki Etki Durumu
- Çizelge 4.31. Sosyal Yardımlardan Genel Memnuniyet Durumu
- Çizelge 4.32. Alınan Yardımların Yeterli Görülme Durumu
- Çizelge 4.33. Yardımların Zamanında Ulaştırılma Durumu
- Çizelge 4.34. Yardımların Tarafsız ve Adil Dağıtılma Durumu
- Çizelge 4.35. Yardım Verilecek Kişilerin Tarafsız Şekilde Belirlenme Durumu

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ADNKS	Adrese Dayalı Nüfusu Kayıt Sistemi
AEP	Aile Eğitim Programı
ASHB	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
ASPB	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
BM	Birleşmiş Milletler
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DÜYEM	Düzce Üniversitesi Yaşam Boyu Eğitim ve Araştırma Merkezi
ECHO	European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations
EVEK	Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik Yardım
FAK-FUK-FON	Fakir Fukara Fonu
GSS	Genel Sağlık Sigortası
GSYH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IFRC	International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies
IMF	International Monetary Fund
İŞKUR	Türkiye İş Kurumu
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KPSS	Kamu Personel Seçme Sınavı
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
ÖSYM	Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi
PTT	T.C. Posta ve Telgraf Teşkilatı Genel Müdürlüğü
SED	Sosyal ve Ekonomik Destek
SEGE	Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
SODAM	Sosyal Dayanışma Merkezi
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
SUY	Sosyal Uyum Yardımı
SYD	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma
SYDGM	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü
SYDTF	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu

SYDTK	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Kanunu
SYDV	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
ŞEY	Şartlı Eğitim Yardımı
ŞEY	Şartlı Eğitim Yardımı
ŞNT	Şartlı Nakit Transferi
ŞNT	Şartlı Nakit Transfer
TCK	Türk Ceza Kanunu
TDK	Türk Dil Kurumu
TMK	Türk Medeni Kanunu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TÜRK-İŞ	Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
TÜSİAD	Türkiye İş İnsanları Derneği
UNDP	United Nation Development Programme
UNICEF	United Nation International Children's Emergency Found
WB	World Bank
YŞEY	Yabancılarla Yönelik Şartlı Eğitim Yardımı

ÖZET

KADIN YOKSULLUĞUNU ÖNLEMEDE SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKIFLARININ ROLÜ: DÜZCE İLİ ÖRNEĞİ

Esmâ ATASEVER

Düzce Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sigortacılık ve Sosyal Güvenlik Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Emel İŞTAR IŞIKLI

Ekim 2023, 122 sayfa

Yoksulluk kavramı kişiden kişiye ülkeden ülkeye değişen çok boyutlu bir kavramdır. Bu nedenle yoksulluğun tanımı konusunda görüş birliği bulunmamaktadır. İnsanların temel ihtiyaçlarını karşılayacak ekonomik güce sahip olmaması, asgari yaşam düzeyinde mahrum olması hali olarak tanımlanabilen yoksulluk olgusu, insanlık tarihi boyunca var olmuştur. 1990’lardan itibaren bu sorun üzerine araştırmalar yapılmaya, Dünya Bankası’nın 1990 yılında yayımladığı yoksulluk raporuyla küresel bir sorun olarak kabul görmeye başlamıştır. Küresel sorun olarak kabul görmesiyle birlikte yoksullukla mücadele konusunda ülkeler çeşitli politikalar üretmeye başlamıştır. Bu amaç doğrultusunda Türkiye’de 14 Haziran 1986 yılında yürürlüğe giren 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu (SYDFK) ile Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (SYDTF) kurularak yoksullukla mücadele konusunda ilk kurumsal yapı oluşmuştur. Kurulan Fonun amaçlarını gerçekleştirmeleri için her il ve ilçede Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları kurulmuştur. Bu çalışmanın ilk bölümünde yoksulluk olgusu ve türleri ile sosyal yardım kavramı incelenmektedir. İkinci bölümünde kadın yoksulluğu, nedenleri ve sosyal politika konusu ele alınmaktadır. Üçüncü bölümde yoksullukla mücadele mekanizmalarından olan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının yapısı hakkında genel bilgilere yer verilmektedir. Alan araştırmasının yer aldığı son bölümde Düzce Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı tarafından sunulan hizmetler hakkında bilgi verilerek Vakıftan sosyal yardım alan 385 kadınla yapılan anket çalışmasından elde edilen bulgular incelenmektedir. Bu çalışma sosyal yardım alan kadınların demografik özellikleri, sahip oldukları sosyal ekonomik durumları, hangi yardımlardan yararlandıkları konusunda bilgiler elde edilerek alınan yardımların kadınlar açısından etkileri ve görünürlüğü incelenmekte, kadın yoksulluğunu önlemede etkili olup olmadığı konusunda durum değerlendirmesi yapılmaktadır. SYDV’lerin yaptığı sosyal yardımların etkinliğine yönelik kadınların algısı ölçülmeye çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kadın yoksulluğu, Sosyal yardım, Sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfı, Yoksulluk.

ABSTRACT

THE ROLE OF SOCIAL ASSISTANCE AND SOLIDARITY FOUNDATIONS IN PREVENTION OF WOMEN'S POVERTY: THE CASE OF DUZCE PROVINCE

Esma ATASEVER

Duzce University

Graduate School of Education, Department of Insurance and Social Security

Master's Thesis

Counselor: Assoc. Prof. Emel İŞTAR IŞIKLI

October 2023, 122 page

The concept of poverty is a multidimensional term that varies from person to person and from country to country. Therefore, there is no consensus on the definition of poverty. The phenomenon of poverty, which can be defined as the state of lacking the economic capacity to meet basic needs and experiencing deprivation at a minimum standard of living, has existed throughout human history. Since the 1990s, research has been conducted on this issue, and it has been recognized as a global problem with the poverty report published by the World Bank in 1990. With its recognition as a global problem, countries have started to develop various policies to combat poverty. In this regard, the Social Assistance and Solidarity Promotion Law (SYDTK) No. 3294, which came into effect on June 14, 1986, and the Social Aid and Solidarity Promotion Fund (SYDTF) were established as the first institutional structure in Turkey to combat poverty. Social Aid and Solidarity Foundations were established in each province and district to achieve the objectives of the established Fund. The first part of this study examines the phenomenon and types of poverty, as well as the concept of social assistance. The second part focuses on women's poverty, its causes, and social policy issues. The third part provides general information about the structure of Social Aid and Solidarity Foundations, which are mechanisms for combating poverty. The final part, which includes field research, provides information about the services provided by the Duzce Social Aid and Solidarity Foundation, and examines the findings obtained from a survey conducted with 385 women who received social assistance from the Foundation. This study aims to examine the demographic characteristics of women receiving social assistance, their socio-economic status, the types of assistance they benefit from, and assess the effects and visibility of the aid from the perspective of women. Additionally, a situational evaluation is conducted to determine whether these aids are effective in preventing female poverty. The perception of women regarding the effectiveness of the social assistance provided by the Social Aid and Solidarity Foundations (SYDFs) is also measured.

Keywords: Women's poverty, Public assistance, Social assistance and solidarity foundation, Poverty.

GİRİŞ

Yoksulluk olgusu insanlık tarihi boyunca var olan toplumsal bir sorundur. Ancak tanımı konusunda görüş birliğine varılamamıştır. Çok boyutlu bir kavram olan yoksulluk, en basit haliyle temel ihtiyaçlarını karşılayacak maddi imkânlardan yoksun olma durumu olarak tanımlanabilmektedir. Yoksulluk kavramı ilk kez 1991 yılında Rowntree tarafından dile getirilmiş, 1990 yılında Dünya Bankasının yayımladığı “Yoksulluk” raporu ile küresel sorun olarak görülmeye başlamıştır. Tanımı, boyutu ülkeden ülkeye farklılık gösterse de ülkeler yaşadıkları yoksulluğun boyutuna göre mücadele mekanizmaları geliştirmektedir.

Türkiye’de yoksulluk sorunuyla mücadele Cumhuriyet öncesi dönemlerde hayır kurumları, vakıflar, medreseler gibi farklı birçok kurum aracılığıyla yapılmaktaydı. Aile içi yardımlaşma ve dayanışmanın da yaygın olduğu Cumhuriyet öncesi dönemde fakir kimselerin ihtiyaçları yerel imkânlarla giderilmekteydi. 1950’lerden itibaren kırsaldan kentlere doğru yaşanan göçlerle birlikte geleneksel yöntemlerin etkisi azalmaya başlamıştır. Aile yapısındaki değişimler, kültürel etkileşimler, akrabalık ilişkilerinin ve insan ilişkilerinin zayıflaması gibi faktörler nedeniyle yoksulluk sorunu toplumda daha görünür hale gelmiştir. Özellikle de 1980’lerden itibaren yaşanan küreselleşme ile birlikte bu sorunla mücadele etmek amacıyla kurumsal bir yapılanmaya ihtiyaç duyulmuştur. 1986 yılında fakir, kimsesiz, muhtaç olan vatandaşlara yardım etmek amacıyla Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu ile Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu oluşturulmuştur. Fonun amaçları doğrultusunda tüm il ve ilçelerde Fonun gelirlerini kullanarak hizmet veren Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) kurulmuştur.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, temel ihtiyaçlarını karşılamaktan yoksun kalan bireylerin sosyal yardımlarla desteklenmesi, adil bir gelir dağılımının sağlanması, yoksullukla mücadele edilmesi, ekonomik ve sosyal kaynakların etkin bir şekilde kullanılarak gelir düzeyi düşük bireylerin ekonomik ve sosyal hayata katılımının sağlanması amaçlarıyla hizmet veren kurumlardır. SYDV’ler aile, eğitim, sağlık, gıda-barınma, engelli-yaşlı ana başlıkları altında yer alan çeşitli sosyal yardım programları ile yoksul hanelerin ihtiyaçlarını gidermeye çalışmaktadır.

Toplumda yaşıyan bazı gruplar çeşitli nedenlerden dolayı diğerlerine oranla dezavantajlı durumdadırlar. Cinsiyet bağlamında bakıldığında kadınların dezavantajlı olduğu görölmektedir. Kadınların erkeklere oranla daha yoksul olduğu, daha fazla etkilendiği bilinmekte, araştırmalarda da bu durum ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmada da dezavantajlı gruplardan biri olan kadınlar ve kadın yoksulluğu konusu ele alınmıştır.

Kadınların yoksulluğunun nedenlerine bakıldığında ağırlıklı olarak kadınların çocukluk döneminden başlayan cinsiyete dayalı ayrımcılığın etkili olduğu görölmektedir. Ailelerin kız ile erkek çocuğun eğitime aynı hassasiyeti göstermemesi, kız çocuklarına daha çok ev işleri, sorumlukları yüklemesi, kızların okumasına gerek olmadığı düşüncesi gibi nedenlerden dolayı kızlar eğitim imkânlarına erkeklere oranla daha büyük zor erişmektedir. TÜİK'in verilerine bakıldığında da eğitime erişimde kadınların dezavantajlı oldukları görölebilmektedir. TÜİK'in 2020 yılı Ulusal Eğitim İstatistikleri verilerine göre okuma yazma bilmeyen kadın sayısı 1.658.282 iken erkek sayısı 262.501'dir. Doktora mezunu olan kişilere bakıldığında ise 129.973 mezunun erkek, 91.434 mezunun kadın olduğu görölmüştür.

Eğitim imkânlarından yeterince yararlanamayan, nitelikli eğitimden yoksun kalan kadınlar iş yaşamına ya hiç girmemekte ya da düşük ücretli, vasıfsız veya sigortasız işlerde çalışmaktadır. Kadınların işgücüne katılım durumlarına ilişkin TÜİK İş Gücü İstatistikleri verilerine bakıldığında 2020 yılında, kadınların işgücüne katılım oranı %30,9; istihdam oranı %26,3 olarak hesaplanmıştır. Kadınlardaki işsizlik oranı ise %15 olmuştur. Çalışan kadınların durumuna bakıldığında %30,6'sının ücretli yevmiyeli işlerde çalıştığı, %12,2'sinin işveren olduğu, %17,1'inin kendi hesabına çalıştığı, %67,7'sinin ücretsiz aile işçisi olduğu görölmüştür. İşgücüne katılan kadınların eğitim durumlarına bakıldığında işgücüne en az katılımın %12,4 ile okuryazar olmayanlarda, en yüksek katılımın ise %65,6 ile yükseköğretim mezunlarında olduğu ortaya çıkmıştır. İşgücünde olmayan kadınların çalışmama nedenlerine bakıldığında ilk sırada %47,2 ile ev işleriyle meşguliyetin yer aldığı görölmüştür. Tüm bu veriler ışığında kadınların işgücüne katılımının düşük olduğu, eğitim düzeyi arttıkça kadınların daha fazla iş yaşamında yer bulabildiği, iş yaşamında olan kadınların büyük bir kısmının ise ücret almayan aile işçisi

konumunda olduğu anlaşılmaktadır. İş yaşamında yeterince yer alamayan kadınlar, ekonomik açıdan daha zayıf durumda kalmaktadır. Bu nedenle yoksulluk sorunuyla karşı karşıya kalma riski daha yüksektir.

Gerek yoksulluk konusuyla gerek sosyal yardımlarla ilgili birçok çalışma yapılmıştır. Sosyal yardımların yoksulluğu önlemedeki etkinliği ise araştırmacıların üzerinde durduğu önemli konulardan biri olmuştur. Daha önce bu konuyla ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde farklı illerde saha çalışması yapıldığı ancak Düzce ilini kapsayan çalışmanın olmadığı görülmüştür. Bu nedenle Düzce ili Merkez ilçesindeki SYDV'nin faaliyetleri bu çalışmada ele alınmıştır. Bu tezin amacı, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfından alınan sosyal yardımların, Düzce ilindeki kadın yoksulluğuyla mücadeledeki etkinliğini incelemektir.

Türkiye nüfusunun %49,89'u kadındır. Buna göre ülkenin neredeyse yarısını kadınlar oluşturmaktadır. Hal böyleyken kadınların yaşadığı sorunlara yönelik politikaların geliştirilmesi önem arz etmektedir. Toplumun yarısını oluşturan kadınların sorunlarına yönelik politikalar ve çalışmalar Türkiye'de daha çok Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde yürütölmektedir. Bu çalışma ile Düzce SYDV tarafından sunulan sosyal yardımlar hakkında kadınların algısını ölçmek olup özelde Düzce SYDV'nin genelde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın kadınlara yönelik yapacağı çalışmalara ışık tutması beklenmektedir.

Çalışma giriş ve sonuç hariç 4 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde yoksulluk kavramı, yoksulluk türleri incelenecek, Türkiye'de yoksulluğun durumu hakkında bilgiler sunulacak ve sosyal yardım kavramına değinilecektir. İkinci bölümde sosyal politika kavramına yer verilecek ve kadın yoksulluğu ile kadın yoksulluğunun nedenleri konusu ele alınacaktır. Üçüncü bölümde yoksullukla mücadele mekanizmalarından biri olan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının kuruluşu, yapısı, organları, personel durumu, gelir giderleri hakkında genel bilgilerden bahsedilecektir. Son bölümde ise Düzce Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfının verdiği yardımlar ve sunduğu hizmetler hakkında bilgi verilecektir. Vakıftan sosyal yardım alan 385 kadınla yapılan alan araştırması sonucu elde edilen bulgular incelenerek çalışma tamamlanacaktır. Bu çalışmada dezavantajlı gruplardan biri olan kadınların yaşadığı yoksulluk sorunu ve yoksullukla mücadele araçlarından olan sosyal yardımların etkinliğine yönelik

kadınların algısı ölçülmektedir. Bu çalışma ile SYDV'den sosyal yardım alan kadınların demografik özelliklerini ve sosyal yardımlarla ilgili görüşlerini ortaya koymak amaçlanmaktadır. Sosyal yardım sisteminde yaşanan aksaklıklara yönelik çözüm önerileri sunulmaktadır.

1. BÖLÜM KAVRAMSAL ÇERÇEVE: YOKSULLUK VE SOSYAL YARDIM

1.1. YOKSULLUK KAVRAMI

Türk Dil Kurumu'nun sözlükteki tanımına göre yoksul; geçinmekte çok sıkıntı çeken, parası olmayan, varlıksız, varyetsiz, fakir, fukara kimsedir. Yoksul kelimesinden türeyen yoksulluk kavramı ise fakirlik, sefalet, yoksul olma durumu olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2021).

Yoksulluk olgusu insanlık tarihi kadar eskidir. Yoksulluk, insan yaşamını olumsuz etkileyen ekonomik ve sosyal bir sorundur. Yoksulluğun artması, toplumsal barışın ve sosyal yapının bozulması, suç oranlarının artması, kamu düzeninin ve güvenliğinin ortadan kalkması gibi birçok olumsuzluklara yol açmaktadır (Öztürk ve Öztürk, 2010: 1).

Yoksulluğun azaltılması için mücadele eden ve 1945 yılında kurulan Dünya Bankası'nın 1990 yılında yayımladığı “Yoksulluk” başlıklı raporu ile yoksulluk sorunu dünyada gündeme gelmeye başlamıştır (WB, 1990). Bu raporda yoksulluk “en acil sorun” olarak kabul edilmiş, bu sorunun nasıl azaltılacağı konusuna odaklanılmıştır (Yüksel-Arabacı, 2019: 125). Bu raporla birlikte araştırmacıların yoksulluk olgusuna, nedenlerine, nasıl mücadele edilmesi gerektiği gibi konulara ilgisi artmıştır. Literatürde konuyla ilgili çalışmalar (Ravallion, 1994; İkizoğlu, 2000; Şenses, 2001) yaygınlaşmaya başlamıştır (Bilen vd., 2005: 2).

Yoksulluk sübjektif ve çok boyutlu niteliğe sahip bir kavramdır. Bu yüzden herkes tarafından kabul edilen objektif bir tanımı yoktur (Aktan ve Vural, 2002: 1-3). Literatürde yoksulluk kavramının tanımı konusunda görüş birliği bulunmamaktadır. Yoksulluk, zamana, kişiye, bakış açısına göre anlamı değişen bir olgudur. Yoksulluk kavramıyla ilgili tek tanım yapmak oldukça güç olduğundan yoksullukla ilgili birçok tanım bulunmaktadır (Şenses, 2001: 62).

Yoksulluk, kişilerin yeme, içme, barınma gibi en temel ihtiyaçlarını gidermekten yoksun olması, hayatını idame ettirecek gelire sahip olmaması durumudur (Bilen vd., 2005: 3). Demircan'a (2021) göre yoksulluk, genel anlamıyla bireylerin temel ve hayati ihtiyaçlarına ulaşamaması, ulaşmakta zorlanması durumudur.

Dünya Bankası (WB, 2000: 15) tarafından yoksulluk kavramı “iyi olma (well-being) durumundan mahrum olma” şeklinde tanımlanmıştır. Bahsi geçen “iyi olma” durumunun nasıl tanımlandığı, kimlerin yoksul olarak değerlendirileceği noktası önem taşımaktadır. “İyi olma” durumunun tanımlanmasında temel olarak iki farklı yaklaşımdan söz edilmektedir.

Birinci yaklaşım, yoksulluk kavramından ilk kez bahseden Seebom Rowntree (1901)’nin İngiltere’nin York şehrinde gerçekleştirdiği çalışmaya dayanmaktadır. Rowntree, bu çalışmada “iyi olma” durumunu gelir üzerinden tanımlamaktadır. Rowntree (1901) çalışmasında bireylerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan temel ürünlerin yer aldığı bir mal sepeti belirlemiş ve bu sepetin parasal değerini hesaplamıştır. Geliri ya da harcaması bu sepetin değerinden düşük olan bireyleri yoksul olarak değerlendirmiştir. Dünya Bankası’nın kullandığı küresel yoksulluk hesaplamaları da söz konusu bu yaklaşıma dayanmaktadır (WB, 2000: 16).

“İyi olma” durumunu tanımlayan ikinci yaklaşım ise, kalkınma iktisatçılarından Amartya Sen (1987) tarafından ortaya atılan “yapılabilirlik” kavramıdır. Bu yaklaşıma göre; bireylerin gelir, eğitim, güvenlik, sağlık, siyasal haklar gibi konularda asgari kabiliyeti karşılayamamaktan kaynaklı yoksunluk hali yoksulluk olarak tanımlanmıştır. Sen, bu yaklaşımla yoksulluğu çok boyutlu şekilde ele almış, yoksulluğu gelir yetersizliği olarak tanımlayan geleneksel yaklaşımın dışına çıkmıştır. Bu yaklaşımla birlikte yoksullukla mücadelede uygulanacak politikalar da değişmeye başlamıştır (Haughton ve Khandker, 2009: 2-3). Sen (1987)’in çalışmasıyla yoksulluğun belirlenmesinde gelir dışındaki faktörlerin de etkisi olduğu görüşü yaygınlaşmış, bu görüşün etkisiyle Alkire ile Santos (2010) “çok boyutlu yoksulluk endeksini” geliştirmiştir. Bu endekste yoksulluk geniş boyutlu olarak ele alınmıştır.

Dünya Bankası yoksulluğu daha çok parasal gelir üzerinden tanımlarken, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) yoksulluğu, insani gelişme için gerekli olan imkânlardan ve ortalama hayat standardından yoksun kalmak olarak tanımlamaktadır (Uzun, 2003: 156-157). Dünya Bankası belirli gelir seviyesinin altında yaşayan kimseleri yoksul olarak kabul etmektedir. Bu nedenle yoksul olanla olmayanı ayırt etmek için yoksulluk sınırı belirlenmiştir.

27 Eylül 2015 tarihinde New York'ta toplanan Birleşmiş Milletlerin (BM) üye devletleri, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda 2030 yılına kadar aşırı yoksulluğu sona erdirmek, eşitsizlik ve adaletsizlik ile mücadele etmek, iklim değişikliğini önlemek olan 3 önemli hedefe ulaşmak için bir eylem planı kabul etmiştir. (UNDP, 2023). Yoksulluk ve yoksulluğun azaltılması son yıllarda kalkınma sürecinin en önemli gündemlerinden biri haline gelmiştir (Aktan ve Vural, 2002: 1).

Yoksulların kamusal mal ve hizmetlere kolayca ulaşamaması, özellikle kırsal bölgelerde yaşayanların coğrafi açıdan izole durumda olması ve ulaşım imkânlarının kısıtlı olması gibi durumlar, yoksulların hem kamusal mal ve hizmetlerden hem iktisadi mal ve hizmetlerden yoksun kalmalarına neden olmaktadır. Bu tür etkenlerden dolayı yoksullar gelir ve tüketim kaybı yaşamaktadır. Gelir, tüketim ve sosyal olanakları kısıtlı olan yoksullar, ekonomik ve sosyal risklerden daha fazla etkilenmektedir. Bu risklerle başa çıkmakta ve değişen koşullara uyum sağlamakta zorlanmaktadırlar (Aktan ve Vural, 2002: 4-5).

1.2. YOKSULLUK TÜRLERİ

Ülkeden ülkeye kişiden kişiye tanımı değişen yoksulluk kavramı çok boyutlu kavram olduğundan hangi şartlarda yaşayan kişilerin yoksul kabul edileceği konusunda farklı yaklaşımlar olmuştur. Yoksulluğun ölçülmesi, tanımlanması noktasında yaşanan bu farklılıklar dolayısıyla yoksulluk kavramı; mutlak, göreceli, insani, objektif, subjektif, kırsal, kentsel yoksulluk ve gelir yoksulluğu olarak türlere ayrılmıştır. Bu kısımda yoksulluğun türleri hakkında bilgiler sunulmaktadır.

1.2.1. Mutlak Yoksulluk

Bireylerin veya hane halkının biyolojik olarak yaşamak için ihtiyaç duydukları temel gelir ve harcama düzeyine mutlak yoksulluk denir. Mutlak yoksulluk kavramında esas alınan kriter kişilerin hayatını idame ettirebilmek için ihtiyaç duydukları asgari besin veya kalori miktarıdır. Bu yoksulluk türü ülkelerin karşılaştırılmasında kullanılmaktadır. Ancak bu karşılaştırma yapılırken ülkelerin içinde bulundukları farklılıklar dikkate alınmaksızın her ülke için geçerli kabul edilen küresel yoksulluk sınırı esas alınmaktadır. Buna göre kişinin daha alt düzeyde yaşamını sürdürmesi beklenemeyen en düşük seviyedeki tüketim miktarı yoksulluk sınırı olarak belirlenmektedir. Bu sınırın altında geliri olanlar yoksul

olarak nitelendirilmektedir. Mutlak yoksulluk kavramı insanların beslenmek, barınmak, giyinmek gibi temel ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde gelirinin olmaması hali olarak da tanımlanabilir (Altan ve Vural, 2002: 5).

Dünya Bankası, bir insanın hayatta kalabilmek için kalori miktarı olan 2400 k/cal'e ihtiyaç duyacağını kabul ederek bu miktarda besini alacak geliri olmayanları mutlak yoksul olarak tanımlanmıştır. Ayrıca ülkelerin gelişmişlik seviyesine göre kişi başına mutlak yoksulluk sınırı belirlenmiştir. Az gelişmiş ülkeler için mutlak yoksulluk sınırı 1 \$, Latin Amerika ve Karayipler için 2 \$, Doğu Avrupa ülkeleri (Türkiye dahil) için 4 \$, Gelişmiş ülkeler için 14 \$ kabul edilmiştir (Yılmaz, 2006: 11)

1.2.2. Göreli Yoksulluk

Dumanlı (1995)'ya göre göreli yoksulluk kavramı bireylerin kaynaklara erişememesi ve yaşamını sürdürememesi durumundan ibaret değildir. Yoksulluk, bireylerin veya hanelerin yoksul olma durumu içinde, yaşadıkları toplumun kabul ettiği asgari yaşam düzeyinin sağlanıp sağlanamadığıyla ilgilidir. Bir başka ifadeyle insanın toplumsal bir varlık olduğunu bu nedenle farklı grupların sahip olduğu gelir ve refah dağılımının farklı olacağı düşüncesini esas alan bir yaklaşımdır (Aktan ve Vural, 2002: 5).

1.2.3. İnsani Yoksulluk

İnsani yoksulluk kavramı, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından 1997 yılından itibaren yayımlanan İnsani Gelişme Raporları çerçevesinde geliştirilmiştir. Bu kavram, insanın gelişebilmesi ve insan onuruna yaraşır bir yaşam sürebilmesi için gerekli olan temiz su, gıda, eğitim, sağlık gibi temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek maddi olanaklara sahip olmanın yanında sosyal, kültürel, ekonomik fırsat ve seçeneklere de sahip olması gerektiği düşüncesine dayanmaktadır. İnsanların bu tür fırsatlara erişebilmesi için temel gereksinimlerini karşılamaktan daha fazla maddi imkânlarla sahip olması gerektiği ve yoksulluğun çok boyutlu bir kavram olduğu belirtilmiştir (Aktan ve Vural, 2002:7). UNDP, 1998 yılında İnsani Yoksulluk Endeksini yayınlamıştır. Bu endeksle gelir merkezli olmayan bir yaklaşımla insan onuruna yaraşır bir yaşam için gerekli temel

ihtiyaçlardan yoksun kalanların tespitini yapmayı amaçlamıştır (Uyan-Semerci, 2010: 3)

1.2.4. Objektif Yoksulluk

Bireylerin neden yoksul olduğu ve bu yoksulluktan kurtulmaları için neye ihtiyaç duydukları üzerine normatif değerlendirme yapan yoksulluk yaklaşımına objektif diğer bir anlamıyla refah yaklaşımı denir (Aktan ve Vural: 2002, 6). Bu yaklaşımda yoksulluk, kalori miktarı, gelir ve harcamalar gibi somut kriterlere göre ölçölür. Yoksulluk sınırı, bireysel ihtiyaçlara göre değil uzmanlar tarafından belirlenen ihtiyaçlar dikkate alınarak belirlenmektedir. Bireylerin kendileri için neyin daha iyi olacağını bilemeyeceği, en iyi olanı tercih edemeyeceği varsayılır. Bu nedenle uzmanlar tarafından belirlenen mal ve hizmet sepeti dikkate alınır ve yoksulluk sınırı bu sepetteki ürünlerin alınabilmesi için gerekli olan en düşük maliyet olarak belirlenmektedir (İncedal, 2013: 23).

1.2.5. Subjektif Yoksulluk

Subjektif yoksulluk yaklaşımı bireylerin tercihlerini ve neyi tüketmek istediğini dikkate alır. Bu yaklaşıma göre yoksulluk önceden belirlenen kriterlere göre değil bireylerin tercihlerine göre değişen bir olgudur. Bu yaklaşıma göre yoksulluğun tanımlanması ve ölçölmesi zordur (Aktan ve Vural: 2002, 6). Demircan’a göre subjektif yoksulluk, kişinin kendini yoksul olarak nitelendirmesi, sahip olmadıklarının sahip olduğu mallara oranla daha fazla olduğu düşüncesi ile kendini yoksul olarak tanımlamasıdır (Demircan, 2021: 4).

1.2.6. Kırsal Yoksulluk

Yoksulluk sorunu ölkelerde daha çok kırsal bölgelerde görölmektedir. Kırsal bölgelerde yaşayan kişilerin temel tüketim malzemelerine, eğitim ve sağlık gibi kamu hizmetlerine erişiminin güç olması, kırsal yoksulluğun oluşumuna yol açmaktadır. Kırsal alanların desteklenmesine yönelik politikaların yetersiz olması kırsal ve kentsel yoksulluğa yol açan önemli etmenlerden biridir. Kırsalda yaşanan bu yoksulluk sorunu kentlere göçü tetikleyen bir olgudur (Khan, 2000: 6).

Kırsalda yaşayan yoksullar genellikle geçimi tarım, hayvancılık, ormancılık, küçük sanayi işletmeleri gibi işlerle geçimini sağlarlar (Aydın, 2016: 7).

1.2.7. Kentsel Yoksulluk

Kentlerde yaşayan nüfusun çeşitli nedenlerden dolayı asgari yaşam düzeyine sahip olamaması durumudur (Yaşar ve Taşar, 2019: 127). Kırdan kente göç eden eğitim düzeyi düşük ve işsiz olan kesimler kentsel yoksulluğu daha çok yaşamaktadır. Göç eden bu kişilerin okuryazar olmaması ve yoksulluktan kurtulmak için gerekli olan güce, imkâna sahip olmaması vaktinin büyük çoğunluğunu gelir elde edebilmek için harcamak zorunda kalmasına neden olmaktadır. Bu durum kentin geri kalanlarının yararlanabildiği sosyal ve kültürel birçok faaliyetten yoksun kalmaları sonucunu doğurmaktadır (Demircan, 2021:5).

Kentsel yoksulluk kırsaldan kentlere doğru yaşanan göçler, işsizlik, istihdamdaki ayrımcılıklar, fırsat eşitsizliği, kayıt dışı ekonomi, sosyal güvenceden yararlanmayanlardaki artış gibi birçok nedenden dolayı ortaya çıkmaktadır (Aydın, 2016: 17).

1.2.8. Gelir Yoksulluğu

Kişi veya hane halkının yaşamını sürdürebilmek için ihtiyaç duyduğu asgari gereksinimlerini karşılayacak gelire sahip olmaması durumudur. Gelir yoksulluğu hesaplanırken genellikle yoksulluk sınırı olarak tanımlanan asgari yaşam düzeyini sağlamak için gerekli olan gelir düzeyi dikkate alınır. Belirlenen gelir/tüketim düzeyinin yani yoksulluk sınırının altında kalanlar yoksul olarak kabul edilmektedir (Aktan ve Vural, 2002: 6).

1.3. YOKSULLUĞUN NEDENLERİ

Yoksulluk sorunu ülkeden ülkeye göre değişen farklı nedenlere dayansa da dünyanın her yerinde görülebilmektedir. Her ülkenin koşulları farklılık gösterse de yoksulluğa neden olan temel faktörler bulunmaktadır. Yoksulluğa neden olan birçok faktör olsa da ekonomik, sosyal-demografik, siyasal ve coğrafi nedenleri yoksulluğun temel nedenleri olarak değerlendirmek mümkündür.

1.3.1. Ekonomik Nedenler

Yoksulluğu meydana getiren başlıca ekonomik nedenler; enflasyon, gelir dağılımı adaletsizliği, ekonomik krizler, yapısal uyum politikaları, istihdam-işsizlik arasındaki ilişkidir.

1.3.1.1. Enflasyon

Yoksulluğu meydana getiren ekonomik nedenlerden biri olan enflasyon, fiyatlar genel seviyesinin sürekli artış eğiliminde olmasıdır. Ücretlerin sabit olduğu varsayımında fiyatların sürekli yükselmesi bireylerin reel gelirini olumsuz yönde etkilemektedir. Düşük gelire sahip olan yoksul kesim enflasyonist ortamdan daha fazla etkilenmekte, enflasyon nedeniyle satın alma gücü zayıflamaktadır. Yoksulluğun azaltılması için enflasyonla mücadele edici politikaların uygulanması gerekmektedir (Akçakaya, 2009: 24).

1.3.1.2. Gelir Dağılımı Adaletsizliği

Gelir dağılımı adaleti ile yoksulluk arasında yakın bir ilişki vardır. Gelir dağılımı, milli gelirin bireyler, sosyal gruplar ve bölgeler arasında nasıl bölüştüğünü, zengin ve yoksul arasındaki gelir durumunun zaman içindeki değişimini gösterir. Gelir dağılımındaki eşitsizlikler beraberinde servet, ekonomik büyüme, sermaye ve üretim kaynaklarının dağılımında da eşitsizliği meydana getirir. Toplumda huzur, refah ve barışın sağlanması için gelir dağılımının adil olması önem arz etmektedir. Zira gelir dağılımında adaletsizliğin artması toplumsal sorun olan yoksulluğun artmasına da yol açmaktadır (Yeşilyurt-Temel, 2016: 38).

Yoksulluk ve ekonomik büyüme gelir dağılımındaki adaletsizlik ile yakından ilişkilidir. Serbest piyasa koşullarının etkin olmadığı, ekonomide politika başarısızlıklarının olduğu az gelişmiş ülkelerde, büyüme yoksulluk sorununu daha da artırmaktadır. Büyümenin yoksulluk üzerinde etkisini Kuznets yaptığı çalışma ile ortaya koymuştur. Ekonomik büyüme ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi inceleyen Simon Kuznets, iktisat literatürüne Kuznets Hipotezi olarak geçen hipotezi ileri sürmüştür. Kuznets'e göre ekonomik büyümenin ilk zamanlarında eşitsizlik artacak, kişi başına düşen gelir seviyesinin belli bir seviyeye geldikten sonra azalacaktır. Ekonomik büyüme ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi ters U şeklinde olan Kuznets eğrisiyle açıklamıştır (Aydın, 2016: 10).

Lorenz eğrisi ve Gini katsayısı gelir dağılımı adaletsizliğinin ölçülmesinde kullanılan araçlardır. Lorenz eğrisinin yatay ekseninde nüfusun %20'lik gruplar halinde dikey ekseninde milli gelirin %20'lik payları yer alır. İki eksenin arasından sol alt köşeden başlayan bir köşegen çizilir. Buna mutlak eşitlik doğrusu

denilmektedir. Yapılan hesaplamalar sonucu ortaya çıkan Lorenz eğrisinin mutlak eşitlik doğrusundan sapması halinde gelir dağılımında adaletsizliğin yaşandığı anlaşılmaktadır. Gini katsayısı Lorenz eğrisi üzerinden bir formülle hesaplanan ölçüm aracıdır. Gini katsayısı 0 ile 1 arasında değişmektedir. Değerin 1'e yaklaşması gelir dağılımı adaletsizliğinin arttığını, 0'a yaklaşması gelir dağılımı eşitliğinin arttığını göstermektedir (Eğilmez, 2016). 2022 yılında Türkiye'nin Gini katsayısı 0,415 olarak hesaplanmıştır.

1.3.1.3. *Ekonomik Krizler*

Ekonomide ani ve beklenmedik bir şekilde meydana gelen olayların makro düzeyde ülke ekonomisini, mikro düzeyde ise firmaları ciddi anlamda sarsacak durumlara neden olması şeklinde tanımlanabilir. Mal, hizmet ve üretim faktörlerindeki fiyatlar genel seviyesinin ve ulusal para biriminin çeşitli nedenlerle ani şekilde değişmesi, dalgalanması, işsizlik oranının ve iflasların artması, üretimin düşmesi, ekonomik faaliyetlerin durağanlaşması, ekonomide belirsizliklerin artması gibi şekillerde ortaya çıkabilmektedir (Aktan ve Şen, 2001:4)

Ekonomik krizler ülke ekonomilerini derinden etkilemektedir. Üretimin azalması, işsizliğin artması, ücretlerin düşmesi gibi durumlar yaşanmaktadır. Bu durumlar milli gelirin düşmesine neden olarak yoksul olan olmayan her kesimin olumsuz etkilenmesine yol açsa da yoksul kesimler üzerindeki etkisi daha yıkıcı olabilmektedir. Türkiye'de ve dünyada farklı zamanlarda ekonomik krizler yaşanmıştır. Dünyada yaşanan, en çok bilinen kriz 1929 Ekonomik Buhranıdır. Bu krizin etkileri tüm ülkelerde hissedilmiştir. Türkiye'de ise cumhuriyetin ilk zamanlarından bu yana farklı dönemlerde çeşitli nedenlerden dolayı birden çok ekonomik kriz yaşanmıştır. Yaşanan krizler ekonomik hayatı olumsuz etkileyerek yoksulluğun artmasına neden olmuştur (Aydın, 2016: 13).

1.3.1.4. *Yapısal Uyum Politikaları*

Yapısal uyum kavramı 1970'li yıllardan itibaren Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası (WB) gibi uluslararası kuruluşlarca dile getirilmeye başlanmıştır. 1. ve 2. petrol krizlerinden sonra ulusal ekonomilerde yaşanan sorunların giderilmesi ve bu ekonomilerin uluslararası ekonomik konjonktüre uyum sağlaması amacıyla ortaya çıkmıştır (Büyükcın, 2007: 7-8).

Yapısal uyum politikalarının amacı her ne kadar ekonomik krizleri önlemek, ödemeler dengesindeki sorunları ve fiyat istikrarsızlığını gidermek gibi görünse de asıl amacının serbest piyasa ekonomisine dayalı küresel bir düzen oluşturmak, gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkelere borçlanarak bu ülkelere bağımlı hale gelmesi ve bu borçlanma halinin sürekli hale getirilmesi olduğu görülmektedir. Yapısal uyum politikaları, kamu harcamalarının azaltılması, kamuya ait işletmelerin özelleştirilmesi, devletin piyasaya müdahalesinin azaltılarak daha çok düzenleyici konumda olması, sermaye hareketliliğinin serbestleştirilerek mali piyasaların kuralsızlaşması gibi özellikleri barındırmaktadır. Ekonomik krizlerle boğuşan gelişmekte olan ülkeler uluslararası kuruluşlardan yardım talebinde bulunduğu yapısal uyum politikalarının uygulanması koşuluyla ekonomik destek alabilmişlerdir. Bu politikaların gelişmekte olan ülkelere uygulanması ülkelere genellikle gelir dağılımı adaletsizliği, yoksulluk ve işsizliğin artması ile sonuçlandığı ileri sürülmektedir (Yılmaz, 2006: 26).

1.3.1.5. *İstihdam-İşsizlik*

İşsizlik kavramı emekle ilgili bir kavram olup boşta gezen, boş vakit geçiren anlamına gelmektedir. İktisat bilimine göre ise işsizlik; cari ücret karşılığında çalışma istek ve iradesine sahip olmasına rağmen kişinin aradığı işi bulamaması durumudur (Gündüz, 2006: 39-40). İstihdam, ülkedeki iş gücünün ekonomik faaliyette yer alması, bir görevde çalıştırılarak üretime katılması durumudur. Bir ekonomide emek faktörünün üretime tamamen katılması tam istihdam durumudur. İktisatta tam istihdam seviyesinin olduğu ekonomilerde işsizliğin olmadığı kabul edilir. Ancak gerçek hayatta tam istihdam seviyesinde ekonomik yapı bulunmamakta, eksik istihdam durumu söz konusu olmaktadır. Bu nedenle her ülkede az veya çok işsizlik sorunu vardır.

İşsizlikle yoksulluk arasında yakın bir ilişki vardır. Yoksulların durumuna bakıldığında genellikle bu bireylerin işsiz oldukları, eksik istihdam sorunuyla karşı karşıya oldukları görülmektedir. İşsizliğin olduğu bir ortamda yoksulluğun olması kaçınılmazdır. İşsizlikle yoksulluk arasındaki ilişkiyi anlayabilmek için işsizlerin profilini analiz etmek önemlidir. İşsizlerin yaş, eğitim durumu gibi demografik özellikleri ile işsizlik nedenleri ve süreleri, ücretlerin düşüklüğü gibi durumları yoksullukla işsizlik arasındaki ilişkiyi etkileyen önemli faktörlerdir. Ücretlerin

düşük olması kişilerin iş gücüne katılımını azaltarak işsizliğin ve yoksulluğun artmasına neden olmaktadır (İncedal, 2013 :31-32).

İşsizlik yoksulluğun hem nedeni hem sonucudur. İşsiz bireyler gelir elde edemediği için yaşamını yoksul şekilde sürdürmeye mahkumdur. Bunun birlikte toplumda işsizliğin artması toplam tüketimin azalmasına neden olacaktır. Toplam talepteki azalış üretimin de azalmasına yol açacaktır. Üretimin azalmasıyla birlikte hem milli gelirde hem iş gücü talebinde düşüş yaşanacaktır. Milli gelirdeki bu düşüş kişi başına düşen geliri azaltacağından bireylerin yoksullaşmasına neden olacaktır. İş gücü talebindeki düşüş ise işsizliğin artmasına yol açacaktır (Arpacıoğlu, 2012: 34).

1.3.2. Sosyal ve Demografik Nedenler

Ülkelerde yaşanan hızlı nüfus artışı yoksulluğu artıran önemli sosyal sorunlardan biridir. Nüfusun artması gıda gibi temel ihtiyaçlara yönelik talebin artmasına neden olmakta, bu talebi karşılamaya yeterli üretimin olmadığı ülkelerde yoksulluk sorunu daha da büyümektedir. Özellikle az gelişmiş ülkelerde nüfus artış hızının yüksek oluşu yoksulluğun ortaya çıkmasına etki eden önemli nedenlerden biri olmuştur. Zira toplumda ekonomik büyümenin üzerinde nüfus artışının yaşanması milli gelirden kişi başına düşen payın azalmasına neden olmaktadır. Bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde üretim yapılamayan ülkelerde yoksulluk sorunuyla karşılaşılması kaçınılmazdır. Bu durum daha çok az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yaşanmaktadır (Balkan, 2017: 17-18).

Türkiye Sanayiciler ve İş İnsanları Derneği (TÜSİAD)'nin 2000 yılında yayımladığı rapora göre, Türkiye'de en az 2 çocuğa sahip olan hanelerin yoksulluk riskinin diğer hanelere oranla daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Hane halkı sayısının yoksullukla bir ilişkisi bulunsa da tek başına yeterli bir ölçüt değildir. Hane halkı yapısı da hanelerin yoksullukla olan ilişkisinde belirleyici bir ölçüttür. Yapılan araştırmalarda tek ebeveynli hanelerin, yaşlı, engelli veya kadın aile reisinin olduğu hanelerin diğer yapıdaki hanelere oranla yoksulluk riskiyle daha fazla karşı karşıya kaldıkları görülmüştür (Daşlı, 2015: 21-32).

Eğitim seviyesi yoksulluğa neden olan önemli etkenlerden biridir. Bireylerin eğitim seviyesi arttıkça yoksullukla karşı karşıya kalma ihtimalleri düşmektedir. Zira eğitim düzeyi yüksek olan kişilerin yoksulluktan kurtulma yolunu bulması daha

kolay olmaktadır. Eğitim düzeyi artan ve daha nitelikli hale gelen bireyler daha yüksek gelir elde edebilmekte, bu durum hane halkının refahını artmakta ve yaşam standartları yükselmektedir. Hanedeki bireylerin eğitim düzeyinin artması hane halkı geliri üzerinde olumlu etki yaratmaktadır. Hanelerin geliri yükseldikçe çocukların eğitim masrafları için ayrılan pay da artmaktadır. Yüksek gelir grubuna sahip hanelerin çocukları daha iyi koşullarda eğitim alabilirken, düşük gelirli hanelerin çocukları iyi eğitim alma olanaklarından daha yoksun kalmaktadır (Yeşilyurt-Temel, 2016: 47-48). Nitelikli eğitim alamayan veya yoksulluk nedeniyle eğitimi yarıda bırakan bireyler ya işgücü piyasasına girmedi zorluk yaşamakta ya da düşük ücretlerle çalışmak zorunda kalmaktadır. Düşük gelirli bireylerin çocukları iyi eğitim olanaklarından yoksun kalacağı için ebeveynleriyle benzer kaderi yaşaması muhtemel olacaktır. Bu durum kısır bir döngünün oluşmasına neden olarak yoksulluk sorununun büyümesine yol açacaktır (Daşlı, 2015: 36).

Bireylerin yaşadığı çevre koşulları da yoksullukla ilişkisi olan olgulardan biridir. Ülkelerde bazı yerleşim bölgelerinde yoksulluk sorunu daha fazla görülmektedir. Bu durumun yaşanmasına altyapının yetersizliği, doğa ve iklim koşullarının kötü oluşu, işsizlik, istihdam olanaklarının kısıtlılığı, kamu hizmetlerinin yetersiz oluşu, azınlıklar ve mültecilerden oluşan yoğun nüfus, suç oranının yüksek olması gibi birçok olumsuz koşulların bulunması neden olmaktadır (Yeşilyurt-Temel, 2016: 50-51).

Yaşanılan çevreye bağlı olan yoksulluk olgusu daha çok kır-kent ayrımında görülmektedir. Kırsal kesimler ile kentsel alanlarda bölgesel gelişmişlik farkları daha yoğun hissedilmektedir. Yerleşim yerinin koşullarına bağlı olarak kırsal kesim ile kentsel kesimdeki yoksulluğun nedenleri değişmektedir. Kırsal bölgeler birçok kamusal hizmetin yetersiz olduğu, geçim kaynağının daha çok tarım ve hayvancılık olduğu, kişi başına düşen gelirin nispeten daha düşük olduğu yerleşim alanlarıdır. Yoksulluğa neden olan etmenlerin birçoğunu barındıran bölgeler yoksullukla özdeşleşmektedir. Bu tür yerlerde yaşanan yoksulluğun azaltılmasına yönelik gerekli sosyal ve ekonomik desteklerin sağlanmaması durumunda yoksulluk sürekli sorun haline dönüşmektedir (İncedal, 2013: 42-43).

Bireylerin çeşitli nedenlerden dolayı yaşadıkları yerden ayrılarak başka bir yere yerleşmesi olarak tanımlanan göç olgusu ile yoksulluk arasındaki ilişki karmaşıktır. Yaşadığı yerde iş imkânı olmayan, gelir elde edemeyen bireyler yaşam şartlarının ve istihdam olanaklarının daha iyi olduğu bölgelere göç etmektedirler. Bu tür nedenlerle yapılan yer değişiklikleri yoksulluk nedeniyle olmaktadır. Ekonomik kaynaklı göçler çoğunlukla kırdan kente doğru olmaktadır. Tarımsal üretimde verimin düşük olması, tarım arazilerinin çok parçalı yapıda olması, daha çok makinalı üretimin yapılması nedeniyle insan gücüne olan ihtiyacın azalması, kamusal hizmetlerin kısıtlı olması ve farklı sektörlerde istihdam imkânının olmaması gibi sorunlar kırsaldaki nüfusun kentlere doğru hızlı ve yoğun bir şekilde göç etmesine neden olmaktadır (Daşlı, 2015: 32-33).

Kırdan kentlere göç eden nüfusun kent koşullarına uyum sağlamaları, iş bulmaları kolay olmamaktadır. İş bulmakta zorlanan göçmenler hayatlarını idame ettirebilmek için düşük ücretlerle kayıt dışı çalışmayı kabul etmektedirler. Aldıkları düşük ücretlerle özellikle de hayat şartlarının daha ağır olduğu büyükşehirlerde yaşayan göçmenler geçinememekte, bu durum göç edenlerin yoksulluktan kurtulmasını güçleştirmektedir (Demircan, 2021: 10).

Kırdan kente göç eden nüfusun kentsel yoksulluğa neden olduğu görüşü savunulmakla birlikte göç ile yoksulluk arasındaki ilişkiyi açıklayan genelleme yapılamamaktadır. Zira göç alan yer ile göç veren yerin sosyal, demografik, ekonomik yapısı ile göçün boyutu, göç alan yerdeki olanaklar gibi birçok etmen bu bölgeleri ve yoksulluğun düzeyini etkilemektedir (İncedal, 2013: 44).

Yoksulluğa neden olan sosyal nedenlerden biri olan ayrımcılık, farklı ülkelerde farklı biçimlerde ortaya çıksa da özellikle ırk, millet ve cinsiyet gibi nedenlere dayalı olmaktadır (Yeşilyurt-Temel, 2016: 49). Bazı ülkelerde ayrımcılık ciddi boyutlarda yoksulluğa neden olan önemli bir sorun olarak görülmektedir. Bazı gruplar, toplumun her kesimine sunulan imkanlardan yoksun bırakılmakta, iş gücü piyasasına girerek rekabet gücü elde etmesine imkân tanınmamakta veya düşük ücretlerle çalışmaya mecbur bırakılmaktadır. Bazı gruplar ise etnik kökenli ayrımcılığa maruz kalarak toplumsal hayattan dışlanmaktadır. Cinsiyete dayalı ayrımcılık genellikle kadınlara yönelik yapılmaktadır. Neredeyse her ülkede görülen bu ayrımcılık türü özellikle kadınların iş gücüne katılması, erkeklere oranla

aynı iş nedeniyle daha düşük ücret verilmesi veya üst kademe pozisyonlarda görev verilmemesi gibi konularda yaşanmaktadır. Genellikle kadınlar yaptığı iş, aldığı eğitim nedeniyle değil kadın ve anne olarak toplumda saygınlık görmektedir. Kadın çalışsa dahi bu çoğunlukla ev ekonomisine katkı sağlamak olarak görülmektedir. Çalışan kadının dahi önceliği ev ve aileden kaynaklı sorumlulukları olmaktadır. Kadınlar özellikle anne oldukları zaman doğumdan sonra çalışma hayatına ara vermek zorunda kalmakta, belli bir süre iş yaşamında uzaklaşmaktadır (İncedal, 2013: 41).

1.3.3. Siyasal Nedenler

Bir ülkedeki siyasi yapı ile uygulanan politikalar yoksulluk üzerinde etkili olmaktadır. Ülkelerde yaşanan savaş, ayaklanma, çatışma, terör gibi olaylar toplumdaki sosyal ve ekonomik düzeninin bozulmasına, halkın yoksullaşmasına neden olmaktadır. Bu tür ortamlarda siyasi mekanizmaların alacağı kararlar, uygulayacağı politikalar da yoksulluğa etki etmektedir. Savaş, terör gibi çatışma ortamının yaşandığı, güvenlik sorunu olan dönemlerde ülkeler bütçesinin büyük bir kısmını güvenlik ve savunma harcamalarına ayırmaktadır. Bu durum eğitim, sağlık, ulaşım gibi kamu yatırımlarına ayrılan payların azalmasına yol açmaktadır. Savaş gibi olağanüstü olayların yaşandığı ülkelerde kamu hizmet binaları, yollar, köprüler, kültürel varlıklar, konutlar vb. birçok alan tahrip olmaktadır. Bu durum insanların evsiz kalmasına, gıdaya erişmekte güçlük çekmesine, sağlık hizmetlerinden yoksun kalmasına kısacası birçok temel ihtiyaca ulaşamamasına neden olmaktadır (Aydın, 2016: 20).

1.3.4. Coğrafi Nedenler

Ülkelerin dünya üzerindeki konumları, sahip oldukları yer altı ve yer üstü zenginlikleri, iklim şartları gibi coğrafi etkenler ekonomik gelişmenin üzerinde etkili olmaktadır. Ülkeden ülkeye hatta ülkelerin kendi içinde bölgeden bölgeye değişen bu doğal farklılıkları o bölgelerin gelişim hızını ve yoksul seviyesini etkilemektedir (Aydın, 2016: 19). Özellikle tarımın yoğun olarak yapıldığı bölgelerde iklim koşullarının elverişli olması, toprağın verimli, yeryüzü şeklinin nispeten engebesiz olması gerekmektedir. Coğrafi şartların uygun olmadığı bölgelerde tarımsal üretim düşük kalmakta, bu durum o bölgenin ekonomik kalkınmasını olumsuz etkilemektedir.

Ülke içinde bölgelerin sahip olduğu coğrafi özellikleri o bölgenin sosyal ve ekonomik gelişimini doğrudan etkilemektedir. Zira bir yere yatırım yapmadan önce o bölgedeki ulaşım olanakları, hammaddeye olan erişim kolaylığı gibi hususlar değerlendirilmekte, karlı olacağı düşünülürse o bölgeye yatırım yapılabilir. Yatırımın yapılmasıyla o bölgede istihdam artmakta, işsizlik azalmaktadır. Ancak coğrafi şartları itibariyle daha dezavantajlı konumda olan bölgelerin yatırım potansiyeli düşük olduğundan işsizlik ve yoksulluk sorunu yoğun şekilde yaşanabilmekte, bu durum iş olanaklarının olduğu bölgelere doğru göçlerin yaşanmasını tetiklemektedir (İncedal, 2013: 45).

Önlenmesi mümkün olmayan sel, deprem, dolu gibi doğal afetlerin yaşanması başta tarım olmak üzere diğer gelir elde edilen kaynaklarda zarar meydana getirmektedir. Yaşanan doğal afetler kişilerin iş yerlerini, konutlarını kaybetmesine de neden olabilmektedir. Bu tür olayların yaşanması durumunda ülke ekonomileri ciddi şekilde etkilenmekte, üretimde dolayısıyla milli gelirde yaşanan düşüşle birlikte kişi başına düşen gelir de azalmaktadır. Doğal afetler, geçimini topraktan sağlayan çiftçiler başta olmak üzere birçok kesimin yoksullaşmasına neden olmaktadır (Demircan, 2021: 10-11).

Bir bölgede havanın aşırı soğuk veya sıcak olması, normal seviyelerin üzerinde yağışların yaşanması gibi olumsuz coğrafi şartlara sahip bölgelerde yaşayanlar iklim şartları daha elverişli olan bölgelerde yaşayanlara kıyasla daha yoksuldur. Afrika kıtasındaki yoksul ülkelerin çoğunun, dünyanın en geniş ve büyük çöllere sahip olan Sahra Afrika'sı bölgesinde olması olumsuz coğrafi şartların yoksulluğa etkisi olduğunu göstermektedir (İncedal, 2013: 45).

1.4. TÜRKİYE'DE YOKSULLUK

Türkiye'de 1950'lerde tarım sektöründe makineleşmenin hız kazanmasıyla birlikte kırsaldan kentlere doğru yoğun şekilde göçler yaşanmaya başlamıştır. Kırsaldan kentlere doğru gerçekleşen bu göçler çarpık kentleşme, altyapı yetersizliği, kent yoksulluğu gibi sorunlara yol açmıştır. Bu dönemlerde yoksullukla mücadele daha çok geleneksel kurumların yaptığı yardımlar ve aile dayanışması gibi yöntemlerle yapılmıştır. Yoksulluk bu dönemlerde çok görünür hale gelmemiştir. Ancak 1980'lerden sonra yoksulluk görünür hale gelmeye, toplumda önemli bir sorun olarak görülmeye başlanmıştır (Ceren ve Erdem, 2019: 10).

1980'lere gelindiğinde Türkiye ekonomisinde köklü değişimler yaşanmaya başlamıştır. 24 Ocak 1980 istikrar kararlarıyla Yapısal Uyum Politikaları uygulanmaya konmuş, bu politika ile 1960'dan beri uygulanan ithal ikameci ekonomi modeli bırakılarak yerine serbest piyasa koşullarına uyum sağlamayı ve küresel ekonomiyle bütünleşmeyi hedefleyen ihracata dayalı ekonomi modeli yürürlüğe konmuştur. Devletin piyasaya olan müdahalesini azaltmak, sermaye hareketliliğinin serbestleştirmek, özelleştirmeye yönelik uygulamalara ağırlık vermek, iç talebi azaltarak ihracatı arttırmak gibi amaçlar yapısal uyum politikalarının öncelikleri arasında yer almıştır. Bu ekonomi modeli ile ilk zamanlarda ihracat ve dolayısıyla milli gelir artmıştır. Ancak hızlı bir şekilde küreselleşmeye başlayan Türkiye ekonomisi daha kırılgan ve dövizle bağımlı hale gelmiştir. Bunun sonucu olarak sık sık ekonomik krizler yaşanmaya başlamıştır. Küreselleşmenin, neo-liberal politikaların ve ekonomik krizlerin etkisiyle ülkede gelir dağılımı adaletsizliği ve yoksulluk sorunu artmaya, zengin-yoksul kesim arasındaki fark derinleşmeye başlamıştır. 1994 yılında yaşanan finansal krizle çalışanların reel ücretleri azalmış, işsizlik artmıştır. 1999 yılında yaşanan iki büyük deprem yaşanmıştır. 2000 yılı Kasım ayında yaşanan ekonomik krizin ardından 2001 yılında TL'nin değer kaybetmesine, milli gelirin azalmasına, ekonominin küçülmesine yol açan ve Türkiye tarihinin en büyüğü olan bir finansal kriz daha yaşanmıştır. Tüm bu olumsuzluklar sonrasında yoksulluk sorunu daha da büyüyerek süregelen hale gelmiştir (Yılmaz, 2009: 16-17).

Türkiye'de yoksulluk konusu, 1990'lardan sonra sosyal bilimler başta olmak üzere farklı disiplinler tarafından ele alınmaya ve kalkınma planlarında yer vermeye başlanmıştır. Uluslararası kuruluşların bu konuyla ilgili çalışmalarının artması, yoksulluğun küresel anlamda artması, Türkiye'de yaşanan 1994 krizinin etkisiyle kırsal-kentsel yoksulluğun ve işsizliğin artması gibi sorunlar yoksulluk konusuna olan ilgiyi artırmıştır. 1994 yılında yaşanan ekonomik krizden sonra yoksulluk sorunu daha çok tartışılmaya, sosyal ve ekonomik yönleriyle daha çok görünür hale gelmeye başlamıştır (Daşlı, 2015: 59).

Türkiye'de yoksulluk sorunu üzerinde genel olarak ülkede yaşanan ekonomik krizler, işsizlik, gelir dağılımındaki adaletsizlik, bireylerin sosyal güvenceye sahip

olmaması, yoksulların eğitim düzeyinin düşük olması gibi faktörlerin etkili olduğu söylenebilir (Yılmaz, 2009: 16).

Türkiye’de yoksulluğun boyutlarını ölçmeye yönelik ilk resmi çalışma 2002 yılında TÜİK tarafından yapılmıştır. 2002 yılı Hanehalkı Bütçe Anketi’nden elde edilen verilerle kır-kent düzeyinde yoksulluğun nedenleri, profili, sınırları üzerine TÜİK ve Dünya Bankasıyla ortak bir rapor hazırlamıştır. Bu rapor 2002 Yoksulluk Araştırması adıyla yayımlanmıştır. TÜİK, 2006 yılından beri Gelir ve Yaşam Koşulları sonuçlarına dayalı hesaplanan ve diğer ülkelerle karşılaştırma imkânı sunan görelî gelir yoksulluğuna ilişkin verileri paylaşmaktadır (İncedal, 2003: 47).

Yoksulluk sınırı hesaplamalarında fertlerin gıda harcaması ile gıda dışı mal ve hizmetlere yönelik harcamaları esas alınır. Hanenin gıda harcaması için sahip olması gereken miktar açlık sınırını, gıda ile birlikte gıda dışı harcamalarında dahil edildiği miktar yoksulluk sınırını belirlemektedir. Türkiye’de ailelerin geçim şartlarının belirlemek, temel ihtiyaçlarını karşılamak için ihtiyaç duydukları gelir seviyesini tespit etmek amacıyla her ay düzenli olarak Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (TÜRK-İŞ) tarafından Açlık ve Yoksulluk Sınırı Araştırması yapılmakta ve kamuoyuyla paylaşılmaktadır (Ceren ve Erdem, 2019: 12).

Çizelge 1.1. Dört Kişilik Ailenin Açlık ve Yoksulluk Sınırı (TL)

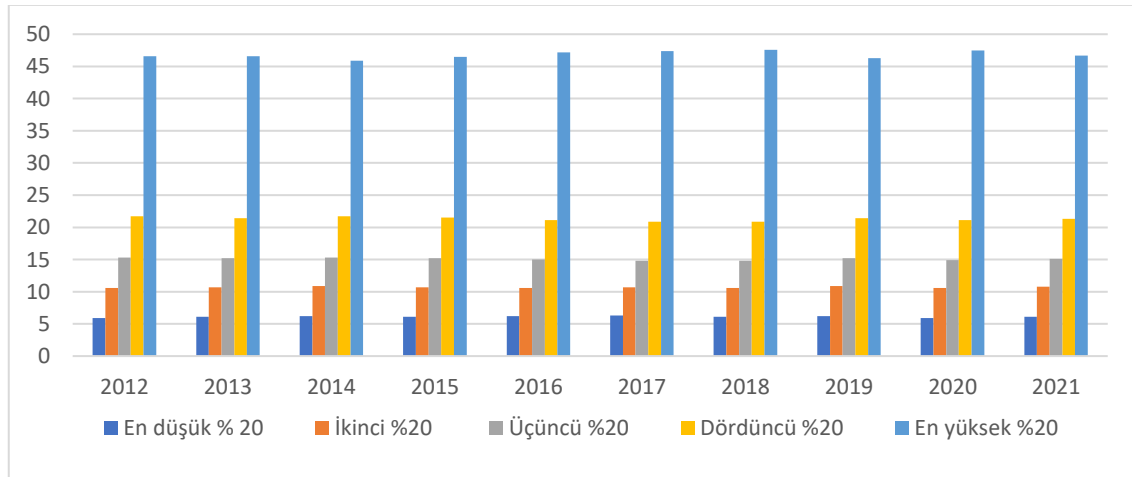
	2021 Aralık	2022 Aralık
Yetişkin Erkek Gıda Harcaması	1.249,34	2.451,55
Yetişkin Kadın Gıda Harcaması	960,83	1.951,20
15–19 Yaş Grubu Çocuk Gıda Harcaması	1.232,46	2.421,55
4–6 Yaş Grubu Çocuk Gıda Harcaması	655,22	1.306,27
Açlık Sınırı 4 Kişilik Aile (Gıda Harcaması)	4.097,85	8.130,56
Yoksulluk Sınırı 4 Kişilik Aile (Toplam Harcama)	13.348,00	26.483,93

Kaynak: TÜRK-İŞ (2022). Açlık ve Yoksulluk Sınırı, Haber Bülteni, 1.

Çizelge 1.1’de Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (TÜRK-İŞ) ’nun tespit ettiği 4 kişilik ailenin dengeli ve düzenli beslenmek için yapması gereken gıda harcaması (açlık sınırı) ile geçimini sağlaması için gerekli olan zorunlu harcamaların toplam miktarı (yoksulluk sınırı) yer almaktadır. Buna göre 4 kişilik ailenin 2021 yılı aralık ayında açlık sınırı 4.097,85 TL, 2022 yılı aralık ayında açlık

sınırının 8.130,56 TL olduğu 2021 yılı aralık ayında yoksulluk sınırı 13.348,00 TL iken 2022 yılı aralık ayında 26.483,93 TL olduğu tespit edilmiştir.

Gelir eşitsizliği fert gelirleri arasındaki farklara bakılarak ölçülmektedir. Öncelikle hanehalkının gelirleri toplanarak fert başına düşen gelirin hesaplanması gerekmektedir. Ancak toplanan hanehalkı gelirin doğrudan hanedeki kişi sayısına bölünmesi yanlış sonuçların çıkmasına neden olacaktır. Zira hanede yaşayan yetişkinlerle çocukların tüketim düzeyleri aynı değildir. Bu durumdan kaynaklı hatalı hesaplamaların oluşmaması için TÜİK, eşdeğerlik ölçeğini kullanarak hesaplama yapmaktadır. Bu ölçekle her bir hanehalkı büyüklüğünün kaç yetişkin ferde denk geldiği hesaplanarak eşdeğer hanehalkı büyüklüğü tespit edilmektedir. Eşdeğer hanehalkı fert gelirleri ise hanehalkı toplam yıllık kullanılabilir gelirin hanehalkı büyüklüğüne bölünmesiyle hesaplanmaktadır. Bu şekilde hesaplanan hanehalkı kullanılabilir fert gelirleri küçükten büyüğe sıralanarak %20'lik 5 gelir grubuna ayrılmaktadır. Bu ayırmada ilk %20'lik grup “geliri en düşük grup”, son %20'lik grup “geliri en yüksek grup” olarak nitelendirilmektedir. Bu grupların milli gelirden aldıkları paylar gelir dağılımının adaletli olup olmadığı hakkında bilgi sağlamakta olup aşağıdaki grafikte Türkiye’ye ilişkin veriler yer almaktadır (TÜİK, 2021).

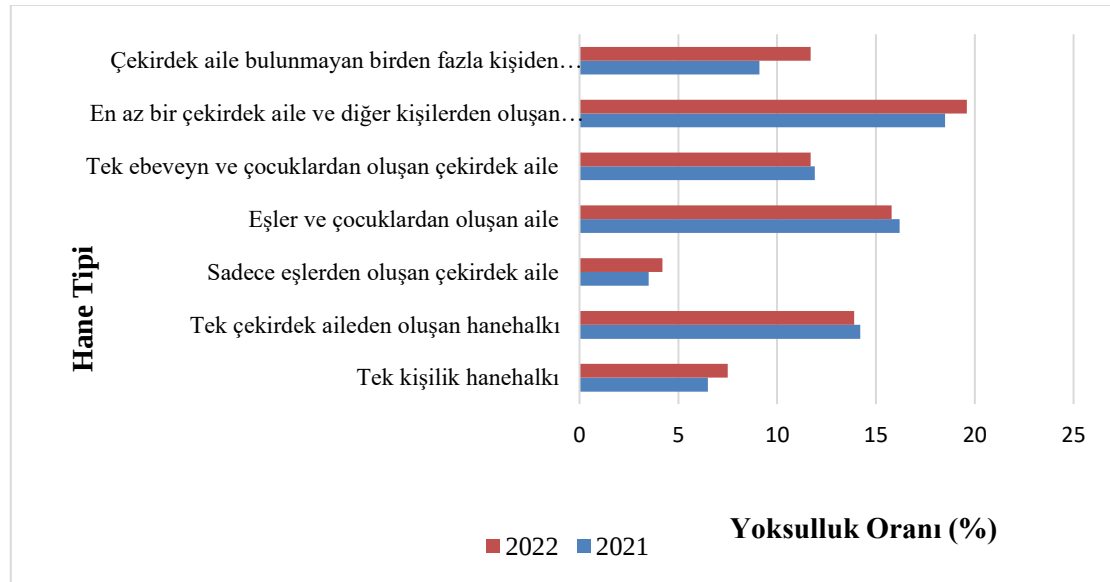
Kaynak: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (2021)

Şekil 1.1. 2012-2021 Yılları Arasında %20'lik Grupların Milli Gelirden Aldığı Paylar

Şekil 1.1' de Türkiye'deki gelir dağılımı %20'lik gruplar halinde verilmiştir. 2012-2021 yılları arasında Türkiye'nin en düşük gelire sahip %20'lik grubu toplam

gelirden ortalama %6,1 pay alırken, en yüksek gelire sahip %20’lik grubu ortalama %46,8 pay almaktadır. Buna göre en yüksek %20’lik grubun toplam gelirden aldığı pay en düşük %20’lik grubunkinden 7.6 kat daha fazladır. Bu durum Türkiye’de gelir dağılımının adil olarak dağılmadığını göstermektedir. 2012-2021 yılları arasında gelir gruplarının milli gelirden aldığı paylarda büyük değişiklikler yaşanmadığı, hemen hemen aynı değerlerde kaldığı görülmektedir. Ancak 2020 yılında en düşük gelir grubunun aldığı pay %5,9’iken 2021 yılında %6,1’e yükselmiş, en yüksek gelir grubunun aldığı pay 2020 yılında %47,5 iken 2021 yılında %46,7’e gerilemiştir. 2020 yılına göre 2021 yılında yoksul kesime düşen payda az da olsa artış yaşandığı anlaşılmaktadır.

TÜİK’in 2022 yılı Gelir ve Yaşam Koşulları raporunda medyan gelirin %50’sine göre Türkiye geneli yoksulluk sınırının 17.747 TL, (görelî) yoksulluk oranının %14,4 olduğu açıklanmıştır. Düzce’nin içinde bulunduğu T42 bölgesinde (Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova) ise yoksulluk sınırı 15.555 TL, yoksulluk oranı %7,8 olarak hesaplanmıştır. Türkiye’de 2022 yılında en yüksek yoksulluk oranı sahip bölge %15 ile TR62 (Adana, Mersin) bölgesi olmuştur. En düşük yoksulluk oranına sahip bölge ise %3,7 ile TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis) bölgesi olmuştur (TÜİK, 2023a).

Kaynak: TÜİK, Yoksulluk ve Yaşam Koşulları, 2022

Şekil 1.2. Hanehalkı Tipine Göre Yoksulluk Oranı (2021, 2022)

TÜİK’in Yoksulluk ve Yaşam Koşulları İstatistiklerinde (2022) hanehalkı tipine göre eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert medyan gelirinin %50’si dikkate alınarak

hesaplanan yoksulluk oranları yukarıda Şekil 1.2’de verilmiştir. Buna göre her iki yılda da en yüksek yoksulluk oranı en az 1 çekirdek aile ve diğer kişilerden oluşan hanelerde olduğu görülmüştür. Bunu eşlerden ve çocuklardan oluşan haneler takip etmektedir. En düşük yoksulluk oranı ise sadece eşlerden oluşan çekirdek ailelerdedir.

Çizelge 1.2. Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Gelire Göre Göreli Yoksulluk Sınırı ve Oranı

Yoksulluk Riski		Yoksulluk Sınırı (TL)	Yoksulluk Oranı (%)
2012	%50	4 515	16,3
	%60	5 418	22,7
2013	%50	5 007	15,0
	%60	6 012	22,4
2014	%50	5 554	15,0
	%60	6 665	21,8
2015	%50	6 246	14,7
	%60	7 495	21,9
2016	%50	7 116	14,3
	%60	8 539	21,2
2017	%50	7 944	13,5
	%60	9 532	20,1
2018	%50	8 892	13,9
	%60	10 670	21,2
2019	%50	10 793	14,4
	%60	12 952	21,3
2020	%50	12 394	15,0
	%60	14 873	21,9
2021	%50	14 034	14,4
	%60	16 841	21,3

Kaynak: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2021

Çizelge 1.2’de 2012-2021 yılları arası yoksulluk sınırı ve oranları verilmiştir. Buna göre 2012 yılından 2021 yılına değin her yıl yoksulluk sınırının arttığı görülmektedir. Medyan gelirin %50’sine göre yoksulluk oranına bakıldığında 2018 yılına kadar azalma eğiliminde olduğu, 2018 yılından itibaren artma eğilimde olduğu anlaşılmaktadır. Bu dönem için en yüksek yoksulluk oranı %22,7 (medyan gelirin %60’ına göre) ile 2012 yılında görülmüştür. En düşük yoksulluk oranı ise %13,5 (medyan gelirin %50’sine göre) ile 2017 yılında gerçekleşmiştir. Yoksulluk sınırı 2021 yılında 16.841 TL ile en yüksek seviyede görülmüştür.

1.5. SOSYAL YARDIM KAVRAMI

Sosyal güvenlik, vatandaşların gelirlerine bakılmaksızın toplumun huzurunu ve refahını bozan çeşitli sosyal risklere karşı devletin korumayı, insanların geleceğini güvence altına almayı sağlayan düzenlemelerdir. Bu doğrultuda, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 60. maddesinde “*Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet bu güvenliğı sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar.*” hükmü düzenlenmiştir.

Türkiye’deki sosyal güvenlik sistemi primli ve primsiz olmak üzere ikili yapıya sahiptir. Primli sistem sosyal sigortaları, primsiz sistem ise sosyal yardım ve sosyal hizmetleri kapsamaktadır. Sosyal sigortalar çalışanların sosyal ve ekonomik risklere karşı korunmasını sağlayan, finansmanı işçi ve işverenlerden alınan primlerden oluşan, devlet tarafından örgütlenen ve özerk yapıdaki kurum tarafından yürütülen sosyal güvenlik bileşenlerinden biridir. Sosyal hizmetler, toplumda yaşayan dezavantajlı grupların ihtiyaçlarını karşılamak, onların insan onuruna yaraşır şekilde hayatlarını idame ettirmelerini sağlamak amacıyla yapılan yardımlardır. Muhtaç kişilere yönelik yapılan bu yardımlar karşılıksız olup daha çok hizmet verme şeklinde olmaktadır. Sosyal hizmetler yararlanıcıların prim ödemek zorunda olmadığı sosyal güvenlik bileşenlerinden biridir. Sosyal yardımlar ise yoksul, muhtaç haldeki insanlara insan onuruna yaraşır hayat sürdürebilmelerini sağlamak amacıyla devlet bütçesinden yapılan karşılıksız transferlerdir. Sosyal yardımlar, yoksul insanlara yönelik ayni ve nakdi yardımları içeren sosyal güvenlik bileşenlerinden biridir. Sosyal güvenlik; sosyal sigortaları, sosyal hizmetleri ve sosyal yardımları içinde barındıran geniş kapsamlı bir sistemdir. (Işık-Erol, 2019: 2-12). Ancak bu çalışmada sadece sosyal yardımlar konusu ele alınmaktadır.

Yoksullukla mücadelede önemli bir araç olan sosyal yardımlar, yoksulluk kavramı gibi çok boyutludur ve sabit, evrensel bir tanımı bulunmamaktadır. Yardımların türü ve miktarı da ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir. Devlet Planlama Teşkilatının (DPT) 3. Beş Yıllık Kalkınma Planındaki tanıma göre sosyal yardım, kabul edilebilir asgari hayat standartlarının altında yaşayan aile ve kişilere yönelik genel bütçeli idarelerin, yerel yönetimlerin veya sivil toplum kuruluşlarının yaptığı ayni ve nakdi yardımlardır (Daşlı, 2015: 66) Seyyar’a (2002) göre sosyal yardımın tanımı, “*Kendi ellerinde olmayan sebeplerden dolayı fakir olarak doğan veya*

sonradan fakirliğe düşen ve dolayısıyla mutlak manada yardıma muhtaç hale gelen veya yeterli gelire sahip olmadıklarından dolayı kısmen yardıma muhtaç olan kişilere/ailelere, çoğu kez devlet bütçesinden yapılan karşılıksız maddi desteklerdir” (Tiyek, 2012: 53).

Sosyal yardımlar, sosyal devlet anlayışında önemli yer tutan uygulamalardan biridir. Sosyal yardımlar, muhtaç bireylere yapılan nakdi ve ayni yardımların genel adıdır. Sosyal yardımlar, sosyal güvencesi olmayan veya temel ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde geliri olmayan yoksul bireylere yardım fonlarından karşılıksız olarak verilmekte ve bu yardımlar ile onların hayatlarını idame ettirmelerine destek olunmaktadır. Sosyal yardımların yararlanıcıları elbette ki yoksul bireylerdir. Yoksul bireylere yapılan sosyal yardımların odağında yoksulluk sorunu yer almakta ve sosyal yardımlar yoksulluğun azaltılmasına, geciktirilmesine hizmet etmektedir (Yılmaz, 2009: 41). Dolayısıyla sosyal yardımlar, yoksulluk sorunu ortaya çıkmadan önce devreye giren önleyici bir mekanizma olmayıp aksine yoksulluk sorunu ortaya çıktıktan sonra devreye giren sosyal koruma mekanizmasıdır. Sosyal yardımlar, sosyal güvenlik sisteminin açıklarını kapatıcı ve tamamlayıcı bir görev taşıyarak sosyal sigorta sisteminin sağladığı güvencenin dışında kalan muhtaç kesimlerin korunmasını sağlamaktadır. Sosyal yardımlarla muhtaç bireylerin yoksulluktan dolayı yaşayacağı olumsuz etkiler azaltılmaya çalışılmaktadır (Daşlı, 2015: 68).

Sosyal yardımların temel amacı, asgari yaşam şartlarını karşılamaya yetecek geliri olmayan kişileri sosyal ve ekonomik risklere karşı korunmak, ülkedeki ekonomik şartlar çerçevesinde insan onuruna yaraşır bir hayat sürebilmelerini sağlamaktır. Sosyal yardımlar, yoksulların muhtaçlık durumu ortadan kalkana kadar ihtiyaçlarını karşılamasına olanak sağlar. Sosyal yardımlarla muhtaç durumdaki bireylerin en kısa sürede iş yaşamına yeniden girmesine ve gelir elde edebilir hale gelerek kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme olanağına kavuşturulması da amaçlanmaktadır (Gülşen, 2019: 29-30). Sosyal yardımın özünde bireylerin barınma, giyinme, beslenme gibi temel ihtiyaçlarını karşılayarak günlük yaşamlarını sürdürebilmelerini sağlamak ve insanı korumak yatmaktadır. (Ceren ve Erdem, 2018: 9). Sosyal yardımların bir başka amacı da bireyleri maruz kalabileceği sosyal dışlanmaya karşı korunmaktır (Yılmaz, 2009: 42). Ancak her ne kadar sosyal yardımların amaçlarından biri

yoksulların günlük yaşamlarını sürdürebilmelerini sağlamak olsa da bireylerin hayatlarını sürdürmek için ihtiyaç duyacağı asgari gelir düzeyinin ne olacağı konusunda evrensel bir tanım bulunmamaktadır. Bu nedenle yardımların miktarı, konusu ve yoksulluğun tanımı gibi hususlar ülkelerin sahip olduğu ekonomik, sosyal, kültürel durumlarına göre değişiklik göstermektedir (Yılmaz, 2009: 42).

Bireylere yapılacak sosyal yardım miktarları belirlenirken genellikle hanehalkının büyüklüğüne ve hanedekilerin gelir elde etme durumlarına bakılmaktadır. AB ülkelerinde daha çok bireysel bazda yardım miktarı belirleme yöntemi uygulanmaktadır. Öncelikle müracaat eden kişi için bir miktar belirlenmekte daha sonra hanede yaşayan her bir birey için belirlenen ilk miktara ekleme yapılarak haneye verilecek yardım miktarı belirlenmekte veya ikinci bir yol olarak hane büyüklüğü dikkate alınarak belirlenen oranla belirli bir temel miktarın çarpılması suretiyle belirlenmektedir. AB ülkelerinde farklı yöntemler uygulanmakla birlikte ortak olan bazı özellikler de bulunmaktadır. Bir birey için gerekli olan asgari miktar, asgari ücretle bu miktar arasında fark olup olmadığı, diğer sosyal yardım araçlarının etkinliği ve miktarı, hanehalkının sayısı ve hanede yaşayanların sosyal ekonomik durumları gibi hususlar dikkate alınan ortak konulardandır. Bazı ülkeler sosyal yardımların sınırlı sürede verilmesini tercih ederken bazıları muhtaçlık hali sona erene kadar veya ömür boyu vermeyi tercih etmektedir. Bazı ülkeler sabit bir miktar yardım yaparken bazı ülkeler kişilerin gelirine göre değişiklik gösteren kademeli sosyal yardım miktarları belirlemektedir. Bazı ülkelerde sosyal yardımlar yıllık enflasyona göre artırılmakta, bazı ülkelerde ise sosyal yardımların miktarı belli katsayılar kullanılarak ücretlerdeki değişime göre güncellenmektedir. Ülkelerin bulunduğu coğrafi konum yardımların türünü etkileyebilmektedir. Yılın büyük bir kısmında soğuk havanın etkisinde olan kuzey ülkelerinde ısınma desteğine ihtiyaç duyulurken, yıl boyu güneşli ve sıcak olan bölgelerde böyle bir sosyal yardım desteğine gerek kalmamaktadır (Karaaslan, 2014: 97-105).

Sosyal yardımlar genellikle devletin vergileriyle finanse edilen, karşılıksız olarak yapılan, geliri olmayan veya çok az geliri olan toplumun en dezavantajlı kesimlerine yönelik bir uygulamadır. Geçimini sağlamakta güçlük çeken ve toplumda sosyal dışlanmaya maruz kalma tehlikesi olan muhtaçların güvence altına alınmasını sağlayan sosyal yardımlar, kamunun sorumluluğu ilkesinden

doğmaktadır (Aydın, 2016: 24). Çoğunlukla kamu tarafından finanse edilen sosyal yardımlar hem toplumsal dayanışmanın bir gereği olarak görülmekte hem de yoksul bireyler açısından bir hak olarak değerlendirilmektedir (Tiyek, 2012: 59).

Sosyal yardımların yapılmasında dikkate alınması gereken önemli bir kıstas kişinin muhtaçlığının tespiti. Sosyal yardımların en önemli özelliği muhtaçlık kriterlerini sağlayan yoksul kişilere yapılmasıdır. Kişinin muhtaç olup olmadığına yönelik yapılan araştırma sonucunda muhtaç olduğu anlaşılan kişilere yardım yapılmaktadır. Muhtaç olduğuna karar verilen kişilerden sosyal yardıma başvuru yaparken herhangi bir ücret alınmamaktadır (Tiyek, 2012: 59). Çengelci'ye (1993) göre sosyal yardımların özellikleri şunlardır:

- Sosyal yardımlar, sosyal güvenliğin bileşenlerinden biridir.
- Sosyal yardımlar karşılıksız olarak yapılır, yararlananların katkısı beklenmez.
- Sosyal yardımlar kanunla düzenlenen resmi veya yarı resmî kurumlarca verildiği takdirde sosyal güvenlik bileşeni olma işlevini görebilmektedir.
- Sosyal yardımlar parasal destek şeklinde sunulabileceği gibi aynı yardım, bakım, tedavi vb. hizmetler şeklinde de sunulabilmektedir.
- Sosyal yardımların türü ve miktarı kişilerin muhtaçlık durumunun şiddetine, ihtiyaçlarının tespitine göre sağlanmaktadır.
- Sosyal yardımlar, kişilerin desteklenerek kendi kendilerine yetebilir hale gelebilmelerini ve muhtaçlıktan kurtulmalarını sağlamak amacıyla verilmektedir (Daşlı, 2015: 67).

Yoksullukla mücadele aracı olarak değerlendirilen sosyal yardım uygulamasının hem olumlu hem olumsuz yönleri bulunmaktadır. Sosyal sigorta sistemine dahil olmayanları da kapsayarak sosyal sigorta sisteminin açıklarını kapatıcı ve tamamlayıcı özelliğe sahip olması olumlu yönlerinden biridir. Öte yandan kişilerin muhtaçlık psikolojisinden kısa süreliğine de olsa kurtularak ruh sağlığına katkı sağlaması, ekonomik yetersizlik nedeniyle yapmayı düşünebileceği gasp, hırsızlık gibi suç oluşturan olumsuz davranışlardan sosyal yardım alması nedeniyle kaçınması, uzak kalması gibi psiko-sosyal etkileri de olmaktadır (Tiyek, 2012: 59-60).

Sosyal yardımların olumlu birçok yanı olmasına karşın olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Sosyal yardımdan yararlanacak kişinin muhtaç olduğunu ispatlamak durumunda kalması ve buna bağlı olarak damgalanma, insan onurunu rencide edici olduğu düşünülmektedir. Bunun yanında bu yardımların istismar edilmeye açık olması olumsuz durumlardan biridir. Bu istismar gerçek anlamda ihtiyaç sahibi olunmadığı halde yardım talebinde bulunma veya farklı kurumlardan aynı kişilerin ayrı ayrı yardım alması şeklinde olabilmektedir. Sosyal yardımların kişileri tembelliğe iteceği, iş gücü piyasasından uzaklaştıracağı, yardımlardan uzun süre yararlanan kişilerin geçimini bunlarla sağlayarak yardımlara bağımlı hayat süreceği ve bu durumu istismar edebileceği gibi eleştiriler de sosyal yardımların olumsuz etkileri arasında sayılabilmektedir (Daşlı, 2015: 71-75). Yoksulluğun azaltılması için birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de çalışmalar yapılmakta olup sosyal yardımlar yoksullukla mücadelede önemli yeri olan uygulamalardan biridir.

Çizelge 1.3. Rakamlarla Türkiye’de Sosyal Yardım (2021 Yılı)

Toplam Sosyal Yardım Harcama Tutarı (TL)	97,8 Milyar
Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü tarafından yapılan sosyal yardım harcaması (SYDT Fonu + Genel bütçe)	60,9 Milyar
Sosyal yardımların GSYH içindeki payı (%)	1,74
Sosyal yardımlardan yararlanan hane sayısı	5.903.515
Düzenli yardımlardan yararlanan hane sayısı	2.476.457
Geçici (sürekli) yardımlardan yararlanan hane sayısı	5.276.998
2022 sayılı kanun kapsamında bağlanan yaşlı ve engelli aylığı fayda sahibi sayısı	1.538.810
2022 sayılı kanun kapsamında bağlanan yaşlı ve engelli aylığı için aktarılan toplam kaynak (TL)	13.233.342.386
GSS Primi devlet tarafından ödenen kişi sayısı	9.482.940
GSS Prim desteği kapsamından SGK’ya ödenen miktar (TL)	34.473.957.571
Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı sayısı (SYDV)	1.003
SYDV personel sayısı	8.421
Nakdi yardımların tüm yardımlar içindeki yüzdesi (%)	94
Düzenli yardımlara aktarılan kaynağın tüm yardımlara oranı	83%

Kaynak: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Faaliyet Raporu, 2021

Çizelge 1.3’e bakıldığında sosyal yardımların Gayri safi yurt içi hasıla (GSYH) içinde payının %1,74 olduğu görülmektedir. 2021 yılı içinde sosyal yardımlardan

toplam 5.903.515 hane yararlanmıştır. Bu sayıya Covid salgınının olumsuz etkilerini azaltmak amacıyla hayata geçirilen sosyal yardımlardan yararlanan haneler de dahil edilmiştir. Yardımların türüne bakıldığında aynı yardımlardan ziyade nakdi yardımların yapıldığı anlaşılmaktadır. İhtiyaç sahiplerine verilen sosyal yardımların %83'ünün engelli aylığı, yaşlı aylığı, eşi vefat etmiş kadınlara yönelik yardım, muhtaç asker ailesi yardımı, öksüz ve yetimlere yönelik yardım gibi düzenli sosyal yardımlar olduğu görölmektedir. Düzenli yardımlar ihtiyaç sahiplerine her ay düzenli olarak verilmektedir.

2. BÖLÜM KADIN YOKSULLUĞUNUN ÖNLENMESİNE YÖNELİK SOSYAL POLİTİKALAR

2.1. SOSYAL POLİTİKA KAVRAMI

Sosyal politika toplumda refahın ve sosyal korumanın sağlanmasına yönelik devletin aldığı tedbirler, müdahaleler bütünüdür. Sosyal sınıflar arası çatışmaları en aza indirmek için üretilen kamu politikalarını konu alan bir sosyal bilim dalıdır.

Sosyal politika kavramı ilk kez Almanya’da Prof. Dr. Wilhelm Heinrich Reiehl tarafından yapılan bir çalışmada kullanılmıştır (Yuvalı, 2020: 47).

Sosyal politika kavramının tanımı ve kapsamı sürekli gelişmekte ve değişmekte olduğundan, sınırları net ve kesin olan bir tanımlama yapılmakta güçlük yaşanmaktadır. Günümüzde yaygın olarak sosyal güvenlik, sosyal yardımlar, sosyal hizmetler gibi uygulamaları da kapsayan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kavram üzerinde uzlaşılmış genel bir tanım bulunmasa da literatürde “dar” ve “geniş” anlamda tanımlamalar yapılmaktadır (Çınar, 2017: 32).

Dar anlamda sosyal politika kavramı, 19.yy’ın sonları 20.yy’ın başlarında ortaya çıkmış, Sanayi Devriminin yarattığı sorunlara karşı Avrupa devletlerinin önlem almak zorunda kalmaya başlamasıyla gündeme gelen bir kavram olmuştur. Çalışma hayatında yer alan işçi sınıfının yasal ve kurumsal korunmadan yoksun olduğu bu dönemlerde, işçilerin baş kaldırması, hak arayışına girmesiyle çalışma hayatında işçileri koruyan sistemler oluşturulmaya başlamıştır. Bu dönemlerde bağımlı çalışan işçilerin işverenle olan ilişkilerini düzenleyen, çalışma hayatlarını koruyucu devlet politikalarını ve uygulamalarını ele alan bir bilim dalı olarak görülmüştür. Dar anlamda sosyal politika anlayışı daha çok emek sermaye arasında yaşanan çatışmalar sonucu ortaya çıkmış, işçilerin yaşadığı sosyal sorunların çözümüne yönelik kamusal politikalar üretmekle sınırlı kalmıştır. Bu nedenle sosyal politikanın kapsamında iş kazası, meslek hastalığı, yaşlılık vb. sosyal risklere karşı işçileri korumaya, işçi sınıfının çalışma koşullarını iyileştirmeye yönelik konular yer almıştır (Yuvalı, 2020: 49-50). Dar anlamda sosyal politikanın amacı, sanayileşen toplumlarda emek ve sermaye arasındaki çatışmaları azaltmaktır. Dar

anlamda sosyal politika, sadece işçi sınıfını ele alan ve sınıflar arası çatışmaları önlemeyi amaçlayan politikalar olarak tanımlanabilir (Tezgel, 2013: 2).

Talas ise (1997) dar anlamda sosyal politikayı şöyle tanımlamıştır: *“Toplumda var olan sosyal sınıfların ilişkileri, hareketleri, savaşımları ve çelişkileri karşısında devleti ve hukuksal düzeni ayakta tutmaya korumaya dönük çalışmaları içeren bir düşünce bütünü olarak tanımlanabilir.”* (Tezgel, 2013:2).

Dar anlamda sosyal politika kavramının kapsamı özellikle 2. Dünya Savaşı sonrasında genişlemeye başlamıştır. Bilhassa sosyal devlet kavramının geliştiği, yaygınlaştığı ve altın çağını yaşadığı 1945-1975 yılları arasındaki dönemde geniş anlamda sosyal politika anlayışı ön plana çıkmaya başlamıştır. Topluma bir bütün olarak bakan, herhangi bir sınıfla sınırlı kalmaksızın toplumun tüm kesimlerine odaklanan bir disiplin haline dönüşmüştür. Kapsamı genişleyen sosyal politika kavramı, yoksulluğun önlenmesi, gelir dağılımı eşitsizliğinin ve işsizliğin azaltılması, eğitim, sağlık gibi alanlarda fırsat eşitliğinin sağlanması gibi konuları da ele almaya başlamıştır. Emekçi kesimin sorunlarına çözüm arayışıyla ortaya çıkan dar anlamda sosyal politika, sanayileşmenin ve kentleşmenin yaygınlaşmasıyla birlikte kadın hakları, çocuk hakları, eğitim, sağlık, konut hakkı, yoksulluk, sosyal güvenlik gibi hakların üzerine eğilerek kapsamını genişletmiştir (Yuvalı, 2020: 50-51).

Geniş anlamda sosyal politika, toplumdaki tüm sosyal sınıflarının sorunlarını ele alan, toplumsal refah düzeyini artırmayı hedefleyen bir anlayıştır. Dar anlamdaki sosyal politikada olduğu gibi sadece işçi sınıfıyla ilgilenmemekte ekonomik veya sosyal yönden zayıf olan diğer gruplarını da kapsamaktadır. Geniş anlamda sosyal politikanın temel amacı sosyal adaleti ve dengeyi sağlamak, toplumsal düzeni korumaktır (Kaya, 2020: 21-22).

Bir başka anlatımla sosyal politika; belli statülere bağlı olarak çalışanların, düzenli geliri olmayanların, ekonomik yönden güçsüz olanların, özel olarak bakım ve gözetime ihtiyaç duyanların, kırılgan grupların kısacası toplumun dezavantajlı kesimlerinin karşılaştıkları ya da karşılaşmaları muhtemel risklere karşı korumayı amaçlayan kamusal politikaları konu alan bir sosyal bilim dalıdır (Tezgel, 2013: 3).

Kleinmann (2002) sosyal politikayı; *“topluma bir çeşit şekil verebilmek için devletin bireysel davranışları etkileme, kaynaklar üzerinde hakimiyet kurma ya da ekonomik sistemi belirleme amacına hizmet eden müdahaleler”* şeklinde tanımlamaktadır. Geniş anlamda sosyal politika toplumdaki tüm sınıfların refahı ve sosyal durumuyla ilgilenmekte, sınıflar arası refah farklılıklarını azaltmaya yönelik politikalar üretme anlayışla temellendirilmektedir (Yuvalı, 2020: 51).

2.2. KADIN YOKSULLUĞU

Yoksulluk tüm insanları etkileyen bir sorun olmakla birlikte ağırlıklı olarak kadınların yaşadığı bir olgudur. Yoksullukla ilgili çok sayıda çalışma olmasına karşın kadın yoksulluğu konusu son dönemlerde, 1970’li yıllardan itibaren ele alınmaya başlamıştır. Kadın yoksulluğu konusu literatürde daha çok “yoksulluğun kadınlaşması” kavramıyla anlatılmaktadır.

Yoksulluğun kadınlaşması kavramı ilk kez 1978 yılında Diane Pearce tarafından kullanılmıştır. Pearce (1978) Amerika Birleşik Devletleri (ABD)’nde yaptığı çalışmada kadınların işgücüne katılımının her geçen yıl arttığını ancak buna rağmen kadınların daha da yoksullaştığını tespit etmiş, yoksul kadın sayısının yoksul erkeklerden daha fazla olduğunu ortaya koymuştur. Yoksulların 2/3’ün kadınlardan oluştuğunu gözlemleyen Pearce, özellikle de hane reisi kadın olan tek ebeveynli hanelerin daha yoksul olduğuna dikkat çekmiştir. Bu çalışmayla birlikte yoksullukla mücadele konusunda kadınlara öncelik verilmesi gerektiği fikri yaygınlaşmaya başlamıştır (Topgül, 2013: 289).

1995 yılında Pekin’de düzenlenen 4. Dünya Kadın Konferansında kabul edilen Eylem Planında “yoksulluğun kadınlaşması” kavramına yer verilmiş, böylece kavram literatüre dahil olarak yaygın şekilde kullanılmaya başlanmıştır (Uçar, 2011: 23).

Yoksulluk gibi kadın yoksulluğu da çok boyutlu bir kavramdır. Bu nedenle kadın yoksulluğunu tanımlamakta güçlük çekilse de kadın yoksulluğunun bazı ortak özellikleri bulunmaktadır. Şöyle ki (Ekinci-Hamamcı ve Anık, 2021: 67):

- Kadınlar, erkeklere oranla yoksulluğu daha şiddetli, kalıcı ve derinden hissetmektedir.

- Hane reisinin kadın olduğu hanelerin yoksulluk riski daha yüksek olup bu grup en yoksul kesimler arasında yer almaktadır.
- Kadınların yoksullukla mücadelesi daha zorlu olmakta, erkeklere göre daha fazla engellerle karşılaşmaktadır.
- Hane reisinin kadın olduğu hanelerde yoksulluk gelecek kuşaklara da aktarılmaktadır.

Goldberg ve Kremen (1990) yoksulluğun kadınlaşması kavramını kendilerinin ve çocuklarının geçimini sağlayan kadınların tüm yoksullar içinde daha fazla olduğunu belirtmek için kullanmaktadır (Açıkgöz, 2010: 48). Kadın reisli haneler hem eşlerinin elde edeceği gelirden mahrum oldukları hem de tek başlarına çocuklarıyla ilgilendikleri için diğer yoksul kadınlara oranla daha dezavantajlı durumdadırlar. Bu nedenle de yoksulluğu daha derin şekilde yaşamaktadırlar (Göktaş, 2019: 23).

Yoksulluğun kadınlaşması kavramıyla ifade edilen kadın yoksulluğu kavramı bazı nedenlerden dolayı eleştirilmektedir. Kadınların yaşamları arasında farklılıklar olabilmektedir. Bu durumun hesaba katılmaması eleştirilmektedir. Ayrıca hane reisinin kadın olduğu hanelerin koşullarının bire bir aynı olmayacağı bunun homojen bir gösterge olarak değerlendirilemeyeceği, kadın reisli hanelerin her zaman yoksul olacağı sonucuna varılamayacağı dile getirilmektedir. Kadınların sadece demografik durumlarını esas alarak sonuca varmanın doğru bir yaklaşım olmadığı ifade edilmektedir (Ekinci-Hamamcı ve Anık, 2021: 68).

2.3. KADIN YOKSULLUĞUNUN NEDENLERİ

Toplumun dezavantajlı gruplarından biri olan kadınların yoksullaşmasına etki eden farklı nedenler bulunabilmektedir. Bu nedenler arasında toplumsal cinsiyet eşitsizliği, işgücüne katılımda yaşanan zorluklar, kadının ailedeki rolü, eğitim durumu, adil olmayan kaynak dağılımı, sosyal dışlanma, yasal düzenlemelerin ve gönüllü sosyal yardımların yetersizliği gibi başlıkları sayabiliriz.

2.3.1. Toplumsal Cinsiyet

İnsanların cinsiyetlerinden bağımsız olarak eşit hakları sahip olması cinsiyet eşitliğinin gereklerindendir. Ancak bunun aksine kişilerin cinsiyetinden dolayı sosyal, ekonomik, medeni vb. haklarını kullanmasının engellenmesi, mahrum bırakılması durumu ise cinsiyet eşitsizliği halidir. Cinsiyetlerinden dolayı eşit

olmayan davranış ve tutumlara maruz kalanlar kadınlar olmaktadır (Anık, 2019: 16). Toplumsal cinsiyet algısı biyolojik farklılıklar üzerinde kurulmuş, toplumun bu farklılıklarına yüklediği değer yargıları ve biçtiği rollere göre şekillenmiştir (Balkan, 2017: 28).

Toplumsal cinsiyet kavramı ilk kez Oakley tarafından kullanılmış, biyolojik cinsiyet kavramına karşı geliştirilmiştir. Biyolojik cinsiyet ile toplumsal cinsiyet kavramı birbirinden farklı anlamlar içermektedir. Biyolojik cinsiyet kişilerin doğuştan sahip olduğu kadın veya erkek kimliği iken toplumsal cinsiyet zaman içinde sosyal, kültürel normlarla yüklenen kimliklerdir. Kız çocuklarının ve erkek çocuklarının giyeceği kıyafetin renginden, oynayacağı oyuncağa kadar toplumsal cinsiyetin belirleyici rolü vardır. Kız çocukları oyuncak bebekle, erkek çocukları oyuncak arabalarla oynayarak büyütülmektedir (Demircan, 2021: 18).

Kadınlar ile erkekler arasındaki iş bölümünün de cinsiyete dayalı farklılıklara göre şekillendiği görülmektedir. Cinsiyete dayalı iş bölümüne göre, erkekler evin geçimini sağlamakla yükümlü görülürken kadınlara evde kalarak iyi bir anne ve eş olma görevi yüklenmiştir. Cinsiyete dayalı olarak işler ve meslekler de kadın işi erkek işi olarak tanımlanmıştır. Erkek daha çok kamusal alandaki işlerde yer almalıyken, kadınlar özel alanlardaki işlerle vakit geçirmelidir. Kadınları eve hapseden bu anlayış nedeniyle kadınlar eğitim, istihdam, kariyer gibi konularda dezavantajlı konuma düşmektedir. Toplumsal cinsiyete dayalı rol paylaşımı kadınları yoksulluğa iten, eşitsizliğe neden olan bir durum yaratmaktadır (Ekinci-Hamamcı ve Anık, 2021: 68). Kadına biçilen roller nedeniyle kadın önceliği evin işlerine vermekte, eşinin kendisine bakacağı düşüncesini benimsemektedir. Eğer erkeğin geliri evin geçimin sağlamaya yetmezse haneye katkı sağlamak amacıyla iş yaşamına katılmaktadır. (Balkan, 2017: 29). Ataerkil toplum yapısında yetişen kadın erkeğe bağımlı olarak yaşamını sürmekte ancak eşi vefat ettiğinde veya boşandığında yoksulluk sorunuyla karşı karşıya kalmaktadır. Evliyen veya eşi hayattayken işgücüne katılmayan, çalışmayıp evde duran kadınlar medeni durumları değiştiğinde maddi açıdan zorlu bir sürece girmektedir. Özellikle de ileri yaşta olup herhangi bir sosyal güvencesi olmayan kadınlar, çalışma hayatına katılamayacağı ve çoğu kez bakıma muhtaç durumda olacağı için daha çok mağduriyet yaşayacaktır (Demircan, 2021: 25).

2.3.2. Kadın İstihdamı

Buvinic’a göre (1997) kadınların işgücü piyasasındaki konumları ve eğitim olanaklarından yararlanma durumları kadın yoksulluğunun belirleyici özellikleridir (Uçar, 2021: 29).

Kadınların yoksul olmasına neden olan etmenlerden biri işgücüne katılımlarının düşük olmasıdır. Kadınlar işgücü piyasasına erkeklere oranla daha az katılmaktadır. Bunun yanı sıra kadınlardaki işsizlik oranı erkeklerden daha fazladır. TÜİK’in yayınladığı 2022 yılı 4. Çeyrek (Ekim-Aralık) İşgücü İstatistiklerine göre işgücüne katılım oranı %53,9 olarak gerçekleşmiştir. İşgücüne katılım oranı erkeklerde %71,9 iken kadınlarda %36,2’dir. 2022 yılı 4. Çeyrekte mevsim etkisinden arındırılmış işsizlik oranı %10,2’dir. Erkeklerde %8,5 gerçekleşen işsizlik oranı kadınlarda %13,6 olarak gerçekleşmiştir. Kadınların işgücüne katılımının düşük olması istihdamın sağladığı olanaklardan doğrudan yararlanamamasına, ekonomik ve sosyal imkanlardan dolayı şekilde yararlanarak erkeğe bağımlı hale gelmelerine neden olmaktadır (Şener, 2012: 55).

Kadınların işgücüne katılımının düşük olmasına birçok faktör neden olabilmektedir. Toplumun kadına yüklediği roller nedeniyle ev işleri, çocuk veya hasta, yaşlı bakımı gibi sorumluluklardan dolayı kadınların iş hayatına girmesi daha güç olmaktadır. İş hayatında yer alan kadınlar ise işe girme, yükselme gibi süreçlerde erkeklere göre daha dezavantajlı konumdadırlar. Çalışma hayatında aynı işi yapmalarına karşın kadınların daha düşük ücret aldığı, yükselme ve kariyer yapma konusunda erkeklere oranla daha dezavantajlı oldukları bilinmektedir. Kadınlar genellikle daha vasıfsız işlerde, mevsimlik tarım işlerinde, ücretsiz aile işçisi olarak çalışmakta veya sosyal güvencesiz, kayıt dışı istihdam edilmektedir (Göktaş, 2019: 26- 27).

11. Kalkınma Planında (2019-2023) kadınlara yönelik her türlü ayrımcılığı önlemek, kadınların toplumsal hayattaki haklardan eşit şekilde yararlanmalarını ve güçlenmeleri sağlamak temel amaçlar arasında sayılmıştır. 2018-2023 yıllarını kapsayan “Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı” hazırlanarak kadınların işgücüne katılımını artırmaya yönelik politikalar belirlenmiştir. Kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları (STK) ile iş birliği yapılarak kadınlara yönelik “Türkiye’nin Mühendis Kızları”, “Kadınların Kooperatifler Yoluyla

Güçlendirilmesi”, “Ne Eğitimde Ne İstihdamda Olan (NEET) Kadınlar” ve buna benzer birden çok farklı proje başlatılmıştır (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022). Kadınların işgücüne katılımını artırmak, kadın girişimciliği desteklemek, kadın kooperatiflerini yaygınlaştırmak gibi amaçlarla Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü koordinasyonunda ilgili kurumların destekleriyle 2021 yılında “Kadınların Kooperatif Yoluyla Güçlendirilmesi Projesi” hayata geçirilmiştir. 30 ay sürecek olan bu proje kapsamında kadınlara kooperatifçilik konusunda eğitimler verilecektir. Eğitim alan kadınların kooperatif kurarak ekonomik hayata katılmaları hedeflenmektedir (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2021).

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının yanı sıra Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) da kadın girişimciliğinin desteklenmesi amacıyla kadınlara daha yüksek oranlarda hibe imkânı sunmaktadır.

2.3.3. Kadının Aile İçindeki Konumu

Hane içindeki kadın ve erkekler, verilen değer itibarıyla eşit durumda olmamaktadır. Kadının yaşadığı eşitsizlik hali ilk başta hane içinde karşımıza çıkmaktadır (Topgül, 2013: 292). Geleneksel ataerkil aile yapısının olduğu toplumlarda kadınlar bazı haklardan yoksun kalmakta, eşitsiz bir durumla karşılaşmaktadır. Çocukluktan itibaren kız çocukları ev işlerine yardım ederek büyütülmekte anneye yardım etmek asli görevi olarak görülmektedir. Buna karşın aynı durum evdeki erkek çocuklar için geçerli olmamakta, kız çocukları dezavantajlı konumda kalmaktadır. Erken yaşlardan itibaren bu yaklaşımla büyütülen çocuklar yetişkin olduğunda da bu rolleri içselleştirmektedir. Kadından beklenen yemek, temizlik, çocuk bakımı gibi işler olmaktadır (Balkan, 2017: 31). Çocukluktan itibaren ikinci planda kalan kadınlar kendine yüklenen bu rolleri yerine getirmek için ya iş hayatına hiç atılamamakta ya da çalışmak için ailesinden izin almak durumunda kalmaktadır (Topgül, 2013: 292).

2.3.4. Eğitim

Yoksulluğa neden olan önemli etmenlerden biridir. Yoksullukla eğitim arasında yakın bir ilişki vardır. Yoksul hanedeki çocuklar eğitim imkanlarına erişmekte güçlük çekmekte, nitelikli eğitimden yoksun kalan bireyler çoğu zaman gelir

seviyesi düşük işlerde çalışmak zorunda kalmakta, bu nedenle yoksulluk sorunundan kurtulamamaktadır. Nitekim TÜİK'in yaptığı Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırmasında da eğitim düzeyi ile yoksulluk arasındaki bu durum ortaya konulmuştur.

Çizelge 2.1. 15 Yaş Üstü Bireylerin Eğitim Durumuna Göre Göreli Yoksulluk Oranı (%)

Eğitim Durumu	2021	2022
Okur-yazar olmayan	24,1	27,7
Bir okul bitirmeyen	24,4	24,4
Lise altı eğitilmiş	13,8	13,8
Lise ve dengi okul	7,5	7,8
Yükseköğretim	2,5	2,6

Kaynak: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2022

Çizelge 2.1'de 15 yaş üstü bireylerin eğitim düzeylerine göre 2021 ve 2022 yıllarındaki yoksulluk oranları verilmiştir. 2022 yılı verilerine göre okuma yazma bilmeyenler %27,7 oranla en yüksek yoksulluk oranına sahip grup olmuş, yükseköğretim mezunları ise %2,6 oranla en düşük yoksulluk oranına sahip grup olmuştur. Bu durum eğitim düzeyi yükseldikçe yoksulluk riskinin azaldığını göstermektedir. 2021 ile 2022 yıllarındaki durum kıyaslandığında, okuryazar olmayanlarda, lise ve dengi okul mezunlarında ve yükseköğretim mezunlarında yoksulluk oranının arttığı görülmektedir.

Aileler maddi imkânsızlık, sahip olduğu geleneksel yapı gibi nedenlerden dolayı kız çocuklarını eğitimden mahrum bırakırken erkek çocuklarını okula göndermekten yana tavır almaktadır. Bu durum kızların eğitimden uzak kalmasına veya eğitim düzeyinin düşük kalmasına neden olmaktadır. Eğitime erişim noktasında kız çocukları erkeklere göre daha dezavantajlı durumdadırlar (Göktaş, 2019: 24). Eğitim hakkından kadınların yeterince yararlanamaması, kadın yoksulluğunun artmasına, kalıcı hale gelmesine neden olmaktadır. Nitelikli eğitimden mahrum

kalan kadınlar çoğu zaman sigortasız, düşük ücretli işlerde veya aile işletmelerinde ücretsiz şekilde çalışmaktadır (Topgöl, 2013: 292).

Çocukların eğitime erişimini engelleyen farklı nedenler olabilmektedir. Kentlerde eğitime erişimi engelleyen önemli nedenler arasında eğitim masrafları (ulaşım, yemek, kırtasiye vb.) bulunmaktadır. Maddi imkanları yetersiz olan kentteki haneler çocuklarını okula göndermemeyi tercih edebilmektedir. Bu nedenle okula gidemeyen kız çocukları erkeklerden daha fazladır (Oktay, 2020: 54-55).

Özellikle kırsalda yaşayan kız çocukları gelecek için iyi yatırım olmayacağı düşünülerek ikinci plana atılmakta, okumasına gerek görülmemekte okusa dahi ileride elde edeceği geliri başkasının harcayacağı, anne babanın yaşlılık döneminde erkek çocuğun bakım üstleneceği kabul gördüğünden kız çocuklarının eğitime önem verilmemektedir (Topgöl, 2013: 293). Kırsaldaki kız çocuklarına daha çok ev ve tarla işleri, çocuk bakımı gibi sorumluluklar da yüklenmekte veya erken yaşlarda evlendirilmektedir. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Bölgelerinde kız çocuklarının okullaşma oranının görece düşük olduğu görülmüş “Haydi Kızlar Okula!” sloganıyla MEB ve UNİCEF iş birliğinde 2003 yılı haziran ayında “Kız Çocuklarının Okullaşmasına Destek Kampanyası” başlatılmış, ilköğretim çağındaki kız çocuklarının okullaşma oranı arttırılmıştır (UNİCEF, 2023).

TÜİK Ulusal Eğitim İstatistikleri Verilerine göre 2016/17 eğitim öğretim döneminde ilkokulu bitirme oranı kız çocukları için %98,2 erkek çocukları için %98,5 iken 2021/22 döneminde kız çocukların okul bitirme oranı %98,4’ yükselmiş, erkek çocuklarıninki sabit kalmıştır. Ortaöğretimdeki kızların 2016/17 eğitim öğretim döneminde okul bitirme oranı %64,4 iken 2021/22 döneminde %79,6’ya yükselmiştir (TÜİK, 2023b).

2.3.5. Eşit Olmayan Kaynak Dağılımı

Kadınlar kamunun sunduğu eğitim, sağlık gibi hizmetlere eşit şekilde erişememektedir. Eski Medeni Kanun’da kadının işgücü piyasasına girmek için eşinden izin alması gerektiği yazmaktaydı. Ancak erkekler için böyle bir durum söz konusu olmamıştır. Yeni Medeni Kanun’la birlikte bu husus yürürlükten kaldırılmıştır. Her ne kadar Medeni Kanun’da kız-erkek tüm çocukların eşit miras hakkına sahip olduğu düzenlenmiş olsa da ataerkil toplum yapısına sahip olan

ailelerde kız çocuklarına mirastan az pay verilmekte veya hiç pay verilmemektedir. Erkek çocuklarına sağlanan eğitime erişim hakkı kız çocuklarına hiç veya sınırlı şekilde sağlanabilmektedir. Erkek çocuğun daha fazla okuyabilmesi için kimi zaman kız çocuğa yapılan masraflar kısılmakta ya da kız çocuğun fazla okumasına gerek olmadığı düşüncesiyle eğitim hayatı erken bitirilmektedir.

Çocuklu olan çalışan kadınlar çalıştıkları işyerlerinde genellikle çocuklarının bakımıyla ilgilenecek bir yer bulamadığından iş hayatı ile çocuk bakımı konusunda tercih yapmak zorunda kalmaktadır. Çalışma hayatından yana tercihte bulunan kadın, çocuğunu kreşe vermek durumunda kalmakta ve bu nedenle hanenin masrafları artmaktadır (Balkan, 2017: 33).

2.3.6. Yasal Düzenlemelerin Yetersizliği

Kamunun sunması gereken hizmetlerde eksiklik yetersizlik bulunması halinde kadınlar olumsuz etkilenmektedir. Özellikle çocuk, hasta, engelli veya yaşlı bakımını üstlenen kadınlar için bakım evleri, bakım ücretleri gibi imkanların sunulması gerekmektedir. Zira çoğunlukla bakıma muhtaç kişilerle ilgilenenler genellikle kadınlar olmakta, bakım hizmeti veren kurum veya kuruluşun olmaması, yetersiz olması gibi durumlarda bakımla ilgilenen kadının çalışma hayatına girmesi pek mümkün olmamaktadır. Anne olan kadınların çalışma hayatına girebilmesi için çocuğun bakımıyla ilgilenecek birine veya eğitim kurumuna ihtiyacı bulunmaktadır. Devletler bakıma muhtaç olan bireylere yönelik sosyal hizmet modelleri geliştirerek gerekli yasal düzenlemeleri yaptığında kadınların üzerindeki iş yükü azalacak, çalışma hayatına girme imkânı bulacaklardır (Balkan, 2017: 34).

İşe alma konusunda veya ücret ödenmesi konusunda kadınlara ve erkeklere yönelik eşit yaklaşımı benimsemeyen işverenler olabilmektedir. Keza kadınların evlenmesi, çocuk sahibi olması gibi durumlar nedeniyle kadın çalışanı tercih etmeyenler de vardır. Bu yaklaşımlar kadının iş hayatına girmesini engelleyen bir faktör olmaktadır. Kadınlara karşı ayrımcı tutumda bulunanlara yönelik yeterli hukuki düzenleme yapılmaması durumunda kadınlar daha korumasız halde kalmaktadır.

Kamusal alanda kadınların varlığına imkân veren yasal düzenlemelerin bulunması kadınların birey olarak toplumda yer alması açısından önemli bir husustur. Aynı şekilde siyasi alanda yer alma hakkının tanınması, kadınlara yönetimde söz

hakkının verilmesi, kadınların hayatını kolaylaştıracak yasal düzenlemelerin yapılmasında etkili olmaktadır. Zira kadınların yaşadığı sıkıntıları en iyi anlayacak olan yine kadınlardır. Kadınları uğrayacakları her türlü eşitsiz, ayrımcılık temelli muamelelerden koruyacak yasal düzenlemeleri yapmak devletlerin görevidir. Ülkelerin çoğunda hukuki düzenlemeler kadın erkek arasındaki eşitlik temeline dayanılarak yapılsa da yaşamın içinde her zaman buna uyulmadığı görülmektedir. Hukuksal düzeni kabul etmeyen gruplar kendi geleneksel yapılarındaki normlara göre hareket etmeye devam etmekte kadınları toplumsal hayattan soyutlamaktadır (Açıkgöz, 2020: 55).

2.3.7. Sosyal Dışlanma

Bireylerin toplumsal hayattan soyutlanacak şekilde maddi ve manevi yaşaması, haklarını ve hayatlarını koruyan kamusal ve sosyal desteklerden yoksul olma durumudur (Yılmaz, 2009: 11). Başka bir ifadeyle insanların temel eğitimden mahrum kalması, ayrımcılık nedeniyle toplumsal hayatın dışına itilmesi ve sosyal yaşama istedikleri gibi katılamamasıdır. Sosyal dışlanmaya maruz kalan gruplar eğitim-öğretim, işgücü piyasasına ulaşmada sıkıntı yaşamakta, sosyal ağlar geliştirmekte engellerle karşılaşmaktadır (Demirci, 2019: 27).

Türkiye’de kadınlarla erkekler karşılaştırıldığında istihdam yönünden kadınların, çalışan kadınların ise ücret düzeyinden, uzun vadeli işlerden, üst düzey yönetici pozisyonlarından dolayı sosyal dışlanmaya maruz kaldıkları görülmektedir. İşlerin kadın işi erkek işi olarak sınıflandırılmasından dolayı kadınlar daha çok kadın işi olarak nitelendirilen ve emek ağırlıklı sektörlerde iş imkanına sahip olabilmektedir. Profesyonel düzeydeki teknik bilgi gerektiren sektörlerde daha çok erkekler istihdam edilmektedir (Balkan, 2017: 35-36).

2.3.8. Gönüllü Sosyal Yardımların Yetersizliği

Sosyal yardımlar toplumun yoksul kesimlerini güçlendirmeye, iyileştirmeye yönelik önemli bir işlev görmektedir. Yoksullukla mücadele politikası olarak uygulanan sosyal yardım mekanizmasının iyi şekilde işlemesi önem arz etmektedir. Yeterli örgütsel yapısı olmayan hayır kuruluşları gerçek ihtiyaç sahiplerinin tespiti noktasında güçlük çekebilmektedir. Doğru yerlere yapılmayan sosyal yardım kaynakları yoksulluğun azaltılmasında rol oynayamayıp heba olmaktadır. Kurumsal

kapasitesi gelişmiş hayır kurumları tarafından gönüllü sosyal yardımların yapılması hem yoksullukla mücadelede etkili olmakta hem de kaynakların verimli şekilde kullanılmasını sağlamaktadır (Balkan, 2017: 36-37).

3.BÖLÜM KADIN YOKSULLUĞUYLA MÜCADELEDE SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKIFLARI

3.1. SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKIFLARININ KURULUŞU

T.C. Anayasa'sının 2. maddesinde “*Türkiye Cumhuriyeti, sosyal bir hukuk Devletidir.*” hükmü yer almaktadır. Sosyal devlet olmanın gereği olarak gelir dağılımındaki adaletsizliğin azaltılmasına ve muhtaç kimselerin desteklenmesine yönelik yürütülen sosyal politikalar, toplumsal dayanışmanın güçlendirilmesi ve sosyal barışın korunması açısından büyük önem taşımaktadır. Sosyal devlet olmanın sorumluluğundan hareketle 14 Haziran 1986 yılında yürürlüğe giren 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu (SYDYK) ile Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (SYDTF) diğer bir adıyla FAK-FUK-FON kurulmuştur (ASPB, 2013: 104).

1986 yılından 2004 tarihine kadar Fonla ilgili idari işler Başbakanlığa bağlı Fon Genel Sekreterliği tarafından yürütülmüştür. 09.12.2004 tarihinde Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 5263 sayılı Kanun ile Fon Genel Sekreterliği, Başbakanlığa bağlı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğüne (SYDGM) dönüştürülerek kurumsal bir yapıya kavuşmuştur. SYDGM, 08.06.2011 tarihinde Resmî Gazetede yayımlanan 633 sayılı Sosyal Hizmetler Alanında Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile kurulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlanmış ve Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü adını almıştır. Fon'un karar organı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Kurulu'dur. 633 sayılı KHK'da yer alan Fon Kuruluna ilişkin hükümler 703 sayılı KHK ile yürürlükten kaldırılmış, 633 sayılı KHK'da yer alan Fon Kuruluna ilişkin görevler ise 2018/3 nolu Cumhurbaşkanlığı Genelgesiyle Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanlığı Sosyal Politikalar Kurulu ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına dağıtılmıştır (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023a).

2018/3 nolu Cumhurbaşkanlığı Genelgesiyle Fon Kuruluna ait görev ve yetkilerden bir kısmı Cumhurbaşkanlığına bir kısmı Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına devredilmiştir.

- Fonda toplanan kaynakların, Bakanlığın veya SYDV'lerin yürüteceği sosyal yardım projeleri ve programlarıyla yatırım programlarından öncelik verilecek olanları belirleme ve dağıtımına karar verme yetkisi Cumhurbaşkanına,
- Sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarında istihdam edilecek personelin özlük hakları ve çalışma şartları gibi hususlarla ilgili kriterleri görüşme, belirleme yetkisi Cumhurbaşkanına,
- Gerek SYDV'lerden gerek diğer kurum ve kuruluşlardan gelen sosyal yardım içerikli proje, talep ve teklifleri değerlendirme görev ve yetkisi Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına,
- Toplumda dayanışma ve paylaşma bilincini geliştirmek ve desteklemek amacıyla bilimsel, sosyal veya kültürel programlar, projeler önerme görevi Cumhurbaşkanlığı Sosyal Politikalar Kuruluna, Kurulun önerileri çerçevesinde hazırlanan projeleri destekleme görevi ise Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına devredilmiştir.

3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunun amacı;

- ✓ Fakru zaruret içinde ve muhtaç durumda olan vatandaşlara ve gerektiğinde her ne sebeple olursa olsun Türkiye'ye kabul edilmiş veya gelmiş kişilere yardım etmek,
- ✓ Sosyal adaleti güçlendirici tedbirler alarak gelir dağılımının adil şekilde dağıtılmasını sağlamak,
- ✓ Sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik etmektir (Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu, 1986).

Bu amaçlar doğrultusunda faaliyet yürütmek ve çalışma yapmak, ihtiyaç sahibi vatandaşlara ayni ve nakdi yardımlarda bulunmak üzere 3284 sayılı Kanunun 7. Maddesine istinaden her il ve ilçede Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) Türk Medeni Kanunu hükümlerine göre kurulmuştur. 17 Temmuz 1986 tarihinde Resmî Gazetede yayımlanan 1986/11 sayılı Başbakanlık Genelgesiyle Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu'nun uygulanmasına yönelik ana görev Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına verilmiştir. Fon ile

yürütülen sosyal yardım faaliyetleri Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Türkiye genelinde bulunan toplam 1.003 SYD Vakfı sayesinde sosyal yardımlar muhtaç kişilere en hızlı ve en kısa sürede ulaştırılmaktadır.

5737 sayılı Vakıflar Kanunun 4. Maddesinde vakıfların özel hukuk tüzel kişiliğine sahip oldukları belirtilmiştir. Türk Medeni Kanunu (TMK) hükümlerine göre kurulan SYD Vakıfları da bu kapsamda yer almaktadır. Dolayısıyla SYD Vakıflarının hukuki statüsü de özel hukuk tüzel kişiliğidir. Her vakıf ayrı işyeri niteliğindedir ve her vakfın ayrı bağımsız karar organları vardır (Aile ve Sosyal Bakanlığı, 2023a).

4721 sayılı TMK'nın 101. maddesindeki hükme göre *“Vakıflar, gerçek veya tüzel kişilerin yeterli mal ve hakları belirli ve sürekli bir amaca özgülemeleriyle oluşan tüzel kişiliğe sahip mal topluluklarıdır”*. TMK 105. Maddesinde ise *“Özgülenen malların mülkiyeti ile haklar, tüzel kişiliğin kazanılmasıyla vakfa geçer.”* hükmü yer almaktadır. Buna göre vakıfların kurulması için iki önemli unsurun oluşması gerekmektedir. Bu unsurlar belirli ve sürekli bir amacın olması ve bu amacın gerçekleşmesi için özgülenen mal ve hakların bulunmasıdır.

Vakıfların kuruluş şekline dair hükümler TMK 102. Maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre; *“Vakıf kurma iradesi, resmî senetle veya ölüme bağlı tasarrufla açıklanır. Vakıf, yerleşim yeri mahkemesi nezdinde tutulan sicile tescil ile tüzel kişilik kazanır. Resmî senetle vakıf kurma işleminin temsilci aracılığıyla yapılması, temsil yetkisinin noterlikçe düzenlenmiş bir belgeyle verilmiş olmasına ve bu belgede vakfın amacı ile özgülenecek mal ve hakların belirlenmiş bulunmasına bağlıdır.”*

Türk Medeni Kanunu hükümlerine göre kurulan vakıfların tescil tarzı, tescilin kimler tarafından yaptırılacağı, Vakıfların denetiminin nasıl olacağı, vakıflarca hangi defterlerin tutulması gerektiği gibi hususlar Türk Medeni Kanunu Hükümlerine Göre Kurulan Vakıflar Hakkında Tüzük'te düzenlenmiştir. Buna göre vakıfların kuruluşu iki yolla yapılmaktadır:

- 1) Noterlikçe düzenlenen resmi senet yoluyla
- 2) Vasiyet yoluyla (TMK 478. vd. maddeler uyarınca)

SYD Vakıflarının noterlikçe düzenlenen resmi senet yoluyla kurulması öngörülmüştür. Türkiye genelinde örnek uygulama sağlamak amacıyla Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları Resmi Senet örneği 1986/11 sayılı Başbakanlık Genelgesinin ekinde yayımlanmıştır. Vakıf resmi senetlerinin TMK hükümlerine göre tescil ettirilmesi görevi 3294 sayılı Kanunun 7. maddesi ve Vakıf Resmi Senedinin 8. maddesi uyarınca vakfın kurulacağı mahallin en büyük mülki idare amirlerine verilmiştir. Mahallin en büyük mülki idare amiri vakfın kuruluşu ve tescili için gerekli iş ve işlemleri yapar. Vakfın tescil ettirilmesi için vakfın faaliyet yürüteceği yerin bağlı olduğu Asliye Hukuk Mahkemesine başvurur. Mahkeme tescil kararı verdikten ve karar kesinleştikten sonra vakıf mahkemede tutulan özel sicil defterine kaydedilir. Mahkemece sicile tescil edilen vakıf bu tescil ile birlikte tüzel kişilik kazanmış olur. Ayrıca vakfın tescile ilişkin karar mahkeme tarafından Vakıflar Genel Müdürlüğüne tebliğ edilir (Türk Medeni Kanunu, 2002).

10/07/2018 tarihinde yayımlanan 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile kurulan Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının ana hizmet birimleri arasında düzenlenen Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğünün görev ve yetkileri, Kararnamenin 73. maddesinde şu şekilde sayılmıştır:

- Yoksullukla mücadele ve sosyal yardımlar konusunda ulusal düzeyde uygulanacak politika ve stratejilerin belirlenmesi için gerekli çalışmaları koordine etmek, belirlenen politika ve stratejileri uygulamak, uygulanmasını izlemek ve değerlendirmek,
- 29/5/1986 tarihli ve 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanununun amaçlarını gerçekleştirmek, uygulanmasını sağlamak için gerekli idarî ve malî tedbirleri almak,
- Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonunun (SYDTF) gelirlerini zamanında toplayarak fon kaynaklarının yerinde, zamanında ve ihtiyaçlara göre kullanılmasını sağlamak,
- 3294 sayılı SYDT Kanunu hükümlerine göre kurulan SYD Vakıflarının harcamalarını, iş ve işlemlerini araştırmak, incelemek, izlemek ve

denetlemek, görülen aksaklıklarla ilgili gerekli tedbirleri almak, vakıfların çalışma usul ve esasları ile sosyal yardım programlarına ilişkin kıstasları belirlemek,

- Mevzuatta kamu kaynaklarıyla yardım yapılması öngörülen kişilere aylık, tazminat, ücret, yardım veya başka bir ad altında yapılacak her türlü sosyal yardımın ödenmesi ve anılan yardım ve ödemelerin veri tabanına işlenerek izlenmesi ile ilgili işleri diğer birimler ve ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile iş birliği içinde yerine getirmek; diğer kamu kurum ve kuruluşları tarafından yapılmakta olan her türlü sosyal yardım ve ödemelerin veri tabanında izlenmesine ilişkin işlemleri yürütmek,
- Yoksullukla mücadeleye ve Genel Müdürlüğün görev alanına giren diğer konulara ilişkin olarak araştırma ve incelemeler yapmak, proje hazırlamak ve uygulamak,
- Yoksullukla mücadele alanında uluslararası gelişme ve uygulamaları izlemek, değerlendirmek, ülkemiz açısından yararlı görülen modelleri uygulamaya koymak,
- Sosyal Yardımlar Bilgi Sistemiyle ilgili işleri yürütmek,
- Sosyal yardımlaşma ve dayanışma kültürünü yaygınlaştırmaya yönelik çalışmalar yapmak, geniş kitleleri kapsayan yardım kampanyalarını koordine etmek ve desteklemek,
- Sosyal yardıma hak kazanılmasında ve genel sağlık sigortalılığın (GSS) tespitinde esas alınacak gelir tespit testlerine ilişkin usul ve esasları belirlemek, bu testleri SYD Vakıfları ile iş birliği yaparak uygulamak,
- Bakan tarafından verilen diğer görevleri yapmak (1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2018).

3.2. SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKIFLARININ AMACI

SYD Vakıfları yerellik ilkesinden hareketle kurulmuştur. Bu ilke doğrultusunda Türkiye'nin her il ve ilçesinde kurulan SYD Vakıfları, sosyal yardımların en hızlı şekilde ve en kısa zamanda ihtiyaç sahibi hanelere ulaştırılmasını sağlamaktadır (Gülşen, 2019: 37). SYD Vakıflarının kuruluş amacı, yoksulluk sorunu ile mücadele etmek ve yoksul insanların en temel ihtiyaçlarını karşılamasına destek olmaktır (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023a).

Vakıf Resmi Senedinin 3. maddesinde Vakfın amaçları şu şekilde sayılmıştır:

- Fakru zaruret içinde ve muhtaç durumda bulunan, 5510 sayılı Kanunla kurulu sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi olmayan ve bu kuruluşlardan aylık ve gelir almayan (2022 sayılı Kanuna göre yaşlı aylığı alan kişiler dahil) vatandaşlara yardım etmek
- Geçici olarak küçük bir yardım veya eğitim ve öğretim imkânı sağlanması halinde topluma faydalı hale getirilecek, üretken duruma geçirilebilecek kişilere yardım etmek
- Sosyal adaleti pekiştirici tedbirler almak suretiyle, gelir dağıtımının adilane bir şekilde tevzi edilmesini sağlamak
- Sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik etmektir.

3.3. SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKIFLARININ ORGANLARI

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının organları, 17.07.1986 tarih ve 19167 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan 1986/11 sayılı Başbakanlık Genelgesinde yer alan SYD Vakfı Resmi Senedinin 7. maddesine göre;

- Vakıf başkanı
- Mütevelli heyeti

olmak üzere 2 organdan oluşmaktadır.

3.3.1. Vakıf Başkanı

Vakfın başkanı, mahallin en büyük mülki idare amiri olup illerde vali, ilçelerde kaymakamlardır. Vakfın Medeni Kanun hükümlerine göre kurularak tescilini sağlamak vakıf başkanının görevidir. Vakıf başkanı mütevelli heyetinin doğal üyesi

olup aynı zamanda heyetin de başkanıdır. Vakfın 3294 sayılı kanun hükümleri çerçevesinde faaliyet göstermesinden sorumludur.

3.3.2. Mütevelli Heyeti

Vakıf senedinin 10. Maddesine göre mütevelli heyeti, vakfın yönetim ve temsile yetkili olan organıdır. Mütevelli heyeti vakfın amaçlarının gerçekleşmesi için gerekli kararları almak yapmakla görevli ve yetkilidir. Mütevelli heyeti, 3294 sayılı Kanunun 7. maddesinde belirtilen atanmış ve seçilmiş üyelerden oluşmaktadır.

Çizelge 3.1. İl ve İlçe Mütevelli Heyeti Üyeleri

İL MERKEZLERİ	İLÇELER
Doğal Üyeler	
Vali (Vakıf Başkanı)	Kaymakam (Vakıf Başkanı)
Belediye Başkanı	Belediye Başkanı
Defterdar	Mal Müdürü
İl Sağlık Müdürü	Sağlık Grup Başkanı
İl Milli Eğitim Müdürü	İlçe Milli Eğitim Müdürü
İl Müftüsü	İlçe Müftüsü
İl Tarım ve Orman Müdürü	İlçe Tarım ve Orman Müdürü
Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürü	
Seçilmiş Üyeler	
Köy/Mahalle Muhtarı (Kendi aralarından seçecekleri 1'er kişi)	Köy/Mahalle Muhtarı (Kendi aralarından seçecekleri 1'er kişi)
STK Temsilcileri (STK yöneticilerinin kendi aralarında seçecekleri 2 kişi)	STK Temsilcileri (STK yöneticilerinin kendi aralarında seçecekleri 2 kişi)
Hayırsever Vatandaşlar (İl Genel Meclisinin seçeceği 2 kişi)	Hayırsever Vatandaşlar (İl Genel Meclisinin seçeceği 2 kişi)

Mütevelli heyetinin büyükşehir olan iller ile büyükşehir olmayan illerde farklı şekilde oluşmaktadır. Büyükşehir olmayan illerde il mütevelli heyetinin seçilmiş üyeleri, il valisinin il merkezine bağlı köy ve mahalle muhtarlarını çağrısı üzerine toplantıya katılanların salt çoğunluğunun kararıyla kendi aralarından seçecekleri 1'er muhtar üye, 3294 sayılı Kanunun amaçları doğrultusunda faaliyet yürüten STK temsilcilerinin kendi aralarında seçecekleri 2 üye ve hayırseverler arasından il genel meclisinin seçeceği 2 üyeden oluşur. İlçelerde ise kaymakamın çağrısı üzerine

toplanan köy ve mahalle muhtarlarının kendi aralarından seçecekleri 1'er üye, STK temsilcilerinin kendi aralarından seçeceği 1 üye ve hayırsever vatandaşlar arasından il genel meclisinin seçeceği 2 üyeden oluşur. İlçede STK bulunmaması haline yerine hayırsever vatandaşlar arasından 1 kişi daha seçilir. Seçilen üyeler 1 yıl görev yapar.

Büyükşehir olan illerde ise il SYD Vakıflarındaki hayırsever vatandaşlar doğrudan vali tarafından, ilçe SYD Vakıflarındaki hayırsever vatandaşların kaymakamın teklifi valin onayı ile belirlenmektedir. İl veya ilçede ilgili STK bulunmaması halinde il müteveli heyeti için vali, ilçe müteveli heyeti için kaymakamın teklifi üzerine vali tarafından 1 hayırsever üye daha seçilir.

3.4. SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKIFLARININ PERSONEL DURUMU

Sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları özel hukuk tüzel kişisi oldukları için vakıflarda istihdam edilen personel İş Kanunu hükümlerine tabi olarak çalışmaktadırlar. Vakıf müteveli heyeti, işveren sıfatına haiz olup personelin işe alınması veya işten çıkarılması gibi yetkileri İş Kanunu'nun ilgili hükümleri uyarınca kullanmaktadır. Her vakıf birbirinden bağımsız olarak personel istihdamını kendisi bizzat gerçekleştirmektedir. Vakıfta istihdam edilen personel belirli veya belirsiz iş sözleşmesi kapsamında çalıştırılmaktadır.

633 sayılı KHK'nın 34. maddesine istinaden alınan SYDTF Kurulunun 16.02.2012 tarihli ve 2012/1 sayılı Kararı ile yürürlüğe giren Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları Personelinin Norm Kadro Standartları, Nitelikleri, Özlük Hakları ve Çalışma Şartlarına İlişkin Esaslar ile İş Kanunu hükümleri çerçevesinde personele ilişkin iş ve işlemler Vakıf müteveli heyetleri tarafından yürütülmektedir (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023).

Çalışma şartlarına ilişkin esasların 7. maddesine göre vakıflarda belirsiz süreli iş sözleşmesi kapsamında istihdam edilecek personel unvanları üst unvandan alt unvana sırasıyla vakıf müdürü, sosyal yardım ve inceleme görevlisi, muhasebeci, büro görevlisi, yardımcı hizmetler görevlisidir. Belirli süreli iş akdine göre çalıştırılan personel istihdam edilirse buna geçici personel unvanı verilir ve unvanlar dışında başka unvanlar kullanılamaz.

Personel alımında aranacak özel ve genel şartlar çalışma şartlarına ilişkin esasların 6. maddesinde sayılmıştır. Buna göre:

- 1) T.C. vatandaşı olmak,
- 2) Fiil ehliyetine sahip olmak,
- 3) 18 yaşını doldurmuş ve 40 yaşını bitirmemiş olmak,
- 4) Askerlik görevini tamamlamış veya muaf tutulmuş ya da askerlikle ilişkisi bulunmamak,
- 5) Kamu haklarından mahrum bulunmamak,
- 6) Türk Ceza Kanunu (TCK)'nın 53. maddesinde belirtilen süreler geçmiş olsa bile; kasten işlenen bir suçtan dolayı 1 yıl veya daha fazla süreyle hapis cezasına ya da affa uğramış olsa bile devletin güvenliğine karşı suçlar, Anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar, zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, güveni kötüye kullanma, hileli iflas, ihaleye fesat karıştırma, edimin ifasına fesat karıştırma, suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerini aklama veya kaçakçılık suçlarından hüküm giymemiş olmak.
- 7) Görevin özelliğine göre eğitim, yaş, tecrübe gibi özel şartlara haiz olmak.
- 8) Vakıflarda ilk defa istihdam edilecek Muhasebeci, Sosyal Yardım ve İnceleme Görevlisi ile Büro Görevlisinde, 4 Yıllık Yükseköğretim Kurumlarının her bir unvanın iş tanımında belirtilen bölümlerinden mezun olmak ve ÖSYM tarafından yapılan geçerli Kamu Personeli Seçme Sınavında KPSSP3 puan türünde en az 60 puan almış olmak şartları aranır. İhtiyaç duyulması halinde Mütevelli Heyeti tarafından yabancı dil bilmek, bilgisayar programları kullanabilmek vb. özel şartlar da aranabilir. Vakıflarda ilk defa istihdam edilecek vakıf müdürü için 4 yıllık yükseköğretim kurumlarının birinden mezun olma, ÖSYM tarafından yapılan geçerli KPSSP3 puan türünde en az 60 puan almış olma ve kamu sektöründe veya özel sektörde toplam en az 7 yıllık iş deneyimine sahip olma şartları aranır.

3.5. SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKIFLARININ GELİRLERİ VE GİDERLERİ

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Gelirleri:

- SYD Teşvik Fonundan aktarılan periyodik pay

- SYD Vakıflarına ait işletme veya iştiraklerden elde edilen gelirler
- Diğer bağış ve gelirlerden oluşmaktadır (Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu, 1986).

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının en önemli ve en temel gelir kaynağı Fondan aktarılan periyodik paylardır. Fonda toplanan gelirler her il ve ilçede kurulmuş olan toplam 1003 Vakfa her ay Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü tarafından periyodik olarak aktarılmaktadır. Periyodik payın miktarı nüfus, TÜİK tarafından belirlenen sosyo-ekonomik gelişme endeksi gibi kriterler esas alınarak belirlenmektedir. Vakıflardaki mevcut kaynak durumu da dikkate alınmaktadır. Vakıflar aktarılan bu periyodik paylar dışında kendi gelirlerini de kullanarak ihtiyaç sahibi hanelere ayni veya nakdi yardım verebilmektedir.

Vakıfların en önemli gelir kaynağı olan Fon gelirleri ise Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanununun 4. maddesinde sayılmıştır. Buna göre Fon gelirleri:

- Kanun ve kararnamelerle kurulan veya kurulacak olan fonlardan Cumhurbaşkanlığı kararıyla %10'a kadar aktarılan miktardan,
- Bütçeden aktarılan ödeneklerden,
- Trafik cezalarından elde edilen gelirlerin %50'sinden,
- Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK)'nun elde ettiği reklam gelirlerinin %15'inden,
- Her türlü bağış ve yardımlardan oluşmaktadır.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Giderleri:

- Amaca yönelik giderler
Vakfın amaçlarına yönelik yapılan ayni, nakdi yardımlar vakfın amaca yönelik giderlerini oluşturmaktadır. Ayrıca vakfın amaçlarını gerçekleştirmeye yarayacak okul, yurt vb. yapım ve onarım giderleri de bu kapsamda sayılabilmektedir.
- Yönetime yönelik giderler

Personelin ücret, sigorta primleri vb. giderleri, tazminat, kira, elektrik, su, telefon, internet, kırtasiye, temizlik malzemesi alımı gibi harcamalar yönetim giderleri arasında yer almaktadır.

- Vakıf faaliyet giderleri

Vakfın faaliyetlerini yürütmek için ihtiyaç duyacağı kâğıt baskı, reklam tanıtım amaçlı harcamalar, vakfa ait hizmet aracına ait giderler bu kapsamda yer almaktadır (Demirci, 2013: 74-75).

4. BÖLÜM KADIN YOKSULLUĞUNU ÖNLEMEDE DÜZCE SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKFI ÜZERİNE BİR UYGULAMA

Bu çalışmanın konusu olan Düzce SYDV, Düzce'nin merkez ilçesinde faaliyet yürüttüğünden öncelikle Düzce ili hakkında genel bilgilere yer verilecektir.

4.1. DÜZCE İLİNE İLİŞKİN SOSYAL VE EKONOMİK BİLGİLER

Düzce ili Bolu'nun batı ve kuzeyinde, Sakarya'nın doğusunda ve Zonguldak'ın güneybatısında yer alan Türkiye'nin 81. ilidir. Ankara, İstanbul gibi önemli büyükşehirlerle yakınlığının getirdiği coğrafi avantajlara sahiptir. Bu avantajı sayesinde gelişim göstermekte cazibe merkezi olmaya aday bölgeler arasında yer almaktadır. Düzce ili Batı Karadeniz Bölgesi'nde yer almaktadır. Rakımı ortalama 150 metre, il genelinin yüzölçümü 2.492 km² olup merkez ilçesi 710 km²'dir (Düzce Valiliği, 2023).

TÜİK verilerine göre Düzce ilinin 2021 yılı toplam nüfusu 400.976 iken 2021-2022 döneminde %10.3 yıllık nüfus artışıyla ilin nüfusu 2022 yılında 405.131 olmuştur. Bu nüfusun 202.950'si erkek, 202.181'i kadındır. Yüzdesel olarak ifade edildiğinde % 50.09'u erkek, % 49.91'i kadın nüfustan oluştuğu görülmektedir. Adrese dayalı nüfusu kayıt sistemi (ADNKS) sonuçlarına göre bu nüfusun 275.943'ü il ve ilçe merkezlerinde, 129.188'i köy ve beldelerde ikamet etmektedir.

İlin merkez ilçe dahil 8 ilçesi bulunmaktadır. İl genelinde 278 köy, 115 mahalle vardır. 96 köy ve 68 mahalle Merkez ilçeye bağlıdır. 2022 yılı TÜİK verilerine göre Merkez ilçenin toplam nüfusu 258.484'tür. Merkez ilçenin kadın nüfusu 130.666 iken erkek nüfusu 127.818'dir.

Düzce İl Tarım ve Orman Müdürlüğü'nün 2021 yılı faaliyet raporuna göre Düzce ilinin genel arazi dağılımına bakıldığında 75.408 hektar alanın işlenen tarım arazisi, 2.603 hektar alanın çayır ve mera, 124.396,30 hektar alanın orman arazisi, 47.332,7 hektar alanın ise tarım dışı arazi niteliğinde olduğu görülmüştür. Tarım arazilerinden 30.000 hektar alan sulanabilir niteliktedir. Tarımsal üretimin yapıldığı arazilerde daha çok fındık, mısır, çeltik, buğday üretimi yapılmaktadır. Hayvancılık

alanında ise sığır besiciliği ve tavukçuluk ön plana çıkmaktadır (Düzce İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, 2021:4).

Düzce'nin merkez ilçesinde 2, Akçakoca, Çilimli ve Gümüşova ilçelerinde 1'er olmak üzere 5 Organize Sanayi Bölgesi faaliyet yürütmekte, bölge halkına istihdam imkânı sunmaktadır. OSB'lerde ağırlıklı olarak tesisi bulunan sektörler tekstil, metal-makine, gıda, orman, mobilya, plastik, kimya, inşaat sanayisidir.

2021 yılı TÜİK verilerine göre Düzce ilinde kişi başına düşen GSYH değeri 8.539 TL'dir. Düzce ilindeki üretimin Türkiye GSYH'ya katkısı 2021 yılında % 0.06 olmuştur.

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü tarafından 2017 yılı verilerine göre hazırlanan İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (SEGE) Raporuna göre Düzce 81 il arasında 34. sırada yer almıştır. İlçeler düzeyinde yapılan sıralamada ise Merkez ilçe 922 ilçe arasından 128. sırada yer almıştır.

Çizelge 4.1. Düzce İli Medeni Duruma Göre Kadın Nüfusu (15 yaş ve üstü nüfus)

Medeni Durum	Kişi Sayısı
Hiç evlenmedi	36.494
Evli	99.821
Boşandı	6.728
Eşi vefat etmiş	17.541
Toplam	160.584

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2022

TÜİK 2022 yılı verilerine göre, Düzce'de yaşayan 15 yaş üstü kadınların medeni durumları incelendiğinde %22,7'sinin hiç evlenmediği, %62,2'sinin evli olduğu, %4,2'sinin boşanmış ve %10,9'unun eşini kaybeden kadın olduğu görülmektedir.

4.2. DÜZCE SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKFININ YAPTIĞI SOSYAL YARDIMLAR

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından verilen sosyal yardımlar niteliklerine göre düzenli yardımlar ve süreli yardımlar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Düzenli yardımlar, vakıf mütevelli heyetinin kabul kararına istinaden merkezden belirli periyotlar halinde düzenli olarak ödenen yardımlardır. Nakit yardım şeklinde yapılır. Şartlı eğitim, şartlı sağlık, şartlı gebelik, eşi vefat etmiş kadınlara yönelik yardımlar, asker ailesi yardımı, engelli aylığı, yaşlı aylığı gibi yardımlar bu kapsamda yer almaktadır.

Süreli yardımlar ise mütevelli heyetinin kabul kararına istinaden ihtiyaç sahibi haneye vakıf kaynaklarından yapılmaktadır. Belirli bir düzeni olmayıp ihtiyaç durumuna göre veya tek seferlik verilmektedir. Aynı veya nakdi yardım şeklinde yapılabilir. Gıda, barınma, yakacak, giyim, afet, aile yardımları gibi yardımlar bu kapsamda yer almaktadır (Düzce SYDV Brifing Raporu, 2021).

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2021 yılı Faaliyet Raporuna göre, 2021 yılında sosyal yardımlardan yararlanan 5.903.515 haneden 2.476.457'si düzenli yardım, 5.276.998'si süreli yardım, 1.849.940'si hem süreli hem düzenli yardım almıştır.

Ana gruplara göre sosyal yardımları; aile, eğitim, sağlık, gıda ve barınma ile yaşlı ve engelli yardımları olarak ayırabiliriz. Aşağıdaki çizelgede ana gruplara sosyal yardım türleri gösterilmektedir.

Çizelge 4.2. Ana Gruplara Göre Sosyal Yardım Programları

AİLE YARDIMLARI	• Doğum Yardımı • Çoklu Doğum Yardımı • Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik Düzenli Nakit Yardım Programı • Öksüz ve Yetim Yardımı • Muhtaç Asker Ailesi Yardımı • Muhtaç Asker Çocuğu Yardımı • Terör Zararı Yardımları • Afet-Acil Durum Yardımları • İşe Yönlendirme Yardımı-Başlama Yardımı • Şehit Yakınları ve Gazilere Yönelik Yardımlar
EĞİTİM YARDIMLARI	• Ücretsiz Ders Kitabı • Şartlı Eğitim Yardımları • Yabancılar Yönelik Şartlı Eğitim Yardımı (YŞEY) • Engelli Öğrencilerin Ücretsiz Taşınması • Eğitim Materyali Yardımları • Öğrenci Barınma-Taşıma-Yemek Yardımı • Yurt Yapımı
SAĞLIK YARDIMLARI	• Genel Sağlık Sigortası (GSS) Prim Ödemeleri • Şartlı Sağlık Yardımları (Sağlık ve Gebelik) • Katılım Payı Ödemeleri • Kronik Hastalık Yardımı • Kronik Hastalara Elektrik Tüketim Desteği • Sağlık Yardımı
GIDA VE BARINMA YARDIMLARI	• Gıda Yardımları • Öğle Yemeği Yardımı • Aşevleri • Barınma Yardımları • Sosyal Konut Projesi • Yakacak Yardımları • Elektrik Tüketim Desteği
ENGELLİ VE YAŞLI YARDIMLARI	• Yaşlı Aylığı • Engelli Aylığı • Engelli Yakını Aylığı • Engelli İhtiyaç Yardımları

Kaynak: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2021 Yılı Faaliyet Raporu, 131.

4.2.1. Aile Yardımları

Yoksulluğun gelecek kuşaklara aktarılmasını önlemek için toplumun temel yapıtaşı olan ailenin yoksulluk riskinden korunması, güçlendirilmesi, desteklenmesi gerekmektedir. Bu kapsamda Vakıfların sunduğu birçok sosyal yardım hizmeti

programı mevcuttur. Bu başlıkta doğum, çoklu doğum yardımı, eşi vefat etmiş kadınlara yönelik yardım, öksüz yetim yardımı, muhtaç asker ailesi yardımı, muhtaç asker çocuğu yardımı, terör zararı yardımları, afet ve acil durum yardımları, işe yönlendirme yardımı-başlama yardımı, şehit yakınları ve gazilere yönelik yardımlar incelenecek, genel bilgiler verilecektir.

4.2.1.1. Doğum Yardımı

633 sayılı KHK'nın ek 4. maddesi uyarınca 2015 yılından itibaren uygulanmaya başlamıştır. İhtiyaç sahibi T.C. vatandaşları veya mavi kart sahibi kişiler yararlanabilmektedir. Canlı doğan 1. çocuk için 300 TL, 2. çocuk için 400 TL, 3. ve sonraki çocuklar için 600 TL tutarında bir defaya mahsus doğum yardımı yapılır. Başvuru önceliği annenindir. Anne veya babadan biri T.C. vatandaşı ise Türk vatandaşı olan kişiye yapılır. Ancak her ikisinin de T.C. vatandaşı olması halinde anneye ödenir (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023b).

4.2.1.2. Çoklu Doğum Yardımı

Bu programın amacı, ülkedeki nüfus yapısının korunması ve sosyal devlet ilkesi gözetilerek çoklu doğum olan muhtaç hanelerdeki 0-24 ay arası çocukların beslenme, temel bakım gibi ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla geliştirilmiştir. Çoklu doğum ile dünyaya gelen her bir çocuk için muhtaç hanelere, çocuk 2 yaşına gelene kadar Sağlık Bakanlığının belirlediği aşı takvimine uygun şekilde düzenli olarak sağlık kontrollerini ve aşılarını yaptırmak koşuluyla çocuk başına aylık 400 TL nakdi yardım yapılmaktadır. T.C. vatandaşı olup 3294 sayılı kanun kapsamında SYDV müteveli heyetince muhtaç olduğu tespit edilen aileler yararlanabilmektedir. Hanede sosyal güvence kapsamında olan birinin bulunması bu yardımdan yararlanmaya engel olmamaktadır. Ödemeler 2 ayda bir PTT aracılığıyla yapılmaktadır (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023b).

4.2.2.1. Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik Düzenli Nakit Yardım Programı (EVEK)

Bu yardım programından sadece kadınlar yararlanabilmektedir. Resmi nikahlı evliliği devam ederken eşini kaybeden ve evlenmemiş olan, sosyal güvencesi bulunmayan, muhtaç durumda olduğu müteveli heyeti kararıyla tespit edilen kadınlara verilen düzenli merkezi yardımdır. EVEK programı 2012 yılında

başlatılmıştır. Aylık 1.000 TL olmak üzere 2 ayda bir merkezden ödenmektedir. Bu programdan yararlanmak isteyen kadının kendisi veya zaruret halinde bir yakınının resmi ikametgahın bulunduğu yerdeki SYDV'ye başvurması gerekmektedir. Yardımdan yararlanmak için herhangi bir yaş şartı bulunmamaktadır. Boşanma davası devam ederken eşi vefat eden kadın da bu programdan yararlanabilmektedir.

Hanenin muhtaçlık durumunun ortadan kalktığı, evli olmadığı halde fiilen birliktelik yaşadığının sosyal inceleme raporuyla tespit edilmesi halinde müteveli heyeti kararıyla yardım kesilir. Bu hallerin yanı sıra hak sahibi kadının vefat etmesi, resmi olarak yeniden evlenmesi, ikametgahını ilgili SYDV'nin dışına taşıması, kadının veya hanedeki kişilerden herhangi birinin sigortalı işe başlaması gibi durumlarda yardım sistem üzerinden otomatik olarak kesilmektedir (ASPB, 2016: 14-15).

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2021 yılı Faaliyet Raporuna göre, 2021 yılında 98.530 kadına 332,1 Milyon TL nakit yardım yapılmıştır.

4.2.1.4. Öksüz ve Yetim Yardımı

Anne veya babası ya da her ikisi de vefat etmiş olan ihtiyaç sahibi çocuklar için uygulanan düzenli yardım programıdır. Çocuk başına aylık 600 TL olmak üzere iki ayda bir ödenmektedir (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023b). Aynı hanede birden fazla çocuk yardımdan yararlanabilmektedir. SYDV'ye başvuruyu öncelikle sağ kalan ebeveyn yapılmalı her ikisi de vefat etmişse veli veya vasisi yapılmalıdır. Hak sahibi kişinin çocukla aynı hanede ikamet ediyor olması, hanede sosyal güvenceli kişinin bulunmaması, 3294 sayılı kanun kapsamında vakıf müteveli heyeti kararıyla hanenin muhtaç olduğunun tespit etmesi gerekmektedir. Çocuğun 18 yaşını doldurması, çocuğun veya hak sahibinin vefat etmesi, ikametini ilgili SYDV dışına taşınması, çocuğun evlenmesi, çocuğa sosyal ve ekonomik (SED) yardımının bağlanması, kuruluşlarda koruma ve bakım altına alınması, evde bakım aylığının bağlanması gibi hallerde yardım kesilmektedir (ASPB, 2016: 40).

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2021 yılı faaliyet raporuna göre, 2021 yılında 51.232 kişiye 74,09 Milyon TL öksüz yetim yardımı yapılmıştır.

4.2.1.5. *Muhtaç Asker Ailelerine Yönelik Düzenli Nakit Yardım Programı*

Vatani görevi nedeniyle silah altında olan kişinin, sosyal güvencesi olmayan muhtaç durumdaki ailesine aylık 800 TL olmak üzere 2 ayda bir yapılan düzenli merkezi yardımdır. Bu program 2013 yılında başlatılmıştır. Asker kişi evli ise resmi nikâhlı eşi, değil ise öncelikle annesi yoksa babası yararlanabilmektedir. Ailede birden fazla askerin olması halinde her bir asker için başvuru yapılabilir. Şartların varlığı halinde her bir asker için ayrı ayrı ödeme yapılmaktadır. Hak sahibi olan kişinin vakfa başvuruda bulunması gerekmektedir. Başvurunun vakıf mütevelli heyeti kararıyla kabul edilmesi üzerine hak sahibine merkezden ödeme yapılmaya başlanmaktadır.

Askerlik görevinin sona ermesi, askerin veya yardım alan kişinin vefatı, yardım alan kişinin ikametini ilgili SYDV'nin dışına taşıması, has sahibini sigortalı işte çalışmaya başlaması, askerin hüküm giymesi gibi nedenlerin tespiti halinde yardım sistem üzerinden otomatik olarak kesilir (ASPB, 2016: 10-12).

4.2.1.6. *Muhtaç Asker Çocuğu Yardımı*

Babası askerde olan 18 yaşından küçük ihtiyaç sahibi asker çocuklarına yönelik düzenli yardım programıdır. SYDV'ye başvuruyu asker eşi yapmalıdır. Askerin annesi ve babası bu programa başvuramamaktadır. Fayda sahibi çocuğun 18 yaşından küçük, bekâr olması, SED yardımdan yararlanmaması, 3294 sayılı kanun kapsamında muhtaç durumda olduklarına mütevelli heyetince karar verilmesi gerekmektedir. Hak sahibi annenin çocukla aynı hanede ikamet ediyor olması, sosyal güvencenin olmaması gerekir. Muhtaçlık halinin ortadan kalktığına tespiti halinde, fayda sahibi çocuğun veya hak sahibi annenin vefat etmesi durumunda, çocuğun 18 yılını doldurması veya evlenmesi, çocuğa SED yardımının bağlanması gibi hallerde yardım kesilmektedir (ASPBT, 2016: 44-48).

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2021 yılı faaliyet raporuna göre, 2021 yılında bu yardım programı kapsamında 7.309 kişiye 4,07 Milyon TL ödeme yapılmıştır.

4.2.1.7. *Terör Zararı Yardımları*

Terör olaylarından etkilenen vatandaşların acil durum kapsamında gıda, giyim, ulaşım, barınma vb. öncelikli ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla SYDV'nin kendi kaynaklarını kullanarak yapılan yardım türüdür. Hanede yaşayan 18 yaş kişiler

SYDV'ye başvuru yapabilmektedir. İkamet ettiği yerde yaşanan terör olayından etkilene vatandaşlar ile terör nedeniyle göç edenler bu programdan yararlanma imkânına sahiptir. Bu amaç doğrultusunda 2021 yılında Fon'dan 17.928.375 TL kaynak DVD'lere aktarılmıştır (ASHB 2021 Faaliyet Raporu, 2022: 134).

4.2.1.8. *Afet-Acil Durum Yardımları*

Genel hayatı etkileyen deprem, sel, yangın gibi doğal afetlerden dolayı mağdur olan vatandaşların acil ve temel ihtiyaçlarını karşılamak için SYDV kaynaklarından yapılan yardım türüdür. Olayın meydana geldiği andan itibaren ay içinde muhtaç olup olmadığına bakılmaksızın hanenin durumu gözetilerek vakıf müteveli heyetinin belirleyeceği miktarda yardım yapılmaktadır (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023b).

4.2.1.9. *İşe Yönlendirme Yardımı-Başlama Yardımı*

Sosyal yardım alan kişinin Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) aracılığıyla bir işe yönlendirilmesi sağlanır. Kişi için uygun bir iş bulunması halinde, sosyal yardım yararlanıcısının iş görüşmesine gitmesi, işe başvurma ve kabul aşamalarındaki giderler için ayda 1 yıl içinde en fazla 3 kez olmak üzere net asgari ücretin %10'una kadar nakit yardım SYDV kaynaklarından yapılmaktadır. Kişinin bu yardım programında yararlanabilmesi için SYDV'ye başvurması ve İŞKUR tarafından kişinin işe yönlendirildiğine dair bilginin sosyal yardım bilgi sistemine girilmesinin üzerinden 30 günü geçememiş olması gerekir (ASHB Sosyal Yardım Yararlanıcılarının İstihdamına Yönelik Yardımlar).

İşe başlama yardımı ise, işe yerleşen sosyal yardım yararlanıcısının aynı yıl içinde 1 defalığına brüt asgari ücretin 1/3'ü tutarında verilen nakdi yardımdır. Kişinin yardımdan yararlanabilmesi için SYDV'ye başvurması ve işe başladığı tarihin üzerinden 60 günü geçmemiş olması gerekir (ASHB Sosyal Yardım Yararlanıcılarının İstihdamına Yönelik Yardımlar).

4.2.1.10. *Şehit Yakınları ve Gazilere Yönelik Yardımlar*

3294 sayılı kanun kapsamında şehit yakınları ve gazilerin çeşitli ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla yapılan yardımlardır. Bu programa sadece şehit yakınları ve gaziler başvurabilmektedir. Hanenin sosyal güvenlik kapsamında olup olmadığına, muhtaç olup olmadığına bakılmaksızın şehit yakını ve gazilerin acil ve temel

ihtiyaçlarının ivedi şekilde karşılanması için SYGM tarafından ilgili SYD Vakıflarına kaynak aktarılmaktadır. Vefat ve yaralı bilgisi iletilen durumlar yönelik kaynak aktarımı tek seferlik yapılmaktadır. Şehitlik statüsü beklenmeksizin Şehit Yakınları ve Gaziler Genel Müdürlüğü veya ilgili kamu kurumları tarafından ÖSYM'ye kişinin vefat ettiği bilgisinin ulaşması halinde cenaze, defin vb. acil ihtiyaçların giderilmesi için bir defaya mahsus olmak üzere varsa şehidin eşine ve çocuklardan birine yoksa anne veya babasına Vakfın periyodik payından ödeme yapılır. Gazilik statüsü beklenmeksizin tedavi göre gazilere ise ulaşım, barınma vb. acil ve temel ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri amacıyla vakıf mütevelli heyetinin belirleyeceği miktarda yardım yapılır. Bu program kapsamında şehit yakını ve gazilerin muhtelif ihtiyaçlarının karşılanması için 2021 yılında Fondan 140.000 TL kaynak aktarılmıştır (ASHB 2021 Faaliyet Raporu, 2022: 134).

4.2.2. Eğitim Yardımları

Yoksulluğa neden olan faktörlerden biri de eğitim düzeyinin düşük olmasıdır. Kişilerin eğitim imkânlarına erişimini kolaylaştırmak, toplumun yoksul kesimlerine eğitime sistemine dâhil etmek amacıyla öğrenciler ve aileleri çeşitli sosyal yardımları ile desteklenmektedir. Bu başlık altında toplanan eğitimi destekleyici yardım programları şunlardır: Ücretsiz ders kitabı, şartlı eğitim yardımları, yabancılara yönelik şartlı eğitim yardımı (YŞEY), engelli öğrencilerin ücretsiz taşınması, eğitim materyali yardımları, öğrenci barınma-taşıma-yemek yardımı ve yurt yapımı.

4.2.2.2. Ücretsiz Ders Kitabı

2003-2004 eğitim öğretim yılından beri Fondan Millî Eğitim Bakanlığına kaynak aktararak yürütülmektedir. Tüm ilköğretim ve ortaöğretim öğrencilerinin ders kitapları ücretsiz olarak bu program kapsamında verilmektedir. Herhangi bir başvuruya gerek olmaksızın kapsamdaki öğrenciler yararlanmaktadır. 2021 yılında bu program kapsamında 314,91 Milyon TL kaynak aktarımı yapılmıştır (ASHB 2021 Faaliyet Raporu, 2022: 137).

4.2.2.3. Şartlı Eğitim Yardımları (ŞEY)

Şartlı eğitim programı, önceden belirlenen şartların yerine getirilmesi koşuluyla düzenli ve nakit olarak yapılan şartlı nakit transferi (ŞNT) programlarından biridir.

T.C. ile Dünya Bankası arasında imzalanan anlaşmanın yürürlüğe girmesiyle 2003 yılından itibaren uygulanmaya başlamıştır. 2006 yılı mayıs ayına kadar Dünya Bankasından alınan kredi ile finanse edilen bu program, bu tarihten sonra Fon kaynaklarıyla yardım yapılmaya devam edilmiştir (ASPB, 2016: 18).

Bu program maddi imkansızlıklar nedeniyle çocukları temel eğitimden uzak kalan, sosyal güvencesi olmayan, 3294 sayılı kanuna göre muhtaç kabul edilen hanelere yönelik uygulanmaktadır. Muhtaç hanede yaşayan örgün eğitime katılan öğrenciye okula başladığı tarihten liseyi bitirene kadarki zaman da okula devam etme şartıyla her ay düzenli ödeme yapılır. Ödemeler öncelikle anneye PTT aracılığıyla yapılır (Yılmaz, 2009:58).

Fayda sahibi çocuk adına ikamet edilen yerdeki SYDV'ye başvuru yapılması gerekmektedir. Başvuru önceliği annenindir. Anne, imam nikâhlı olsa dahi bu yardıma başvurabilmektedir. Yabancı uyruklu kişiler de bu programdan yararlanma hakkına sahiptir. Annenin olmaması durumunda çocuğun babası veya aileden 18 yaşını doldurmuş herhangi biri yapabilir. Anne ve babanın olmaması halinde velisi/vasisi başvuru yapabilmektedir (ASPB, 2016: 19).

Bu programdan yararlanan hak sahibinin ödemeyi alabilmesi için, çocuğun okul dönemlerinde 1 ay içinde 4 günden fazla devamsızlık yapmaması gerekmektedir. Geçerli bir neden olmaksızın 1 ayda 4 günden fazla devamsızlık yapılması halinde devamsızlık yapılan aya ilişkin ödeme yapılmamaktadır (ASHB Faaliyet Raporu, 2022: 132-133). Fayda sahibi çocuğun örgün eğitimde okuyor olması gerekmektedir. Öğrenci örgün eğitime devam etse dahi 25 yaşını doldurması halinde yardım kesilir. Yatılı okuyan veya açık öğretim öğrencisi olanlar ŞEY' den yararlanamamaktadır. Okul öncesi eğitime giden 48 ay ve üzeri çocuklar da bu program kapsamındadır (ASPB, 2016: 20-21).

Devam şartının sağlanması koşuluyla her ay için hesaplanıp 2 ayda bir ödeme yapılmaktadır. Ödenen aylık yardım tutarları şu şekildedir:

İlköğretimde okuyan erkek öğrenci için aylık 90 TL,

İlköğretimde okuyan kız öğrenci için aylık 100 TL,

Ortaöğretime okuyan erkek öğrenci için aylık 130 TL,

Ortaöğretime okuyan kız öğrenci için aylık 150 TL'dir (ASHB Faaliyet Raporu, 2022: 132-133).

Hak sahibinin veya fayda sahibi çocuğun vefat etmesi, fayda sahibinin 25 yaşını geçmesi, yatılı eğitime geçmesi, ikametini ilgili SYDV dışına çıkarılması gibi durumların tespiti halinde yardım otomatik olarak kesilir. Bunların yanı sıra hak sahibinin, fayda sahibinin veya hanedeki herhangi bir kimsenin sigortalı işte çalışmaya başlaması durumunda da yardım geçici olarak kesilir. Bir yıl içinde bu sosyal güvenceye ilişkin durumun yeniden ortadan kalması halinde yeni başvuruya gerek kalmaksızın yardım verilmeye devam edilir (ASPB, 2016: 22).

4.2.2.4. *Yabancılarla Yönelik Şartlı Eğitim Yardımı (YŞEY)*

Avrupa Birliği tarafından finanse edilen bu program, BM Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), Türk Kızılay Derneği, MEB ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı iş birliğinde yürütülmektedir. Geçici barınma merkezleri dışında yaşayan, muhtaç ve sosyal güvencesi olmayan hanelerdeki yabancı uyruklu çocuklara yöneliktir (ASHB 2021 Faaliyet Raporu, 2022: 133). Okul dönemi ile sınırlı olmak kaydıyla 1 ayda 4 günden fazla devamsızlığı olmayan ana sınıfında ve ilköğretimde okuyan kız öğrenciler için aylık 100 TL, erkek öğrenciler için aylık 90 TL, ortaöğretimde okuyan kız öğrenciler için aylık 150 TL, erkek öğrenciler için aylık 130 TL yardım verilmektedir. Ödemeler iki ayda bir yapılmaktadır (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023).

4.2.2.5. *Engelli Öğrencilerin Ücretsiz Taşınması*

Özel eğitime ihtiyaç duyan engelli öğrencilerin okullara ücretsiz taşınmasına yönelik bu program Millî Eğitim Bakanlığına kaynak aktarılarak yürütülmektedir. Bu program ile engelli öğrencilerin okula erişimini kolaylaştırmak, okula gitme oranını artırmak, eğitim öğretim hakkından etkin şekilde yararlanmaları, engelli bireylerin topluma kazandırılması amaçlanmaktadır. Herhangi bir başvuruya gerek olmaksızın özel eğitime ihtiyaç duyan engelli öğrenciler bu programdan yararlanabilmektedir (Yılmaz, 2009: 59-60).

4.2.2.6. *Eğitim Materyali Yardımları*

Bu program 3294 sayılı kanun kapsamındaki sosyal güvencesi olmayan, sosyal güvencesi olmakla birlikte kişi başına düşen aylık gelir net asgari ücretin 1/3'ünden

(2023 yılı için 2.835,60 TL) az olan ihtiyaç sahibi hanelerin ilköğretim ve ortaöğretimde okuyan çocuklarının kırtasiye, okul kıyafeti, çanta vb. eğitim ihtiyaçlarını karşılamaya yöneliktir. Her eğitim öğretim dönemi başında ve yıl boyunca ihtiyaç duyulan zamanlarda vakıf mütevelli heyetinin kabul kararı üzerine ihtiyaç sahibi hanelere vakıf kaynaklarından yardım yapılmaktadır. Bu kapsamda 2021 yılında SYD Vakıfları tarafından toplam 131.707 öğrenci için 38.777402,12 TL ödeme yapılmıştır (ASHB 2021 Faaliyet Raporu, 2022: 136).

4.2.2.7. Öğrenci Barınma-Taşıma-Yemek Yardımı

MEB'in taşınalı eğitim sisteminden yararlanamayan ilköğretim ve ortaöğretim öğrencilerinin barınma, ulaşım, yemek gibi ihtiyaçlarını karşılamaya yöneliktir. 3294 sayılı kanun kapsamındaki sosyal güvencesi olmayan, sosyal güvencesi olmakla birlikte kişi başına düşen aylık gelir net asgari ücretin 1/3'ünden (2023 yılı için 2.835,60 TL) az olan ihtiyaç sahibi hanelere vakıf mütevelli heyetinin belirlediği miktarlarda yardım yapılmaktadır (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023b).

4.2.2.8. Yurt Yapımı

İhtiyaç sahibi ortaöğretim öğrencilerinin barınma sorunu olan yerlerde 2009 yılından itibaren Fon kaynakları kullanılarak SYD Vakıfları tarafından 3294 sayılı Kanun'un ek 3. Maddesi kapsamında öğrenci yurtları yapılabilmektedir (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023b).

4.2.3. Sağlık Yardımları

Herkesin sağlık sistemine erişim sağlamasını kolaylaştırmak, sağlık sorunları nedeniyle çalışamayan bireyleri desteklemek, yoksul hanelerdeki çocukların sağlıklı şekilde dünyaya gelmesi ve büyümesini sağlamak gibi amaçlarla bireylere çeşitli sağlık yardımları verilmektedir. Bu kapsamda yapılan GSS ödemesi, şartlı sağlık yardımları, katılım payı ödemeleri, kronik hastalık yardımı, kronik hastalara yönelik elektrik tüketim desteği yardımı bu başlık altından incelenecektir.

4.2.3.1. Genel Sağlık Sigortası (GSS) Prim Ödemeleri

5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununa göre sosyal güvencesi olmayan tüm vatandaşlar Genel Sağlık Sigortalı (GSS) sayılmakta ve bu kapsamda primleri her ay devlet tarafından Sosyal Güvenlik Kurumu'na (SGK)

ödenmektedir. Herhangi bir işte çalışmayan, sosyal güvencesi olmayan kişilerin genel sağlık sigortası SGK tarafından re' sen tescil edilerek gelir testi sonuçlanıncaya kadar prime esas asgari kazanç üzerinden GSS primleri tahakkuk ettirilmektedir. Hakkında re 'sen tescil işlemi yapılan kişilerin gelir tespiti yaptırması gerekmektedir (SGK, 2023).

633 sayılı KHK ve 28 Aralık 2011 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan Genel Sağlık Sigortası (GSS) Kapsamında Gelir Tespiti, Tescil ve İzleme Sürecine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik hükümlerine göre GSS gelir testi işlemleri 01.01.2012 tarihinden itibaren Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından yürütülmektedir. Bu nedenle gelir tespiti yaptırmak isteyenlerin ikametlerinin bulunduğu yerdeki SYDV'ye başvurmaları gerekmektedir. Gelir tespiti için başvuran kişiyle birlikte aynı hanede yaşayan eşi, bekar çocuğu ile anne ve babası da GSS kapsamında değerlendirilir. Gelir tespitinde ailedeki kişilerin üzerine kayıtlı olan taşınır, taşınmazlar ile bunlardan doğan alacak ve ailenin harcamaları dikkate alınarak kişi başına düşen aylık gelir hesaplanmaktadır. Yapılan inceleme sonucunda hanede kişi başına düşen gelir seviyesine göre haneler sınıflandırılır. Kişi başına düşen gelir brüt asgari ücretin 1/3'ünden (2023 yılı için 3.335,99 TL) az olan haneler G0 grubunda, kişi başına düşen gelir brüt asgari ücretin 1/3'ü ve üzeri olan haneler G1 grubunda değerlendirilir. Vakıf mütevelli heyeti kararıyla gelir tespiti yapılan kişiler SGK'ya bildirilir. Gelir tespitine göre G0 olarak tespit edilen kişilerin GSS priminin tamamı devlet tarafından ödenir. G1 olarak tespit edilen kişiler ise 2023 yılı için aylık 300,24 TL GSS primi ödeyerek genel sağlık sigortasından yararlanır (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023b).

4.2.3.2. *Şartlı Sağlık Yardımları (Sağlık ve Gebelik)*

Maddi imkansızlıklar nedeniyle temel sağlık hizmetlerinde yararlanamayan, sosyal güvencesi olmayan, 3294 sayılı kanun kapsamında SYDV mütevelli heyeti tarafından muhtaç olduğu tespit edilen hanelere, 0-6 yaş arasındaki çocuklarını düzenli olarak sağlık kontrolüne götürmeleri şartıyla yapılan şartlı bir yardım programıdır. Bu program şartlı çocuk sağlık, şartlı gebelik, şartlı doğum ödemesi ve şartlı lohusalık takip ödemesi yardımlarını kapsamaktadır (ASPB, 2016: 23)

Şartlı çocuk sağlık yardımı, çocuğun doğumundan itibaren en fazla 72 aylık (6 yaş) olana kadar aylık 100 TL, öncelikle anneye, yoksa baba veya hanede çocuğun

bakımı üstlenen yetişkin bir bireye yapılır. Ödemenin yapılabilmesi için hak sahibi kişinin SYDV'ye başvurması ve Sağlık Bakanlığınca belirlenen takip ve izlem dönemlerine uygun şekilde çocuğun sağlık kontrollerini yaptırması gerekmektedir. Bu yardımdan yabancı uyruklular da yararlanabilmektedir. Sağlık kontrollerinin tamamlanmaması, fayda sahibi çocuğun veya hak sahibinin vefat etmesi, çocuğun 6 yaşını doldurması, hanenin muhtaçlık halinin ortadan kalktığıının tespit edilmesi, ikametlin ilgili SYDV dışına taşınması gibi durumlarda yardım kesilmektedir (ASPB, 2016: 23-29).

Şartlı gebelik yardımı, sosyal güvencesi olmayan gebe kadına gebelik süresi boyunca en fazla 9 ay süreyle sınırlı olarak ödenen yardım türüdür. Hak sahibi kadının veya herhangi bir yakınının SYDV'ye başvurması halinde gebeliğin başlangıcından doğum dahil lohusalık bitimine kadar sağlık kontrollerine düzenli olarak gitmesi koşuluyla aylık 200 TL ödeme yapılan şartlı yardım programıdır. Bu program kapsamında hak sahibi kadına gebelik, doğum ve lohusalık yardımları yapılmaktadır. Hak sahibi kadına gebelik süresi boyunca düzenli sağlık kontrollerine gitmesi koşuluyla aylık 200 TL gebelik yardımı, doğumun hastanede yapılması şartıyla bir defalık 500 TL doğum yardımı, lohusalık dönemi boyunca düzenli olarak muayeneye gitmesi koşuluyla 2 defa aylık 300 TL yardım yapılmaktadır (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023b).

Hak sahibi kadının gebeliğinin 9 aydan kısa sürmesi veya düşük yapması halinde gebelik yardımı o tarihe kadar yapılır. Gebe kadının 18 yaşından küçük olması halinde resmi nikâhlı olması şartı aranır. Kadının vefat etmesi, kendisinin veya hanedeki birinin sosyal güvenceli olması halinde yardım kesilmektedir (Uygulama Kılavuzu, 2016: 28-30).

4.2.3.3. *Katılım Payı Ödemeleri*

Genel sağlık sigortası kapsamındaki ihtiyaç sahibi hanelerin hekim muayenesi, ilaç ve tıbbi cihaz alımı gibi hizmetlerden yararlanabilmek için ödemek zorunda oldukları katılım payları toplamı, kişinin ilgili SYDV'ye başvurması halinde geri ödeme yapılan yardım türüdür. Katılım payı ödemesinin alınması için katılım payıyla ilgili herhangi bir belge veya evrak istenilmemektedir. Ancak kişilerin ödeme yaptıktan sonra 2 ay içinde Vakfa başvurması gerekmektedir (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023b).

4.2.3.4. *Kronik Hastalık Yardımı*

Tüberküloz ve SSPE hastası olan ihtiyaç sahibi kişilere veya hastaya bakan yakınına yapılan düzenli merkezi yardım programıdır. Hasatlık nedeniyle psiko-sosyal ve mali kayıplar yaşayan hastaların desteklenmesi amacıyla geliştirilmiştir. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Yönetim Sisteminde hasta kaydı bulunan kişiler bu yardımdan yararlanabilmektedir. Hak sahibine 01.01.2023-30.06.2023 arası dönemde her ay 4.336,84 TL ödenmektedir (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023b).

4.2.3.5. *Kronik Hastalara Elektrik Tüketim Desteği*

Kronik hastalığı nedeniyle cihaza bağımlı yaşayan hastaların bulunduğu 3294 sayılı kanun kapsamında ihtiyaç sahibi olduğu tespit edilen hanelere yönelik bir programdır. 10.10.2018 tarihinden itibaren uygulanmaktadır. Bu program Elektrik Tüketim Desteği, Kesintisiz Güç Kaynağı Desteği ve Birikmiş Elektrik Borcu Desteği olmak üzere üç alt bileşenden oluşmaktadır (ASHB 2021 Faaliyet Raporu, 2022: 136). Elektrik Tüketim Desteği programı ile hastanın bulunduğu konuttaki elektrik tüketiminin aylık 260,19 TL'ye kadar olan tutarı karşılanmaktadır. Kesintisiz Güç Kaynağı Desteği elektrik kesintisinden dolayı yaşanabilecek mağduriyetleri önlemek amacıyla geliştirilmiştir. Birikmiş Elektrik Borcu Desteği ile elektrik tüketim desteğine başlanan ilk ay içinde, cihazın bağlanma tarihinden sonra hanenin birikmiş elektrik borçları tek sefere mahsus olmak kaydıyla Vakıf kaynaklarından ödenmektedir. Hak sahibi hastanın kendisi veya evden çıkacak durumda değilse vekili, vasisi veya velisi tarafından SYDV'ye başvuru yapılması gerekmektedir. Bu programdan yararlanabilmesi için hastanın cihaza bağımlı olarak yaşamını sürdüreceğine dair sağlık raporu bulunmalıdır. Kesintisiz Güç Kaynağı Desteği ve Birikmiş Elektrik Borcu Desteği tek seferliktir, Elektrik Tüketim Desteği ise aylıktır (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023b)

4.2.4. **Barınma ve Gıda Yardımları**

Barınma ve gıda insanların en temel gereksinimleri arasında yer almaktadır. Bireylerin gıdaya erişimini sağlamak, düşük gelirli hanelerin konut ihtiyacına cevap verebilmek amacıyla farklı sosyal yardım programları uygulanmaktadır. Bu kapsamda yapılan yardım türleri şunlardır: Gıda yardımı, öğle yemeği yardımı,

aşevleri, barınma yardımları, sosyal konut projesi, yakacak yardımı, elektrik tüketim desteği ve sosyal uyum yardımı.

4.2.4.1. *Gıda Yardımları*

3294 sayılı kanun kapsamındaki sosyal güvencesi olmayan ihtiyaç sahibi hanelere veya sosyal güvencesi olmakla birlikte kişi başına düşen aylık gelirin net asgari ücretin 1/3'ünden (2023 yılı için 2.835 TL) az olan hanelere başta Ramazan ve Kurban bayramları öncesinde olmak üzere yıl boyunca ihtiyaç duyulan herhangi bir zamanda yapılabilmektedir. Muhtaç durumdaki hanelerin temel gıda ihtiyaçlarının giderilmesi amacıyla Fon'dan SYDV'lere aktarılan periyodik paylardan karşılanmaktadır. Yardımlar aynı veya nakdi olabilmektedir. Yardımın miktarı ile yardımdan yararlanacak haneler vakıf mütevelli heyeti kararıyla tespit edilmektedir (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023b).

4.2.4.2. *Öğle Yemeği Yardımı*

Bu program Millî Eğitim Bakanlığı ile iş birliği yapılarak yürütülmektedir. Taşınmalı eğitim kapsamında ikamet ettiği yerden okulların bulunduğu merkezlere taşınan ihtiyaç sahibi hanelerin öğrencileri başvuru yapılmasına gerek olmaksızın ücretsiz öğle yemeği hakkında yararlanabilmektedir (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023). 2003-2004 eğitim öğretim yılından itibaren Fon'dan Millî Eğitim Bakanlığına kaynak aktarılmakta İl ve İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri tarafından yürütülmektedir. Bu yardım programı kapsamında 2021 yılında Fon'dan 853,5 Milyon TL kaynak aktarılmıştır (ASHB 2021 Faaliyet Raporu, 2022: 137).

4.2.4.3. *Aşevleri*

Muhtaç durumda olduğu mütevelli heyeti kararıyla tespit edilen yaşlı, engelli, kimsesiz, hasta ve evinde yemek yapamayan kişilere aşevlerinde hazırlanan sıcak yemek günlük olarak dağıtılmaktadır. 2021 yılında Fon kaynaklarından 43.427 kişiye sıcak yemek dağıtımı yapılmış olup bu kapsamda aşevi olan vakıflara 91.804.384 TL kaynak aktarılmıştır (ASHB 2021 Faaliyet Raporu, 2022: 135).

4.2.4.4. *Barınma Yardımları*

Oturulamayacak derecede kötü, sağlıksız, bakımsız ve eski yapılarda yaşayan kişi başına düşen aylık gelir net asgari ücretin 1/3'ünden (2023 yılı için 2.835,60) az olan 3294 sayılı kanun kapsamındaki ihtiyaç sahibi haneler yararlanabilmektedir.

Bu program kapsamında hanelerin ihtiyaç durumuna göre ev onarımı, prefabrik veya betonarme ev yapımı, afet sonrasında ev eşyası alımı için ayni veya nakdi yardım yapılmaktadır. Bu kapsamda 2021 yılında 30.363 haneye 119,6 Milyon TL yardım yapılmıştır (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023b).

4.2.4.5. Sosyal Konut Projesi

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ) iş birliğinde yürütülen bu projeyle 3294 sayılı kanun kapsamında sosyal güvencesi olmayan ihtiyaç sahibi vatandaşların barınma ihtiyacını karşılamak amacıyla geri ödemeli sosyal konutlar yapılmaktadır. Sosyal konutlar 1+1 ve 2+1 şeklinde yapılmakta finansmanı Fon'dan karşılanmaktadır. Proje kapsamında hak sahibi olan vatandaşlar 270 ayda geri ödeme yapmaktadır. Borcun tamamını ödeseler dahi hak sahipleri konutlarını 10 yıl geçmeden başkasına devredememekte, kiralayamamaktadır (ASPB 2013 Yılı Faaliyet Raporu, t.y.: 114). Bu proje için 2021 yılında Vakıflara 1.054.926 TL kaynak aktarılmıştır. Düzce ilinde bu proje kapsamında TOKİ tarafından Çamköy mahallesinde 240 daireli, Çavuşlar mahallesinde 128 daireli sosyal konutlar yapılmış olup hak sahiplerine teslim edilmiştir (Düzce SYDV Brifing, 2021).

4.2.4.6. Yakacak Yardımları

2003 yılından beri Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumundan alınan kömürler SYDV aracılığıyla 3294 sayılı kanun kapsamındaki sosyal güvencesi olmayan veya sosyal güvencesi olmakla birlikte kişi başına düşen aylık gelir net asgari ücretin 1/3'ünden (2023 yılı için 2.835,60 TL) az olan hanelere kış aylarında önce dağıtılmaktadır. Hanelere dağıtılacak kömür miktarı bölgenin iklim koşullarına, kömürün ısı değerlerine bakılarak tespit edilmektedir. Kömürlerin illere, ilçelere ulaşımı Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından, hanelere dağıtımı il/ilçe SYD Vakıfları tarafından yapılmaktadır. İhtiyaç sahibi hanelere dağıtım için gerekli olan nakliye hamaliye vb. işlerden doğan giderler de Vakıf kaynaklarından karşılanmaktadır (ASPB 2013 Faaliyet Raporu, t.y.: 116).

4.2.4.7. Elektrik Tüketim Desteği

3294 ve 2022 sayılı kanunlar kapsamında düzenli merkezi yardımlardan yararlanan hanelerden;

1-2 kişiden oluşan hanelerin aylık 75 kWh (130 TL),

3 kişiden oluşan hanelerin aylık 100 kWh (173 TL),

4 kişiden oluşan hanelerin aylık 125 kWh (216 TL),

5 ve üzeri kişiden oluşan hanelerin ise aylık 150 kWh (260 TL) elektrik tüketim bedeli Fon'dan karşılanmaktadır. Hak sahibinin Kimlik Kartı ve elektrik faturası ile PTT şubesine gitmesi yeterli olup kişinin bu programdan yararlanması için ayrıca başvuru yapmasına gerek bulunmamaktadır. Ödemeler aylık olarak yapılmaktadır (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023b).

4.2.4.8. Sosyal Uyum Yardımı (SUY)

Avrupa Birliği Sivil Koruma ve İnsani Yardım Genel Müdürlüğü (ECHO) tarafından finanse edilen bu program Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu (IFRC), Türk Kızılay Derneği ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı iş birliğinde yürütülmektedir. Bu yardım programı kimlik numarası 99 ile başlayan Geçici Koruma Statüsündeki Suriye uyrukluları, Uluslararası Koruma Statüsündeki yabancıları, Uluslararası Koruma Başvuru yapanlar ile İnsani İkamet İzni olanları kapsamaktadır. Geçici barınma merkezleri dışında yaşayan, muhtaç durumda olduğu tespit edilen ve demografik kriterlerden en az birini uyan yabancılara aylık 300 TL KızılayKart üzerinden ödenmektedir. Yabancı uyrukluların bu programdan yararlanabilmesi için aşağıdaki kriterlerden en az birine uyması gerekmektedir.

- 18-59 yaş arasında olan yalnız yaşayan kimsesiz kadınlar,
- 60 yaş ve üzeri yalnız ve kimsesiz olan yaşlılar
- 18 yaşın altında en az bir çocuğu olan tek ebeveynli haneler
- Engel düzeyi %40 ya da üzerinde olan en az 1 engelli bireyin olduğu aileler (engel durumunu gösteren yetkili sağlık kuruluşundan düzenlenen sağlık kurulu raporu bulunmalıdır).
- 4'ten fazla çocuk bulunan haneler.
- Bağımlılık oranı 1.5'ten büyük olan haneler (Hanede bakmakla yükümlü olan sağlıklı yetişkin (18-59 yaş arası) birey başına 1.5 ya da daha yüksek oranda bakmakla yükümlü olunan bireyin (çocuk, yaşlı, engelli) düştüğü aileler) (Mülteciler Derneği, 2022).

4.2.5. Engelli ve Yaşlı Yardımları

Özel bakıma ve gereksine ihtiyaç duyan engelliler ile yaşlıların desteklenmesi, yaşamlarının iyileştirilmesi amacıyla çeşitli sosyal yardım programları hayata geçirilmiştir. Bu kapsamda yapılan yardım türleri şunlardır: Yaşlı aylığı, engelli aylığı, engelli yakını aylığı, engelli ihtiyaç yardımları. Bu kısımda engelli ve yaşlılara yönelik sunulan yardım türlerine değinilecektir.

4.2.5.1. Yaşlı Aylığı

2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Gücsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanuna göre; sosyal güvencesi olmayan, SGK'dan bir gelir veya aylık alma hakkı bulunmayan, 65 yaşını doldurmuş ihtiyaç sahibi T.C. vatandaşlarına SYDV'ye kendisinin veya yasal temsilcisinin başvurması halinde yaşlı aylığı bağlanmaktadır. Yaşlı aylığının bağlanabilmesi için kişi başına düşen ortalama aylık gelirin net asgari ücretin 1/3'ünden (2023 yılı için 2.835,60 TL) fazla olmamalıdır. Kişi başına düşen gelir hesaplanırken sadece kişinin kendisi ve varsa eşine ait gelirler dikkate alınmakta hanede yaşayan diğer kişilerin geliri dahil edilmemektedir. Bu program düzenli merkezi yardımlar arasında yer almaktadır. Ödemeler her ay yapılmakta olup aylık 1.997,70 TL yaşlı aylığı verilmektedir (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023b).

4.2.5.2. Engelli Aylığı

2022 sayılı Kanun gereğince sosyal güvencesi olmayan, hane içinde kişi başına düşen aylık gelir net asgari ücretin 1/3'ünden (2023 yılı için 2.835,60 TL) az olan, %40 ve üzeri oranda engeli olan 18 yaş üstü T.C vatandaşlarına, kendisinin veya yasal temsilcisinin SYDV'ye başvurması halinde engeli aylığı bağlanmaktadır. Bu program düzenli merkezi yardımlar arasında yer almaktadır. Engellilik oranı %40-%69 arası olanlara aylık 1.594,70 TL, %70 ve üzeri olanlara 2.392,05 TL ödeme yapılmaktadır (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023b).

4.2.5.3. Engelli Yakını Aylığı

2022 sayılı Kanun gereğince sosyal güvencesi olmayan, hane içinde kişi başına düşen ortalama geliri net asgari ücretin 1/3'ünden (2023 yılı için 2.835,60 TL) az olan, en az hafif düzeyde özel gereksinim ihtiyacı olan veya %40 ve üzeri oranda engeli bulunan 18 yaşından küçük engelli bireylerin yakınlarına (veli, vasi)

SYDV'ye başvurmaları halinde engelli yakını aylığı bağlanmaktadır. Bu program düzenli merkezi yardımlar arasında yer almakta olup bu yardımdan ihtiyaç sahibi T.C. vatandaşları yararlanabilmektedir. Ödemeler her ay yapılmakta olup aylık 1.594,70 TL yardım verilmektedir (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023b).

4.2.5.4. *Engelli İhtiyaç Yardımları*

Sosyal güvencesi olmayan ihtiyaç sahibi engelli bireylerin topluma uyumu kolaylaştıracak araç, gereç vb. ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik sosyal yardım programıdır. SYDV'ye yapılan başvuru üzerine vakıf mütevelli heyeti tarafından belirlenen miktarda yardım yapılmaktadır (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023b).

4.3. DÜZCE SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKFI TARAFINDAN YÜRÜTÜLEN PROJELER

Düzce SYDV sunduğu sosyal yardım programlarının yanı sıra yoksulluk sorunuyla mücadele etmek, bireylerin yaşamların iyileştirmek için farklı projeleri de yürütmektedir. Vakfın yürüttüğü, desteklediği projeler şunlardır: Sosyal dayanışma merkezi, sosyal market, kadın emeği merkezi, vefa projesi. Bu bölümde Vakfı tarafından yürütülen çalışmalar hakkında bilgiler verilmektedir.

4.3.1. Sosyal Dayanışma Merkezi (SODAM)

Yoksullukla mücadele hedeflerinden biri olan beşerî sermayenin korunması ve geliştirilmesi, yoksulluk sorununun kuşaklar arası aktarımın önlenmesi amacıyla Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Kurulunun 2017/7 sayılı kararıyla Sosyal Dayanışma Merkezi (SODAM) projesi SYD Vakıfları tarafından yürütülmeye başlamıştır. SYD Vakıfları projenin uygulanması için ihtiyaç duyulan kaynak talebini ASH Bakanlığına iletilmektedir. Talebin Bakanlık Makamınca uygun görülmesi halinde Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü tarafından ilgili Vakıflara kaynak aktarılmaktadır. SODAM'lar roman vatandaşların yoğun olarak yaşadığı bölgelerde, 3294 sayılı Kanun kapsamında sosyal yardımlardan yararlanan dezavantajlı kadınların kişisel, mesleki, psikososyal, kültürel gelişimini sağlamak amacıyla nüfusu 10.000'ni geçen yerleşim yerlerinde açılabilir (ASPB, 2018).

Düzce SYDV tarafından yürütülen SODAM 30.11.2017 yılında açılmıştır. 2018 yılı mayıs ayından beri sadece kadınlara yönelik hizmet sunmaktadır. Düzce merkez ilçede ikamet eden, 18-60 yaş aralığında olan, okuma yazma bilen ve 3294 sayılı Kanun kapsamındaki kişiler bu projeden yararlanabilmektedir. Kadınların meslek edinerek iş imkânı elde edebilmeleri için çeşitli kurslar açılmış, açılmaya devam edilmektedir. Proje kapsamında 2018-2021 yılları arasında SODAM’ da düz dikiş makine, halı dokuma, tığ oyası, amigurumi, saça geçici veya kalıcı şekil verme kursları açılarak meslek edindirmeye yönelik eğitimler verilmiştir. Toplam 310 kadın kursiyer, bu kurslardan yararlanmıştır. Kursiyerlere meslek edindirme kurslarının yanı sıra kişisel gelişimlerini sağlayacak, sosyal ve kültürel anlamda bilgi düzeylerini artırmaya yönelik Aile Eğitim Programı (AEP), Cuma sohbetleri, kadına yönelik şiddetle mücadele, afet yönetimi, kadın sağlığı, en iyi narkotik polisi anne eğitimi, madde ve internet bağımlılığı, Düzce yöresi tanıtımı, CV hazırlama vb. konularda eğitimler düzenlenmektedir (Düzce SYDV Brifing, 2021)

4.3.2. Sosyal Market

3294 sayılı Kanun kapsamındaki muhtaç kişilerin, hanelerin gıda, giyim, temizlik malzemesi vb. temel ihtiyaçlarını herhangi bir bedel ödemeksizin karşılamalarına imkân sağlayan bir projedir. Bu proje ile aynı yardımlar yapılmaktadır. Hayırsever vatandaşlar tarafında yapılan bağışlar ihtiyaç sahiplerine sosyal marketler aracılığıyla ulaştırılmaktadır. İhtiyaç sahipleri sosyal marketlerden ücret ödemeksizin alışveriş yapabilmektedir. Düzce’de yürütülen sosyal market projesi ASHB Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğünün destekleriyle 2009 yılında kurulmuş, hayırseverlerin destekleriyle gün geçtikçe ürün çeşitliliğini artırarak büyütülmüştür (Düzce SYDV Brifing, 2021).

4.3.3. Kadın Emeği Merkezi

Düzce İl Genel Meclisinin 07/07/2021 tarihli kararıyla mülkiyeti Düzce İl Özel İdaresine ait olan Fevziçakmak mahallesi 11 ada 42 parsel B bloktaki işyerlerinin kullanım hakkı 31/07/2026 yılına kadar 5 yıllığına Düzce SYDV’ye Kadın Emeği Merkezi kurulması amacıyla bedelsiz tahsis edilmiştir. Düzce’de faaliyet gösteren kadın kooperatiflerinin güçlendirilmesi, sosyal yardım alan kadınların kooperatiflerde istihdam edilmesine olanak sağlanması, kadın girişimcilerin desteklenmesi amaçları doğrultusunda 2021 yılında Düzce SYDV, Düzce

Üniversitesi Yaşam Boyu Eğitim ve Araştırma Merkezi (DÜYEM), Düzce Ticaret ve Sanayi Odası, Düzce İl Özel İdaresi iş birliği ile faaliyete geçirilmiştir. Bu merkezde 6 kadın kooperatifi, 20 kadın girişimci, SODAM kursları, DÜYEM, Düzce TSO faaliyetlerini sürdürmektedir. Kütüphane ve anasınıfı bulunmaktadır (Düzce SYDV Brifing, 2021).

4.3.4. Yaşlı ve Engelli Bakım Projesi (VEFA)

2017/7 sayılı ilke kararı kapsamında uygulanmaya başlayan Vefa projesi Cumhurbaşkanlığının 18.07.2022 tarihli ilke kararıyla ulusal program haline getirilmiştir. Programın bütçesi ASHB Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü tarafından karşılanmakta olup 3'er aylık periyotlarla SYDV'lere gönderilmektedir.

Bu programın amacı temel ve zaruri ihtiyaçlarını gidermekte zorluk yaşayan yaşlı ve engelli kişiler ile ağır kronik hastalığı bulunan vatandaşların ev temizliği, kişisel bakım gibi ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Program bütçesi ile personel, temizlik malzemesi, demirbaş, kişisel bakım malzemesi alımı yapılabilmektedir. Bu program kapsamında istihdam edilen personel, SYDV müteveli heyeti kararıyla belirlenen ihtiyaç sahibi hanelere giderek evlerini temizlemekte, kişisel bakımlarını yapmakta, sıcak yemeklerini hazırlamaktadır. Bu programdan;

- Sadece 60 yaş üstü kişi ve kişilerin yaşadığı haneler,
- %70 ve üzeri engelli raporu olan kişilerin bulunduğu, hanede kişi sayısı fazla olan ve tercihen evde bakım aylığı almayan kişilerin olduğu haneler,
- 16 yaşından küçük 3'ten fazla çocuğu olan kişilerin yaşadığı sosyal yardım yararlanıcısı tek ebeveynli haneler,
- %40-%69 oranında engelli raporu olan kişilerin yaşadığı, birey sayısının fazla olduğu haneler yararlanabilmektedir (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022).

4.4. ALAN ARAŞTIRMASI

Bu kısımda saha araştırmasının amacı, yöntemi, evren ve örnekleme, sınırlılıkları ve bulgulara yer verilmiştir.

4.4.1. Araştırmanın Amacı, Önemi ve Soruları

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının en temel amacı; temel ihtiyaçlarını karşılamaktan yoksun olan vatandaşları sosyal yardımlarla desteklemek, adil bir gelir dağılımının sağlanmasına katkı sunmak, yoksullukla mücadele eden projeleri sürekli kılarak gelir düzeyi düşük bireylerin ekonomik ve sosyal hayata katılımını kolaylaştırmaktır.

Bu araştırmanın amacı, Düzce'nin Merkez ilçesinde yaşayan kadınların yoksullukla mücadele araçlarından olan sosyal yardımların etkinliğine yönelik algısını ölçmektir. Bu çalışma ile Düzce SYDV'den sosyal yardım alan kadınların demografik özelliklerini ve sosyal yardımlarla ilgili görüşlerini ortaya koymak amaçlanmaktadır.

Daha önce bu konuyla ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde farklı illerde saha çalışması yapıldığı ancak Düzce SYDV ile ilgili bir çalışmanın olmadığı görülmüştür. Bu çalışma, Düzce SYDV tarafından yapılan sosyal yardımlar hakkında kadınların görüşlerini ortaya koyan ilk çalışma olması nedeniyle önem arz etmektedir.

Bu araştırma ile şu sorulara cevap aranmıştır:

1. Sosyal yardım alan kadınların yaş aralığına göre dağılımı nedir?
2. Sosyal yardım alan kadınların medeni durumu nedir?
3. Sosyal yardım alan kadınların eğitim durumu nedir?
4. Sosyal yardım alan kadınların mesleği nedir?
5. Sosyal yardım alan kadınların çalışma ve sosyal güvence durumu nedir?
6. Sosyal yardım alan kadınların çalışmama nedeni nedir?
7. Sosyal yardım alan kadınların Kadın Emeği Merkezi ve SODAM'dan haberdar olma durumu nedir?
8. Sosyal yardım alan kadınların yaşadığı hanedeki kişi sayısı ve gelir düzeyi nedir?
9. Kadınlar en çok hangi sosyal yardımlardan yararlanmaktadır?
10. Sosyal yardımların kadın yoksulluğunu önlemede etkisi var mıdır?
11. Kadınların sosyal yardımlarla ilgili görüşleri nedir?

4.4.2. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada tarama modeli esas alınmış, betimsel analiz yaklaşımı benimsenmiştir. Betimsel analiz yönteminde araştırılan konunun mevcut durumu ortaya konulmaktadır. Araştırmanın verileri yüz yüze anket tekniğiyle elde edilmiştir. Nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Anket iki kısımdan oluşmakta olup soruları literatürdeki benzer çalışmalardan yararlanılarak hazırlanmıştır (Daşlı, 2015: 233-240; Göktaş, 2019: 119-122; Balta, 2019: 114-116). Araştırmada kullanılan anket EK 1’de sunulmuştur. Anketin uygulanması için gerekli yasal izin Düzce Üniversitesinden 30.06.2022 tarih ve 2022/327 sayılı Etik Kurulu Kararı ile alınmıştır. Katılımcılar kolayda örnekleme yöntemi kullanılarak seçilmiştir.

4.4.3. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evreni, Düzce Merkez ilçesinde ikamet eden ve SYDV’den aynı veya nakdi sosyal yardım alan kadınlardan oluşmaktadır. Ancak Vakıflardaki kayıtların hane bazlı tutulması nedeniyle sadece kadınların olduğu verilere ulaşılamamıştır. Bu nedenle çalışma belirsiz evrende yapılmıştır. Bu çalışma kapsamında 400 anket yapılmış, 15 anket yeterli veri barındırmadığından kapsam dışı bırakılmıştır. SPSS (Statistical Package For Social Sciences) 26.0 programı kullanılarak geçerli 385 anketten elde edilen veriler frekans (sıklık) analizine tabi tutulmuştur.

4.4.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma Düzce’nin Merkez ilçesinde ikamet eden sosyal yardımlardan yararlanan haneleri kapsamaktadır. Araştırmanın kapsamında kadınlar olsa da Vakıf kayıtlarında sadece hanelere ilişkin verilerin olması evrenin tespiti noktasında zorluk yaratmıştır. Aynı şekilde hane bilgilerinin paylaşımı yasal nedenlerden dolayı mümkün olmadığından sosyal yardım alan kadınlara ulaşmakta güçlük çekilmiştir. Öte yandan zaman ve maliyet kısıtından dolayı sadece merkez ilçeyle sınırlandırılmış, ağırlıklı olarak yakın çevrede uygulanmıştır.

Anket yapılırken okuma yazma bilmeyen kadınlarla karşılaşılmış, soruları cevaplayabilmesi için birinin okumasına ihtiyaç duyulmuştur. Bazı katılımcıların yardımların kesileceği endişesiyle ankete katılmak istemediği gözlemlenmiştir.

Bazı katılımcıların anketleri cevaplarken çelişkili beyanda bulunduğu fark edilmiştir.

4.4.5. Araştırmanın Bulguları ve Tartışma

Bu çalışmanın saha araştırması Düzce ili Merkez ilçesindeki SYDV'den aynı veya nakdi sosyal yardım alan 385 kişilik örneklem ile yapılmıştır. Araştırmaya katılanların 385 kişinin hepsi kadındır. Anket sonucu elde edilen veriler analiz edilerek aşağıda sunulmuştur. Amaç sosyal yardımlardan yararlanan kadınların demografik özelliklerini ve yardımlarla ilgili görüşlerini ortaya çıkarmaktır.

Çizelge 4.3. Katılımcıların Yaş Aralığına Göre Dağılımı

Yaşınız	Frekans (Kişi Sayısı)	Yüzde (%)
18-24	17	4,4
25-39	119	30,9
40-59	145	37,7
60 ve üzeri	104	27
Toplam	385	100

Çizelge 4.3'te katılımcıların yaş aralığına göre dağılımı verilmiştir. Buna göre kadınların %37,7'sinin 40-59, %30,9'unun 25-39 yaş aralığında olduğu, %27'sinin ise 60 yaş ve üzeri olduğu görülmüştür. 40-59 yaş aralığındaki kadınların sosyal yardımlarına daha çok ihtiyaç duyan durumda olduğu, 18-24 yaş aralığında yer alan çalışabilir durumdaki genç kadınların ise daha az ihtiyaç sahibi olduğu anlaşılmıştır.

Çizelge 4.4. Katılımcıların Medeni Duruma Göre Dağılımı

Medeni Durumunuz	Frekans (Kişi Sayısı)	Yüzde (%)
Bekar	36	9,4
Evli	235	61,0
Boşanmış	26	6,8
Eşi vefat etmiş	88	22,9
Toplam	385	100,0

Çizelge 4.4. incelendiğinde katılımcıların %61'nin evli olduğu görülmüştür. Sosyal yardım yararlanıcısı katılımcıların medeni durumlara bakıldığında evli kadınların ilk sırada, eşi vefat etmiş kadınların ikinci sırada yer aldığı görülmüştür. Sosyal yardım yararlanıcısı katılımcıların %6,8'i boşanmış ve %9'unu bekar kadınlarıdır.

Çizelge 4.5. Katılımcıların Öğrenim Durumu

Öğrenim Durumu	Frekans (Kişi Sayısı)	Yüzde (%)
Okur-yazar değil	66	17,1
Okur-yazar	31	8,1
İlkokul-ortaokul	182	47,3
Lise ve dengi	65	16,9
Ön lisans	20	5,2
Lisans	8	2,1
Yüksek lisans-Doktora	13	3,4
Toplam	385	100,0

Katılımcıların eğitim düzeyini gösteren Çizelge 4.5'e göre kadınların %47,3'ünün ilkokul ortaokul mezunu olduğu, %17,1'inin okuma yazma bilmediği, %8,1'inin sadece okuryazar olduğu herhangi bir okuldan mezun olmadığı saptanmıştır. Katılımcı kadınların %16,9'unun lise ve dengi okul, %5,2'sinin ön lisans, %2,1'inin lisans, %3,4'ünün yüksek lisans-doktora mezunu olduğu anlaşılmaktadır.

Çizelge 4.6. Katılımcıların Mesleklerine Göre Dağılımı

Meslekler	Frekans (Kişi Sayısı)	Yüzde (%)
Öğrenci	3	0,8
İşçi	26	6,8
Mevsimlik işçi	9	2,3
Ev hanımı	272	70,6
Çiftçi	12	3,1
Serbest meslek	7	1,8
Memur	7	1,8
Esnaf	3	0,8
İşsiz	36	9,4
Diğer	10	2,6
Toplam	385	100

Çizelge 4.6'a göre katılımcıların meslek dağılımına bakıldığında %70'inin ev hanımı olduğu saptanmıştır. Katılımcı kadınların %9,4'unun işsiz, %6,8'nin işçi, %3,1'nin çiftçi, %2,3'ünün mevsimlik işçi olduğu görülmüştür.

Çizelge 4.7. Katılımcıların İkamet Adreslerine Göre Dağılımı

İkamet edilen yer	Frekans (Kişi Sayısı)	Yüzde (%)
Köy	184	47,8
Mahalle	181	47,0
Belde	20	5,2
Toplam	385	100,0

Çizelge 4.7'de katılımcıların ikamet ettikleri yere göre dağılımları gösterilmiştir. Buna göre katılımcıların %47,8'sinin köyde, %47'sinin mahallede, %5'inin belde merkezinde yaşadığı saptanmıştır.

Çizelge 4.8. Katılımcıların Çocuk Sayısına Göre Dağılımı

Çocuk sayısı	Frekans (Kişi Sayısı)	Yüzde (%)
Yok	43	11,2
1	54	14,0
2	102	26,5
3	126	32,7
4 ve üzeri	60	15,6
Toplam	385	100

Katılımcıların çocuk sayısını gösteren Çizelge 4.8'e göre 3 çocuğu olan kadınlar %32,2 oranla ilk sırada yer almaktadır. Çocuğu olmayan kişiler oransal olarak en az olan gruptur. 2 ve 3 çocuklu kişilerin sosyal yardımlardan daha fazla yararlandığı söylenebilir.

Çizelge 4.9. Katılımcıların Çalışma Durumu

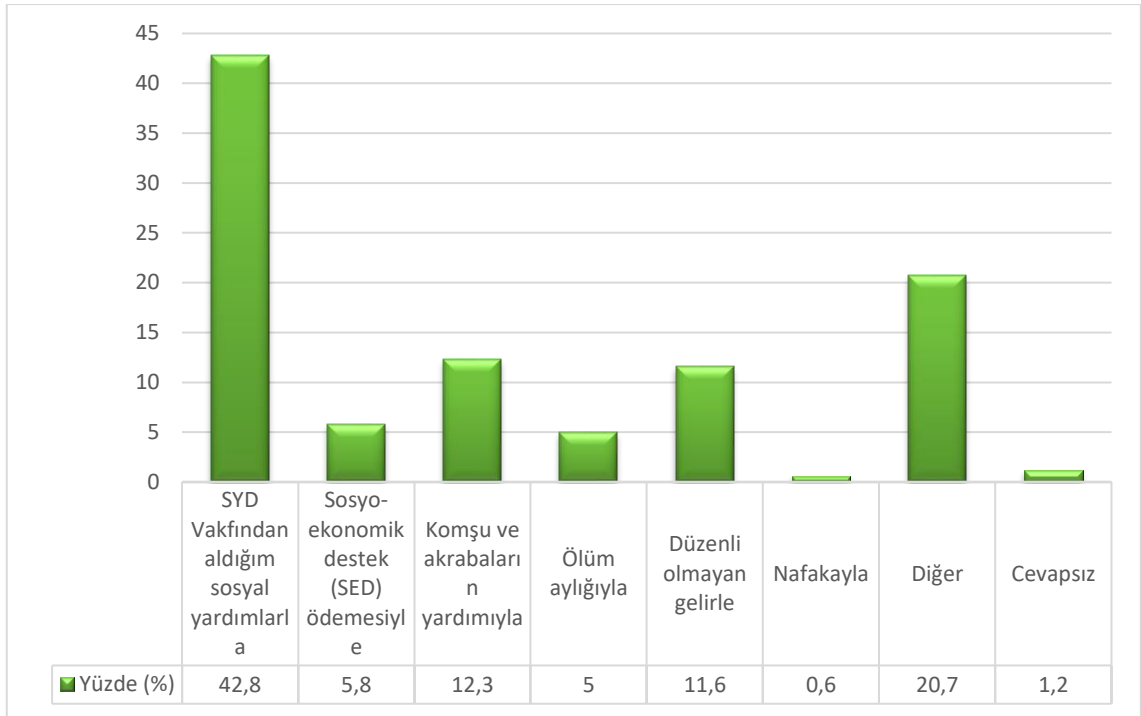
Çalışma Durumu	Frekans (Kişi Sayısı)	Yüzde (%)
Çalışmıyorum	294	76,4
Çalışıyorum ama düzenli değil	43	11,2
Çalışıyorum	38	9,9
Emekliyim	5	1,3
SGK'dan bağlanan aylık veya gelirim var	5	1,3
Toplam	385	100,0

Çizelge 4.9'a göre katılımcıların çalışma durumlarına bakıldığında %76,4'ünün çalışmadığı, %11,2'sinin çalıştığı ancak düzenli gelirinin olmadığı, %9,9'unun çalıştığı, %1,3'ünün emekli olduğu, %1,3'ünün SGK'dan bağlanan aylık veya gelirlerinin bulunduğu tespit edilmiştir.

Çizelge 4.10. Katılımcıların Çalışmama Nedenleri

Çalışmama Nedeni	Frekans (Kişi Sayısı)	Yüzde (%)
İş imkânı yok	26	6,8
Çocuk bakımı	80	20,8
Ev işleri	116	30,1
Eşim izin vermiyor	2	0,5
Ailem izin vermiyor	1	0,3
Emekliyim	4	1,0
Hasta ve yaşlı bakımı	66	17,1
Sağlık sorunu ve bedensel engel	44	11,4
Dini nedenler	1	0,3
Diğer	10	2,6
Cevapsız	35	9,1
Toplam	385	100,0

Çizelge 4.10’da katılımcıların çalışmama nedenlerine göre dağılımları gösterilmiştir. Buna göre çalışmayan katılımcıların %30,1’i ev işlerini, %20,8’i çocuk bakımını, %17,1’i hasta ve yaşlı bakımını, %11,4’ü sağlık sorunu ve bedensel engel durumunu, %6,8’i iş imkânı olmamasını çalışmama nedeni olarak belirtmiştir. Katılımcıların %9,1’i bu soruya cevap vermemiştir.

Şekil 4.1 Katılımcıların Geçimini Sağlama Durumu

Şekil 4.1’de katılımcıların geçimini sağlama durumuna göre dağılımı incelendiğinde %42,8’inin geçimini SYDV’den aldığı yardımlarla, %12,3’ünün komşu ve akrabalarının yardımıyla, %11,6’sının düzenli olmayan gelirle, %5,8’inin SED yardımıyla, %5’inin ölüm aylığıyla sağladığı saptanmıştır. %20,7’sinin ise diğer şekillerde geçimini sağladığını belirtmiştir. Diğer seçeneğini işaretleyen evli katılımcılar, eşin elde ettiği gelir ile geçindiklerini belirtmiştir.

Çizelge 4.11. Eşin Çalışma Durumu Göre Katılımcıların Dağılımı

Eşin Çalışma Durumu	Frekans (Kişi Sayısı)	Yüzde (%)
Çalışmıyor	75	19,5
Günlük işler	82	21,3
Çalışıyor	68	17,7
Emekli	21	5,5
SGK’dan bağlanan aylık veya geliri var	4	1,0
Cevapsız	135	35,1
Toplam	385	100,0

Çizelge 4.11’de evli katılımcıların eşinin çalışma durumuna göre dağılımı verilmiştir. Bu soruya sadece evli katılımcıların cevaplaması istendiğinden katılımcıların %35,1’i cevapsız bırakmıştır. Evli katılımcıların %21,3’ü eşinin günlük işlerde çalıştığını, %19,5’i eşinin çalışmadığını, %17,7’si eşinin çalıştığını, %5,5’i eşinin emekli olduğunu belirtmiştir.

Çizelge 4.12. Eşin Mesleğine Göre Katılımcıların Dağılımı

Eşinizin Mesleği	Frekans (Kişi Sayısı)	Yüzde (%)
İşçi	68	17,7
Esnaf/zanaatkar	4	1,0
Çiftçi	22	5,7
Seyyar satıcı	4	1,0
Mevsimlik işçi	11	2,9
Memur	5	1,3
Emekli	20	5,2
Günlük işlerde çalışan	75	19,5
Diğer	23	6,0
Cevapsız	153	39,7
Toplam	385	100,0

Çalışmaya katılan evli kadınların eşlerinin meslek durumları Çizelge 4.12’de gösterilmiştir. Buna göre katılımcıların %19,5’i eşinin günlük işlerde çalıştığını, %17,7’si eşinin işçi olarak çalıştığını, %5,7’si eşinin çiftçi olduğunu, %2,9’u eşinin mevsimlik işçi olduğunu belirtmiştir. Bu soru sadece evli katılımcılara yönelik olduğundan katılımcıların %39,7’si bu soruya cevap vermemiştir. Katılımcıların %6’sı ise eşinin diğer seçeneğini belirttiği görülmüştür.

Çizelge 4.13. Katılımcıların Sosyal Güvence Durumu

Sosyal Güvenceniz Var Mı?	Frekans (Kişi sayısı)	Yüzde (%)
Evet	118	30,6
Hayır	265	68,8
Cevapsız	2	0,5
Toplam	385	100,0

Çizelge 4.13’de göre katılımcıların sosyal güvenceye sahip olma durumu gösterilmiştir. Buna göre katılımcıların %68,8’i sigortasının olmadığını, %30,6’sı sigortasının olduğunu belirtmiştir.

Çizelge 4.14. Eşin Sosyal Güvence Durumu

Eşinizin Sosyal Güvencesi Var Mı?	Frekans (Kişi Sayısı)	Yüzde (%)
Evet	113	29,4
Hayır	142	36,9
Cevapsız	130	33,8
Toplam	385	100,0

Çizelge 4.14’de katılımcıların eşlerinin sosyal güvenceye sahip olma durumu gösterilmiştir. Bu soruya sadece evli katılımcılar cevap vermiştir. Buna göre evli katılımcıların %36,9’u eşinin sigortası olmadığını, %29,4’u eşinin sosyal güvencesi olduğunu belirtmiştir.

Çizelge 4.15. Hanedeki Kişi Sayısına Göre Katılımcıların Dağılımı

Hanede Yaşayan Kişi Sayısı	Frekans (Kişi Sayısı)	Yüzde (%)
1	25	6,5
2	63	16,4
3	83	21,6
4	110	28,6
5 ve üstü	104	27,0
Toplam	385	100,0

Çizelge 4.15’de hanede yaşayan kişi sayısına göre katılımcıların dağılımı gösterilmiştir. Buna göre katılımcıların %28,6’sının 4 kişilik hanede, %27’sinin 5 ve üstü kişinin bulunduğu hanede, %21,6’sının 3 kişilik hanede, %16,4’ünün 2 kişilik hanede yaşadığı görülmektedir. Katılımcıların %6,5’i ise tek yaşamaktadır.

Çizelge 4.16. Hanedeki Engelli Birey Durumu

Hanenizde Engelli Birey Var Mı?	Frekans (Kişi Sayısı)	Yüzde (%)
Evet	99	25,7
Hayır	286	74,3
Toplam	385	100,0

Çizelge 4.16’da katılımcıların hanesinde engelli birey olup olmadığı incelenmiştir. Katılımcıların %74’ü hanesinde engelli birey olmadığını, %25,7’si hanesinde engelli bireyin yaşadığını belirtmiştir.

Çizelge 4.17. Katılımcıların Engelli Aylığı veya Engelli Yakını Aylığı Alma Durumuna Göre Dağılımı

Engelli aylığı ve/veya engelli yakını aylığı alıyor musunuz?	Frekans (Kişi Sayısı)	Yüzde (%)
Evet	76	19,7
Hayır	307	79,7
Cevapsız	2	0,5
Toplam	385	100,0

Çizelge 4.17’e göre katılımcıların %19,7’si engelli aylığı ve/veya engelli yakını aylığı aldığını, %79,7’si aylık almadığını belirtmiştir.

Çizelge 4.18. Hanede Yaşayan 15 Yaş Altı Kişi Sayısına Göre Katılımcıların Dağılımı

Hanede yaşayan 15 yaş altı kişi sayısı	Frekans (kişi sayısı)	Yüzde (%)
Yok	165	42,9
1	118	30,6
2	64	16,6
3	21	5,5
4	4	1,0
Cevapsız	13	3,4
Toplam	385	100,0

Çizelge 4.18'e göre katılımcıların hanesinde yaşayan 15 yaş altı kişi sayısına göre dağılımı gösterilmiştir. Buna göre katılımcıların %30,6'sı hanesinde 15 yaş altı 1 kişi bulunduğunu, %16,6'sı 2 kişi yaşadığını, %5,5'i 3 kişi olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların %42,9'unun hanesinde 15 yaş altında kimsenin yaşamadığı saptanmıştır.

Çizelge 4.19. Hanede Yaşayan 65 Yaş Üstü Kişi Sayısı Göre Katılımcıların Dağılımı

Hanenizde Yaşayan 65 Yaş Üstü Kişi Sayısı	Frekans (Kişi Sayısı)	Yüzde (%)
Yok	229	59,5
1	114	29,6
2	29	7,5
4	1	0,3
Cevapsız	12	3,1
Toplam	385	100,0

Katılımcıların hanesinde 65 yaş üstü yaşayan kişi sayısına göre dağılımı Çizelge 4.19'de gösterilmiştir. Buna göre katılımcıların %29,6'sında 65 yaş üstü olan 1 kişi,

%7,5’inde 2 kişi yaşamaktadır. Katılımcıların %59,5’inin hanesinde 65 yaş üstü kişi bulunmamaktadır.

Çizelge 4.20. Katılımcıların Kadın Emeği Merkezinden Haberdar Olma Durumuna Göre Dağılımı

Kadın Emeği Merkezini Duydunuz Mu?	Frekans (Kişi Sayısı)	Yüzde (%)
Evet	135	35,1
Hayır	250	64,9
Toplam	385	100,0

Çizelge 4.20’ye göre katılımcıların %64,9’u kadın emeği merkezini duymadığını, %35,1’i bu merkezden haberdar olduğunu belirtmiştir.

Çizelge 4.21. Katılımcıların Kadın Emeği Merkezinden Yararlanma Durumu

Kadın Emeği Merkezinden Yararlanma Durumu	Frekans (Kişi Sayısı)	Yüzde (%)
Kadın kooperatiflerinden birinin üyesiyim	5	1,3
Kadın kooperatiflerinden alışveriş yapan tüketiciyim	24	6,2
Kadın emeği merkezindeki kurslara katılan kursiyerim	54	14,0
Kadın emeği merkezinden faydalanmıyorum	245	63,6
Kadın girişimciyim	6	1,6
Diğer	45	11,7
Cevapsız	6	1,6
Toplam	385	100,0

Çizelge 4.21’e göre katılımcıların %63,6’sı kadın emeği merkezinden faydalanmadığını, %14’ü kurslarına katıldığını, %6,2’si kadın kooperatiflerinden

alışveriş yaptığını, %1,6'sı kadın girişimci olduğu, %1,3'ü kadın kooperatifi üyesi olduğunu ifade etmiştir. Diğer cevabını veren katılımcıların hiçbiri cevabını verdiği görülmüştür.

Çizelge 4.22. Katılımcıların Sosyal Dayanışma Merkezinden Haberdar Olma Durumu

Sosyal Dayanışma Merkezinin kurslarından haberdar mısınız?	Frekans (Kişi Sayısı)	Yüzde (%)
Evet	110	28,6
Hayır	275	71,4
Toplam	385	100,0

Çizelge 4.22'ye göre katılımcı kadınların %71,4'ü sosyal dayanışma merkezinin açtığı kurslardan haberdar olmadığını, %28,6'sı SODAM kurslarından haberdar olduğunu belirtmiştir.

Çizelge 4.23. Katılımcıların SODAM Kurslarına Katılım Durumuna Göre Dağılımı

SODAM kursları	Frekans (Kişi Sayısı)	Yüzde (%)
Düz dikiş makine	48	12,5
Halı dokuma	9	2,3
Saç şekillendirme	5	1,3
Amigurumi	7	1,8
Tığ oyası	11	2,9
Diğer	63	16,4
Cevapsız	242	62,9
Toplam	385	100,0

Çizelge 4.23'de katılımcıların SODAM kurslarından yararlanma durumuna göre dağılımı gösterilmiştir. Katılımcıların %12,5'si düz dikiş makine kursuna, %2,9'u tığ oyası kursuna, %2,3'ü halı dokuma kursuna, %1,8'i amigurumi kursuna katıldığını belirtmiştir. SODAM'dan haberdar olmadığını beyan eden katılımcıların

bu soruyu cevaplandırmaması istendiğinden katılımcıların %62,9'u yanıt vermemiştir.

Çizelge 4.24. Haneye Düzenli Gelir Getiren Kişi Sayısına Göre Katılımcıların Dağılımı

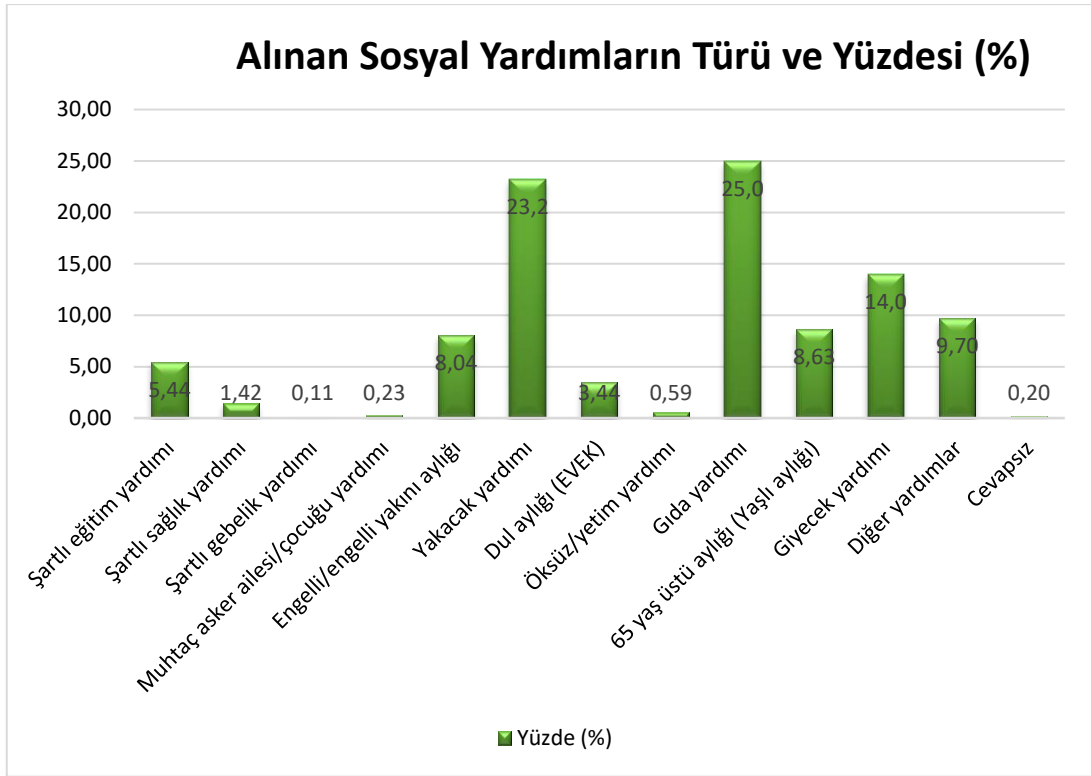
Hanede Düzenli Gelir Getiren Kişi Sayısı	Frekans (Kişi Sayısı)	Yüzde (%)
Yok	132	34,3
1 kişi	220	57,1
2 kişi	26	6,8
3 kişi	6	1,6
Cevapsız	1	0,3
Toplam	385	100

Çizelge 4.24'de hanede düzenli gelir getiren kişi sayısına göre katılımcıların dağılımı verilmiştir. Katılımcıların %57,1'inde düzenli gelir getiren 1 kişi, %6,8'inde 2 kişi, %1,6'sında 3 kişi bulunmaktadır. Katılımcıların %34,3'ünün hanesinde düzenli gelir getiren kimsenin olmadığı görülmektedir.

Çizelge 4.25. Hanedeki Ortalama Aylık Gelire Göre Katılımcıların Dağılımı

Ortalama Aylık Gelir Düzeyi	Frekans (Kişi Sayısı)	Yüzde (%)
1.000 TL altı	12	3,1
1001-2000 TL arası	58	15,1
2001-3000 TL arası	100	26,0
3001-5000 TL arası	86	22,3
5001-7000 TL arası	80	20,8
7001-10.000 TL arası	31	8,1
10.001-15.000 TL arası	8	2,1
15.001 TL üstü	8	2,1
Cevapsız	2	0,5
Toplam	385	100,0

Çizelge 4.25’de hanedeki aylık ortalama gelir düzeyine göre katılımcıların dağılımı gösterilmiştir. Katılımcıların %26’sı 2001-3000 TL, %22,3’ü 3001-5000 TL, %20,8’i 5001-7000 TL, %15,1’i 1001-2000 TL, %8,1’i 7.001-10.000 TL ortalama aylık gelir düzeyinin olduğu hanede yaşadığı görülmektedir.

Şekil 4.2. Katılımcıların Aldığı Sosyal Yardımların Dağılımı

Katılımcıların yararlandıkları sosyal yardımların dağılımı Şekil 4.2’de gösterilmektedir. Buna göre katılımcıların yararlandığı yardımların dağılımına bakıldığında %25 oranla ilk sırada gıda yardımının, %23,2 oranla 2. sırada yakacak yardımının, %14 oranla 3.sırada giyecek yardımının, %9,7 oranla diğer yardımların 4.sırada, %8,63 oranla yaşlı aylığının 5. sırada, %8,04 oranla engelli/engelli yakını aylığının 6. sırada, %5,44 oranla şartlı eğitim yardımının 7.sırada, %3,44 oranla dul aylığının 8. sırada yer aldığı görülmektedir. Bazı katılımcıların birden çok yardımdan yararlandığı görülürken bazı katılımcıların yalnızca bir yardım türünden yararlandığı görülmüştür. Diğer yardımlarda kira yardımı, elektrik tüketim desteği, diğer aile yardımları bulunmaktadır.

Çizelge 4.26. Sosyal Yardımların Yaşamı Rahatlatma Durumu

Aldığınız sosyal yardımlar sayesinde yaşamınız rahatladı mı?	Frekans (Kişi Sayısı)	Yüzde (%)
Evet	192	49,9
Kısmen	158	41,0
Hayır	35	9,1
Toplam	385	100,0

Çizelge 4.26'ya göre katılımcıların %49,9'u aldığı sosyal yardımlar sayesinde yaşamının rahatladığını beyan etmiş, %41'i kısmen bir rahatlama olduğunu belirtirken %9,1'i yaşamlarında bir rahatlatma olmadığını belirtmişlerdir.

Çizelge 4.27. Sosyal Yardımların Geleceğe Güvenle Bakmayı Sağlama Durumu

Aldığınız sosyal yardımlar geleceğe güvenle bakmanızı sağlıyor mu?	Frekans (Kişi Sayısı)	Yüzde (%)
Evet	161	41,8
Kısmen	117	30,4
Hayır	106	27,5
Cevapsız	1	0,3
Toplam	385	100,0

Çizelge 4.27'ye göre katılımcıların %41,8'i sosyal yardımların geleceğe güvenle bakmalarını sağladığını belirtirken %30,4'ü kısmen etkili olduğunu, %27,5'i geleceğe güvenle bakmalarını sağlamadığını ifade etmiştir.

Çizelge 4.28. Sosyal Yardımların Temel İhtiyaçları Karşılama Durumu

Aldığınız sosyal yardımlar temel ihtiyaçlarınızı karşılamaya yetiyor mu?	Frekans (Kişi Sayısı)	Yüzde (%)
Evet	123	31,9
Kısmen	125	32,5
Hayır	137	35,6
Toplam	385	100,0

Çizelge 4.28'e göre katılımcıların %31,9'u sosyal yardımların temel ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli olduğunu düşünürken, %32,5'i kısmen yeterli olduğunu, %35,6'sı yeterli olmadığını ifade etmiştir.

Çizelge 4.29. Sosyal Yardımların Hanedeki Yoksulluğu Azaltma Durumu

Aldığınız sosyal yardımlardan dolayı hanenizin yoksulluğunda bir azalma olduğunu düşünüyor musunuz?	Frekans (Kişi Sayısı)	Yüzde (%)
Evet	146	37,9
Kısmen	170	44,2
Hayır	68	17,7
Cevapsız	1	0,3
Toplam	385	100

Çizelge 4.29'a göre katılımcıların %37,9'u sosyal yardımlardan dolayı hanelerindeki yoksulluk düzeyinin azaldığını belirtirken %44,2'si kısmen azaldığını belirtmiş, %17,7'si azalmadığını beyan etmiştir.

Çizelge 4.30. Sosyal Yardımların Kadın Yoksulluğunu Önlemedeki Etki Durumu

SYD Vakfının yaptığı sosyal yardımların kadın yoksulluğunu önleme konusunda önemli katkısı olduğunu düşünüyor musunuz?	Frekans (Kişi Sayısı)	Yüzde (%)
Evet	187	48,6
Kısmen	157	40,8
Hayır	38	9,9
Cevapsız	3	0,8
Toplam	385	100

Çizelge 4.30'a göre katılımcıların %48,6'sı sosyal yardımların kadın yoksulluğuyla mücadelede önemli katkısı olduğunu düşünmekte, %40,8'i kısmen katkısı olduğunu belirtirken %9,9'u sosyal yardımların önemli bir katkısı olmadığını düşünmektedir.

Çizelge 4.31. Sosyal Yardımlardan Genel Memnuniyet Durumu

Aldığınız sosyal yardımlardan genel olarak memnun musunuz?	Frekans (Kişi Sayısı)	Yüzde (%)
Evet	145	37,7
Kısmen	173	44,9
Hayır	67	17,4
Toplam	385	100,0

Çizelge 4.31'e göre katılımcıların %37,7'si aldığı sosyal yardımlardan memnun olduğunu, %44,9'u kısmen memnun olduğunu, %17,4'ü memnun olmadığını beyan etmiştir.

Çizelge 4.32. Alınan Yardımların Yeterli Görülme Durumu

Aldığınız sosyal yardımları yeterli buluyor musunuz?	Frekans (Kişi Sayısı)	Yüzde (%)
Evet	114	29,6
Kısmen	119	30,9
Hayır	151	39,2
Cevapsız	1	0,3
Toplam	385	100,0

Çizelge 4.32'ye göre katılımcıların %29,6'sı aldığı sosyal yardımın miktarını yeterli bulurken, %30,9'u kısmen yeterli bulmakta, %39,2'si yeterli bulmamaktadır.

Çizelge 4.33. Yardımların Zamanında Ulaştırılma Durumu

Yardımların gecikmeksizin zamanında ulaştırıldığını düşünüyor musunuz?	Frekans (Kişi Sayısı)	Yüzde (%)
Evet	224	58,2
Kısmen	96	24,9
Hayır	63	16,4
Cevapsız	2	0,5
Toplam	385	100,0

Çizelge 4.33'e göre katılımcıların %58,2'si yardımların gecikmeksizin zamanında ulaştırıldığını, %24,9'u kısmen geciktirilmeksizin ulaştırıldığını belirtmekte, %16,4'ü zamanında ulaştırılmadığını düşünmektedir.

Çizelge 4.34. Yardımların Tarafsız ve Adil Dağıtılma Durumu

Yardımların tarafsız ve adil şekilde dağıtıldığını düşünüyor musunuz?	Frekans (Kişi Sayısı)	Yüzde (%)
Evet	268	69,6
Kısmen	60	15,6
Hayır	56	14,5
Cevapsız	1	0,3
Toplam	385	100,0

Çizelge 4.34'e göre katılımcıların %69,6'sı yardımların tarafsız ve adil şekilde dağıtıldığını, %15,6'sı kısmen tarafsız ve adil şekilde dağıtıldığını, %14,5'i tarafsız ve adil şekilde dağıtılmadığını düşünmektedir.

Çizelge 4.35. Yardım Verilecek Kişilerin Tarafsız Şekilde Belirlenme Durumu

Yardımlardan yararlanacak kişiler belirlenirken tarafsız davranıldığını düşünüyor musunuz?	Frekans (Kişi Sayısı)	Yüzde (%)
Evet	267	69,4
Kısmen	64	16,6
Hayır	52	13,5
Cevapsız	2	0,5
Toplam	385	100,0

Çizelge 4.35'e göre katılımcıların %69,4'ü sosyal yardım başvurusu kabul edilen kişilerin tarafsız şekilde belirlendiğini düşünürken, %16,6'sı kısmen tarafsız olduğunu, %13,5'i tarafsız davranılmadığını düşünmektedir.

Yardımların yoksul insanların hayatına etkileri üzerine farklı çalışmalar yapılmakta ve farklı sonuçlara ulaşılabilmektedir. Bazı çalışmalarda yardımların olumlu etkileri olduğu belirtilirken bazı çalışmalarda yoksullukla mücadelede sosyal yardımların önemli katkısı olmadığı, geçici çözüm olarak kaldığı belirtilmiştir.

Toptaş-Böcü ve Başer (2022)'in Konya'nın Beyşehir ilçesindeki SYDV'den yardım alan 369 kişi ile yaptığı çalışmada sosyal yardım alan kişilerin psikolojik belirti düzeyi ile sosyal destek algısı arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre sosyal yardım alanların algıladıkları sosyal destek düzeyi arttıkça gösterdikleri psikolojik belirti düzeyinin azaldığı saptanmıştır. Sosyal yardımların, maddi yoksunluk nedeniyle psiko-sosyal gereksinimlerini karşılayamayan yoksul bireylerin psikolojik iyi oluşlarına katkı sağladığı değerlendirilmiştir.

Şahin (2022) tarafından yapılan derleme çalışmada, Türkiye ile OECD ülkelerinin sosyal koruma harcamaları karşılaştırılmış ve Türkiye'deki sosyal yardımların yoksullukla mücadele etmekten ziyade yoksulluğun olumsuz etkilerini azaltmaya yönelik olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Türkiye'de GSYH'dan sosyal koruma harcamalarına ayrılan payın AB ülkelerine oranla daha az olması, yardımların süreli olması, birey yerine hanenin esas alınması, miktarların düşük olması gibi faktörler bireylerin yoksulluktan kurtulmasını güçleştirmekte, daha çok temel ihtiyaçları gidermelerini yardımcı olmaktadır. Bu durumların yoksullukla mücadelede sosyal yardımların etkisini zayıflattığı, bireylerin sosyal ihtiyaçlarını da karşılayabilmesine olanak sağlayan bir sosyal yardım uygulamasının daha etkili olacağı ifade edilmiştir.

Ekinci-Hamamcı ve Anık (2021)'in Erzurum ilinde ikamet eden belli bir gelir seviyesinin altında hane gelirine sahip 200 kadın ile yaptığı çalışmada yardım alan kadınların en çok nakit, yakacak ve gıda yardımlarından yararlandıkları tespit edilmiştir. Çalışmamızda ise gıda, giyim ve yakacak yardımları ilk üç sırada yer almıştır. Hamamcı ve Anık'ın çalışmasında katılımcıların %85,5'i yardımların geleceğe umutla bakmaya yetmediğini belirtmiştir. Çalışmamızda ise katılımcıların %41,8'i yardımların geleceğe güvenle bakmalarını sağladığını belirtmiştir.

Usta (2020) Bartın il genelinde yaptığı çalışmada vakıflarda çalışan 26 personel ve il merkezi ile ilçe vakıflarından sosyal yardım alan 404 kişi ile anket yaparak sosyal yardımların etkinliğini tartışmıştır. Çalışma kapsamında ortaya konulan hipotezler ki-kare testi ile test edilmiş, bazı verilerden frekans tabloları yapılarak betimleyici analiz de yapılmıştır. Katılımcıların çoğu sosyal yardımların temel ihtiyaçlarını karşıladığını, hayatlarına önemli katkı sunduğunu, memnun olduklarını söylemiştir. Vakıf çalışanları sosyal yardım alanların tembellikten dolayı yoksul olduklarını görüşünderken yardım alanların çoğu yoksul olmanın nedenini mesleklerinin olmamasına ve eğitimsiz olmalarına bağlamıştır. Sosyal yardım alanların %65,8'inin kadın olduğu, %62,1'inin resmi nikahlı evli olduğu, %60,1'inin ilköğretim mezunu olduğu, %96'sının çalışmadığı saptanmıştır.

Peri (2020) Sakarya il genelinde yaptığı çalışmada, 16 ilçenin her birinden 1 vakıf personeli, 1 sosyal yardım yararlanıcısı ile 18 yardım almayan kişiden oluşan 50 kişilik örnekleme derinlemesine mülakat yaparak sosyal yardımların etkinliğini tartışmıştır. Vakıf çalışanlarına göre sosyal yardımlar, sosyal devletin gereği olarak önemli bir işlev görmektedir iken yardım almayanlara göre sosyal yardımlar, hakkaniyetli ve adil şekilde dağıtılmamaktadır. Sosyal yardım alan kişiler ise yardımlar olmasa geçinmekte çok zorlanacaklarını, yardım miktarlarının artırılması gerektiğini dile getirmiştir. Bu kısmıyla çalışmamız benzetilmektedir. Ancak çalışmamızda sadece sosyal yardım alanlardan veri toplandığı için vakıf çalışanlarının ve yardım almayan kişilerin görüşleri bulunmamaktadır.

Göktaş (2019)'ın Kars il merkezinde kadın yoksulluğu üzerine yaptığı çalışmada, yoksul kadınların sosyo ekonomik durumlarını analiz etmiştir. 391 yoksul kadınla yapılan anket sonucunda, kadınların eğitim düzeyinin çok düşük olduğu, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden dolayı sosyal dışlanmaya maruz kaldıkları, erken yaşta evlendirildikleri, kız çocuklarında okullaşmanın düşük olduğu tespit edilmiştir. Geleneksel aile yapısının etkili olduğu, kadınların çalışma yaşamında olmaktan ziyade ev işleriyle uğraştığı görülmüştür. Bu çalışmadan farklı olarak kadın başlı olan hanelerin evlilere göre daha fazla geçim sıkıntısı çektiği tespit edilmiştir. Bu çalışma da ise evli kadınların daha fazla geçim sıkıntısı içinde oldukları görülmüştür.

Karabaş (2019) Çankırı ili Kızılırmak ilçesindeki SYD Vakfına kayıtlı 147 hane ile anket yaparak elde ettiği verilerin betimsel analizini yapmıştır. Buna göre ailelerin %70'inde meslek sahibi kimsenin olmadığı, büyük bir çoğunluğunun geçimlerini çiftçilikle sağladığı saptanmıştır. Yoksul hanelerin en çok aile yardımları ile sağlık yardımlarından yararlandıkları tespit edilmiştir. Ailelerin %86'sı yardımları yeterli bulmadığını belirtirken %33,3'ü verilen yardımlardan memnun olduğunu belirtmiştir. Ailelerin %44,2'si hanede meslek sahibi kimse olmadığı için yoksul olduklarını düşünürken %26,5'i kaderden dolayı yoksul olduklarını düşünmektedir.

Aca (2018) tarafından yapılan çalışmada Bursa ilindeki kamusal sosyal yardımların, yapabilirlik yaklaşımı çerçevesinde etkinliği araştırılmıştır. Araştırma, yardım alan kişi sayısı görece fazla olan 5 ilçede ikamet eden 500 kişi ile yapılmış olup araştırmanın sonucunda kamusal yardımlardan beklenen faydanın sağlanamadığı, yardımların yoksulların refahını artırmadığı saptanmıştır.

Çınar (2017), Isparta ilinde yaptığı çalışmada SYDV'den sürekli yardım alan 99 kişiyle anket yapmış, katılımcıların demografik yapılarını ortaya çıkararak vakfın etkinliği hakkındaki görüşlerini analiz etmiştir. Yardım alan kişilerin %72,7'si Isparta SYDV'nin hizmet verirken adaletli davrandığını düşünmekte, %76,8'i Vakıf tarafından muhtaç kişiler belirlenirken tarafsız davranıldığına inanmaktadır. Çalışmamızda da buna benzer sonuçlar çıkmıştır. Aynı şekilde Çınar'ın çalışmasında, bu çalışmada olduğu gibi yardım alan kişilerin eğitim seviyesinin düşük olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Kadın ve erkek katılımcıların bulunduğu Çınar'ın çalışmasında yardım alan kadın sayısının daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Bu durum kadınların erkeklere oranla daha yoksul olduğunu görüşünü desteklemektedir.

Doğan (2015) tarafından yapılan çalışmada, Adıyaman SYDV'nin verileri kullanılarak regresyon analizi yapılmış, vakfın kendi kaynakları ile yaptığı nakdi yardımların gelir dağılımı adaleti üzerinde olumlu etkisi olduğu sonucuna varılmıştır.

Çamur-Duyan (2010), Ankara'nın Altındağ ilçesinde yaşayan 458 yoksul kadınla yaptığı anket sonucu elde ettiği verileri analiz etmiştir. Bu araştırma ile yoksul kadınların genel özellikleri, kadınların yoksulluğu ve kendilerini nasıl

değerlendirdikleri ve yoksulluktan kaynaklı sorunları ortaya koyulmuştur. Araştırmaya katılan kadınların yaş ortalamasının 37,6 olduğu, 3/4'ünün evli olduğu, %44'ünün ilkokul mezunu olduğu, büyük bir çoğunluğunun eğitim düzeyinin düşük olduğu, %94'ünün sosyal güvencesinin olmadığı saptanmıştır. Kadınların %64,8'i yoksulluğu kader olarak değerlendirdikleri, kendilerini mağdur ve çaresiz hissetmelerine rağmen çocukları için yoksullukla baş etmeye çalıştıkları gözlemlenmiştir. Kadınların erken yaşta evlendirildiği, yoksulluğu daha derinden yaşadıkları ve gelecek kuşaklara aktardıkları görülmüştür.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Yoksul kavramı, sözlükte geçim sıkıntısı çeken kimse olarak tanımlanmaktadır. Bu kavramdan türetilen yoksulluk ise fakir, muhtaç durumda olma hali olarak tanımlanabilmektedir. Ancak yoksulluk subjektif ve çok boyutlu bir kavramdır. Bu nedenle yoksulluğun, herkes tarafından kabul görmüş objektif ve kesin bir tanımı bulunmamaktadır. Genel bir ifadeyle bireylerin asgari yaşam standardının gerektirdiği temel gereksinimlerini karşılayamaması durumudur.

Yoksulluk sorunu, tarihin her döneminde gerek gelişmiş gerekse az gelişmiş ülkelerin karşı karşıya olduğu sorunların başında gelmektedir. Yoksulluk sorununu tamamen ortadan kaldıracı ülke bulunmamaktadır. Dolayısıyla dünya üzerindeki tüm toplumların mücadele etmek durumunda olduğu küresel bir sorundur.

Yoksulluğun ölçülmesi ve hangi bireylerin yoksul olarak değerlendirileceği konusundaki görüş farklılıkları nedeniyle literatürde farklı yoksulluk tanımları yapılmıştır. Mutlak-görelî, insani-gelir, objektif-sübjektif, kırsal-kentsel yoksulluk gibi farklı tanımlamalarla yoksul olgusu açıklanmaya çalışılmıştır. Ülkelerin, bölgelerin sahip olduğu ekonomik, sosyal, demografik, siyasal, coğrafi farklılıkların yoksulluğa neden olabileceği görülmüştür.

Yoksulluk tüm insanları etkileyen bir sorun olmakla birlikte ağırlıklı olarak kadınların yaşadığı bir olgudur. Yoksullukla ilgili çok sayıda çalışma olmasına karşın kadın yoksulluğu konusu son dönemlerde, 1970’li yıllardan itibaren ele alınmaya başlamıştır. Kadın yoksulluğu konusu literatürde daha çok “yoksulluğun kadınlaşması” kavramıyla anlatılmaktadır.

Yoksulluk toplumun her kesimini olumsuz etkileyen bir sorundur. Ancak toplumdaki bazı gruplar daha fazla ve daha derinden etkilenmektedir. Cinsiyet bağlamında bakıldığında kadınlar daha yüksek yoksulluk riski altındadır, çoğunlukla yoksul kadın sayısı yoksul erkek sayısından daha fazla olmaktadır. Kadın yoksulluğuna neden olan etkenler incelendiğinde eğitim düzeyinin düşüklüğü, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, işgücüne katılımın düşük olması, kadının gerek toplumda gerek aile içindeki rolleri, sosyal dışlanma gibi durumların etkili olduğu görülmüştür.

Yoksulluğun kadınlaşması kavramı ilk kez 1978 yılında Diane Pearce tarafından kullanılmıştır. Goldberg ve Kremen (1990) yoksulluğun kadınlaşması kavramını kendilerinin ve çocuklarının geçimini sağlayan kadınların tüm yoksullar içinde daha fazla olduğu belirtmek için kullanmaktadır (Açıkgöz, 2010: 48). Kadın reisli haneler hem eşlerinin elde edeceği gelirden mahrum oldukları hem de tek başlarına çocuklarıyla ilgilendikleri için diğer yoksul kadınlara oranla daha dezavantajlı durumdadırlar. Bu nedenle de yoksulluğu daha derin şekilde yaşamaktadırlar (Göktaş, 2019: 23).

Sosyal politika toplumda refahın ve sosyal korumanın sağlanmasına yönelik devletin aldığı tedbirler, müdahaleler bütünüdür. Sosyal sınıflar arası çatışmaları en aza indirmek için üretilen kamu politikalarını konu alan bir sosyal bilim dalıdır. Yoksullukla mücadelede sosyal politikaların önemli bir rolü ve işlevi olmakla birlikte ne tür politikaların uygulanacağı konusu ülkeden ülkeye farklılık gösterebilmektedir. Kadın yoksulluğuyla mücadelede istihdama, eşitliğe, sosyal güvenliğe ilişkin farklı politikaların uygulanması mümkün olmakla birlikte Türkiye’de sosyal devlet anlayışı çerçevesinde politikalar öne çıkmaktadır. Sosyal güvenlik kapsamında değerlendirilen sosyal yardımlar, yoksulluk sorunun çözümüne doğrudan etki eden, etkin ve hızlı sonuçlar yaratabilen sosyal politika aracı olarak karşımıza çıkmakta ve yoksullukla mücadelede önemli bir rol oynamaktadır.

Sosyal devletin amaçlarından biri herkes için insan onuruna yaraşır asgari yaşam düzeyinin sağlanmasıdır. Bu amaç doğrultusunda muhtaç, yoksul durumdaki bireyler sosyal yardımlarla desteklenmekte, yoksulluktan kurtulmalarına yönelik sosyal politikalar geliştirilmektedir. Türkiye’nin tüm il ve ilçelerinde kurulan toplam 1003 Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının aktardığı kaynakları ihtiyaç sahiplerine dağıtan önemli bir köprü vazifesi görmektedir. Bu çalışmada, yoksullukla mücadele etme amacıyla faaliyet yürüten, ihtiyaç sahiplerine devletin şefkatli elini uzatan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının işleyişi, faaliyetleri, organları, gelir ve giderleri hakkında bilgiler verilmiş olup özelde Düzce Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfının sunduğu hizmetler ele alınmıştır. Çalışmanın saha araştırması Düzce SYDV’den sosyal

yardım alan 385 kadınla yapılmıştır. Elde edilen verilerin frekans analizi yapılmıştır.

Vakıflar aile, barınma, sağlık, eğitim, gıda gibi birçok ihtiyaca yönelik oldukça fazla sosyal yardım programı ile muhtaç hanelere hizmet vermektedir. Kadınların yoksulluk riski ile karşılaşma ihtimalinin daha yüksek olduğu gerçeği ile hareket eden SYD Vakıfları kadınları koruyucu, destekleyici programlara özel önem vermektedir. Bazı sosyal yardımların ve projelerin sadece kadınlara yönelik olması veya hak sahipliğinde önceliğin kadınlara verilmesi (EVEK, SODAM, ŞEY, şartlı sağlık yardımı, doğum yardımı gibi) bunun bir göstergesidir.

Bu çalışma kapsamında yapılan analizlerde Düzce'nin Merkez ilçesinde yaşayan ihtiyaç sahibi kadınların %37,7'sinin 40-59 yaş aralığında, %30,9'unun 25-39 yaş aralığında olduğu tespit edilmiştir. Daha genç yaştaki kadınların oransal olarak çok az olduğu anlaşılmıştır. Medeni durumlarına bakıldığında sosyal yardım alan kadınların ağırlıklı kısmının evli olduğu görülmüştür. Bu durum evli olanların daha yoksul olduğunu, sosyal yardımlara daha fazla ihtiyaç duyduğunu göstermektedir. Sosyal yardım alan kadınlar arasında bekarlar ve boşanmış olanlar daha azınlıktadır. Eğitim durumları incelendiğinde yarısından fazlasının okul bitirmediği veya ilkokul-ortaokul mezunu olduğu görülmüştür. Bu durum eğitim seviyesinin düşük olan kadınların daha yoksul durumda olduğunu, diğer kadınlara oranla daha fazla sosyal yardım talebinde bulunduklarını göstermektedir. Kadın %70'i ev hanımı olduğunu, %76,4'ü çalışmadığını ifade etmiştir. Çalışmayan, kazanç elde etmeyen kadınların geçim sıkıntısı yaşadığı, sosyal yardımlara daha fazla muhtaç olduğu görülmektedir.

Eğitim düzeyi düşük, iş yaşamında yer almayan kadınlar yoksulluk sorunuyla daha fazla karşılaşmaktadır. Bu durum yaptığımız çalışmada da ortaya çıkmıştır. Bu nedenle kadınların eğitime erişimini artırmaya ve iş gücüne katılımını desteklemeye yönelik politikalara daha fazla önem verilmelidir.

Katılımcıların çalışmama nedeni incelendiğinde; ilk sırada ev işlerinin yer aldığı görülmekle birlikte çocuk, hasta ve yaşlı bakımı, sağlık sorunları ve bedensel engel hali gibi durumların ön planda olduğu görülmüştür. Yoksul kadınlar ağırlıklı olarak ev işlerini ve bakım görevlerini üstlenmektedir. Bu durum toplumsal cinsiyete

dayalı hane içindeki rollerden dolayı kadınların iş yaşamına giremediğini göstermektedir. Toplumun kadından beklediği anne, eş rollerinin yansıması olarak zamanını evin işlerine ayıran kadınların daha yoksul olduğunu, sosyal yardımlara daha fazla ihtiyaç duyduğunu görmekteyiz. Çocuk bakımı nedeniyle çalışamadığını belirten kadınların oranı %20,8'dir. Çocuklarını bırakacak yeri olmayan, çocuğun bakımı konusunda destek alamayan kadınlar genellikle ya hiç iş hayatına girmemekte ya da çocuk okul çağına gelene kadar çalışmaya ara vermek zorunda kalmaktadır. Çalışmak istediği halde çocuğun bakımı nedeniyle çalışamayan kadınların iş gücüne katılımını teşvik etmek için işyerlerine kreş açma zorunluluğu, çalışan kadınlara yönelik nakit kreş desteği gibi uygulamalar hayata geçirilebilir.

Katılımcıların ikamet ettiği yere bakıldığında köy veya mahallede yaşamanın anlamlı bir farklılığa neden olmadığı görülmüştür. Kadınların geçimini sağlamada SYDV'nin aldığı yardımların önemli etkisi olduğu görülmüştür. Kadınların %42,8'i geçimini vakıf yardımları ile sağladığını belirtmiştir. Sosyal yardımlara alışan ve buna bağımlı şekilde yaşayan hanelerin düzenli gelir elde edecekleri bir yaşama kavuşturulmaları gerekmektedir. Aksi halde sosyal yardımlar geçici destek olan işlevini kaybedecek, nasılsa yardım verilir düşüncesiyle yaşayan bireylerin iş yaşamından uzaklaşmasına ve tembelleşmesine yol açacaktır. Bazı katılımcılar, geçim kaynağı olarak eşinin düzenli gelirini belirtmiştir. Ancak buna rağmen sosyal yardıma ihtiyaç duymaları elde edilen gelirin hanenin geçimini sağlamaya yetmediğini göstermektedir.

Kadınların %68,8'nin sosyal güvencesi olmadığı saptanmıştır. Katılımcıların yaşadığı haneler ağırlıklı olarak 3, 4, 5 ve üstü kişiden oluşmaktadır. Tek başına yaşayan kadınların oranı en az olup % 6,5'tir. Bu durum tek yaşayanların daha az yoksullukla karşı karşıya kaldığını göstermektedir. Hanedeki kişi sayısı arttıkça yoksulluk riskinin arttığı söylenilebilir.

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu kadınlara yönelik hizmet veren Kadın Emeği Merkezinden ve Sosyal Dayanışma Merkezinden haberdar olmadığını belirtmiştir. Kadınların bu merkezlerden daha fazla yararlanabilmesi için haberdar olmaları gerekmektedir. Bu konuda kitle iletişim araçları kullanılarak daha fazla tanıtım ve farkındalık çalışmaları yapılabilir.

Yoksul kadınların yaşadığı hanelerin büyük bir kısmında ya düzenli gelir getiren kimsenin olmadığı ya da 1 kişinin olduğu saptanmıştır. Hanede çalışan kişi sayısı arttıkça sosyal yardımlara olan talep azalmıştır. Katılımcıların yaşadığı hanedeki ortalama aylık gelir düzeyine bakıldığında büyük bir kısmında 7.000 TL'nin altında kaldığı görülmüştür. Yararlanılan sosyal yardım türlerine bakıldığında, ilk sırada gıdanın olduğu, ardından yakacak, giyecek, aile yardımlarının yer aldığı anlaşılmıştır. Bu durum yoksul kadınların ağırlıklı olarak beslenme, barınma, giyim gibi en temel ihtiyaçlarını karşılamak için sosyal yardımlara başvurduğunu göstermektedir.

Katılımcıların %49,9'u sosyal yardımlar sayesinde yaşamının rahatladığını belirtmiştir. %41,8'i sosyal yardımlar sayesinde geleceğe güvenle bakabildiklerini ifade etmiştir. %44,2'i hanedeki yoksulluğun azalmasında sosyal yardımların kısmen etkili olduğunu söylemiştir. %48,6'sı SYDV'nin yaptığı sosyal yardımların kadın yoksulluğunu önlemede etkisi olduğunu düşünmektedir. %44,9'u aldığı yardımlardan kısmen memnun olduğunu, %37,7'si memnun olduğu, %17,4'ü memnun olmadığını belirtmiştir.

Katılımcıların %39,2'si sosyal yardımları yeterli bulmamakta, %30,9'u kısmen yeterli görmekte, %29,6'sı yeterli bulmaktadır. %58,2'si yardımların geciktirilmeksizin ulaştırıldığını düşünmekte, %69,6'sı yardımların adil şekilde dağıtıldığı görüşünde, %69,4'ü yardımdan yararlanacak kişilerin tarafsız şekilde belirlendiğini düşünmektedir. Bu veriler doğrultusunda sosyal yardım alan yoksul kadınların, Vakıf tarafından sunulan hizmetlerden dolayı genel anlamda memnuniyet duydukları ancak yapılan yardım miktarlarını yeterli görmedikleri anlaşılmaktadır. Sosyal yardımların hanedeki yoksulluğun azalmasında ve kadın yoksulluğunun önlenmesinde etkili olan önemli argümanlardan biri olduğu sonucuna varılabilir.

SYDV'lerin yaptığı yardımlar istihdamı artırmaktan ziyade yoksul kişilerin o anki ihtiyaçlarını gidermeye yöneliktir. Hal böyle olunca yoksul kişiler bu yardımlara bağımlı hale gelmektedir. Yoksulluğu geçici olarak ortadan kaldıran yöntemlerden ziyade daha kalıcı mekanizmalar geliştirilmeli, yoksulların iş gücüne katılımı teşvik edilmelidir.

Çalışabilir güçteki kişilere verilen sosyal yardımlar belli bir mesleki eğitime katılma veya işe başvurma gibi koşullara bağlı şekilde verilebilir. Günlük ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olan sosyal yardım anlayışından ziyade iş kurmayı teşvik eden, hibe desteği sunan yardım programları uygulanabilir. Kadın girişimciliğini destekleyen politikalara devam edilmesi kadınların işgücüne katılımını artıracaktır.

Farklı sivil toplum kuruluşları da yoksul kimselere sosyal yardımda bulunmaktadır. Ancak vakıflarda buna ilişkin veriler yer almadığından aynı kişilere birden fazla yardım yapılma ihtimali olmaktadır. Yardımların dağıtımında adaletin sağlanması için tüm kurumların ve STK'ların yaptığı yardımlar Vakıf sisteminden görülebilir hale getirilmelidir.

Sosyal yardım alan kadınların, yoksulluğu gelecek nesillere aktarmaması için çocuklarının okumaları, meslek sahibi olmalarına önem vermeliler. Bu konuda kadınların bilinç düzeyi artırılmalıdır. Ayrıca eğitime yönelik yapılan sosyal yardımların miktarı ve payı artırılmalı.

Kadınların büyük bir kısmının çalışmadığı görülmüş, ağırlıklı olarak bakım görevini üstlendikleri için çalışmadıkları ortaya çıkmıştır. Özellikle doğumdan sonra çocuk bakımı ile ilgilenen kadınların iş yaşamına ara vermek durumunda kaldığı bilinmektedir. Çocuğuyla ilgilenmek isteyen kadınlar uzun süre iş yaşamına ara vermek zorunda kalmaktadır. Bu aradan sonra iş yaşamına geri dönüşte uyum sorunu yaşayabilmektedir. Kadınların iş yaşamından tamamen uzaklaşmasını önleyecek esnek, uzaktan çalışma gibi farklı modeller hayata geçirilebilir. Memurlara tanınan doğumdan sonraki ücretsiz izin uygulamasının yerine 2 yıl yarı zamanlı uzaktan çalışma sistemi benimsenebilir. Yarı zamanlı çalışma sistemi ile doğum yapan kadınlar çocuk bakımından dolayı iş yaşamına uzun süre ara vermek zorunda kalmayabilir.

Çocuk sayısının artması hanede kişi başına düşen geliri düşürmekte, yüksek düzeyde geliri bulunmayan haneler maddi sıkıntılar yaşamaktadır. Maddi yoksunluk çocukların gelişimini olumsuz etkilemektedir. Çocukların daha iyi koşullarda büyüebilmeleri için her ay anneye çocuk başına herhangi bir koşula bağlanmaksızın temel ihtiyaçları karşılayacak miktarda nakit yardım yapılabilir.

İşverenlerin sosyal yardım alan kadınları işe almalarını teşvik eden politikalar uygulanabilir, SYDV'den yardım alan kadınları istihdam eden işverenlere SGK'dan prim desteği verilebilir.

Vakıflar verilerini ve faaliyet raporlarını düzenli olarak kamuoyuyla paylaşmalı daha şeffaf olmalı. Başvuru yollarını ve faaliyetleri konusunda yoksul haneleri daha fazla bilgilendirmeye önem vermeli. Vakıflar İŞKUR ile iş birliği halinde olarak çalışabilir durumdaki yoksul bireyleri İŞKUR'a yönlendirmeli. Vakıf çalışanları yoksul bireylere iş arama konusunda yol göstererek rehberlik etmeli.

Bu çalışma sadece Düzce ili Merkez ilçesini kapsamaktadır. Düzce'nin diğer ilçelerinde de buna benzer çalışma yapılabilir veya birbirinden farklı sosyo-ekonomik yapıya sahip iki şehir seçilerek karşılaştırma yapılabilir. Bunun yanı sıra vakıf çalışanlarının da görüşlerine yer verilen bir çalışma yapılabilir. Bu çalışma sadece kadınlarla yapılmıştır, erkeklerin de dahil edildiği benzer bir çalışma yapılarak yoksul kadınlar ile erkekler arasındaki demografik farklılıklar ortaya çıkarılabilir.

KAYNAKÇA

- 1 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi. (2018). T.C. Resmî Gazete, 30474, 10 Temmuz 2018.
- 1986/11 Sayılı Başbakanlık Genelgesi. (1986). T.C. Resmî Gazete, 19167, 17 Temmuz 1986.
- 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun. (1976). T.C. Resmî Gazete, 15642, 1 Temmuz 1976.
- Aca, Z. (2018). *Türkiye’de Kamusal Sosyal Yardımların Yapabilirlik Yaklaşımı Çerçevesinde Etkinliği Analizi: Bursa Örneği*. Yayınlanmamış doktora tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Açıkgöz, R. (2010). Kadın Yoksulluğu Üzerine Bir İnceleme, *Yardım ve Dayanışma Dergisi*, 1 (2), 45-60.
- Akçakaya, M. (2009). “*Türkiye’de Bölgesel Yoksulluk*”. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aktan, C. C. ve Şen, H. (2001). Ekonomik Kriz: Nedenler ve Çözüm Önerileri. *Yeni Türkiye, Ekonomik Kriz Özel Sayısı*, (42), 1225-1230.
- Aktan, C.C. ve Vural, İ.Y. (2002), “Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri”, Yoksullukla Mücadele Stratejileri, Coşkun Can (ed.), Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, Ankara, <http://www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/birinci-bol/aktan-vural-yoksulluk.pdf> .
- Alkire, S. ve Santos, M.E. (2010). Akut Çok Boyutlu Yoksulluk: Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Yeni Bir Endeks, *Oxford Yoksulluk ve İnsani Gelişme Girişimi (OPHI) Çalışma Belgesi* (No:38), Oxford, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1815243 .

- Anık, K. (2019). *Kadınların Yoksullukla Mücadelesi: Sosyal Yardımlaşma Kurumlarının Rolü*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Arpacıoğlu, Ö. (2012). “*Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele*”. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Gaziantep.
- Aydın, E. (2016). *Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Etkileri: Bartın İli Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Üzerine İnceleme*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bartın.
- Balkan, N. (2017). *Kadın Yoksulluğu ve Yoksulluğun Kadınlaşması: Kırklareli İlinde Alan Araştırması*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırklareli.
- Balta, E. (2019). *Sosyal Yardımların Sosyo-Ekonomik Etkileri: Şırnak İli Örneği*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Şırnak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şırnak.
- Bilen, M., Şan, M. K. ve Aydın, M. K. (2005). Yoksulluk Sorunu Üzerine. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, (1), 1-26.
- Büyükcan, T. (2007). *IMF Destekli Yapısal Uyum Programları ile İlişkili Olarak Türkiye’de Gerçekleştirilen Yasal Düzenlemeler (199/2004)*, Uzmanlık tezi, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları (No:121), Ankara.
- Ceren, A. ve Erdem, T. (2019). *Türkiye’de Yoksulluk ve Sosyal Yardım Uygulamaları*, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü e-dergi, 2 (1). 6-24.
- Çalışkan, Ş. (2010). *Türkiye’de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk*. In *Journal of Social Policy Conferences*, (59), 89-132.
- Çınar, F. (2017). *Türkiye’de Sosyal Devlet Anlayışı Kapsamında Uygulanan Sosyal Politikalar Işığında Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfının Gerçekleştirdiği Sürekli Yardımların Etkinliği: Isparta İli Örneği*.

Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Daşlı, Y. (2015). *Yoksulluğun Bir Nedeni Olarak Kamusal Sosyal Yardımlar: Sivas Merkez İlçe Örneği*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Doktora tezi, Erzurum.

Demircan, E. İ. (2021). *Kadın Yoksulluğunu Önleme Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Faaliyetleri: Adapazarı Örneği*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yalova.

Demirci, A. (2019). *Yoksullukla Mücadele Kapsamında Türkiye’deki Sosyal Yardım Uygulamaları: Ardahan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Örneği*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ardahan.

Doğan, S. (2015). *Gelir Dağılımında Adaleti Sağlamaya Yönelik Politikalar SYDV’nin Adıyaman İli Üzerine Etkileri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.

Duyan-Çamur, G. (2010). Yoksulluğun Kadınlaşması: Altındağ Örneği. *Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi*, 11 (6), 19-29.

Eğilmez, M. (2016). Gelir Dağılımında Son Durum, <https://www.mahfiegilmez.com/2016/09/gelir-daglmnda-son-durum.html#:~:text=Ki%C5%9Fisel%20Gelir%20Da%C4%9F%C4%B1%C4%B1m%C4%B1%20Analizi&text=Her%20bir%20y%C3%BCzde%2020'lik,Bu na%20Lorenz%20E%C4%9Frisi%20ad%C4%B1n%C4%B1%20veriyoruz.> adresinden 20 Kasım 2021 tarihinde alınmıştır.

Ekinci-Hamamcı, E.D. ve Anik, K. (2021). Erzurum’da Kadın Yoksulluğu ve Sosyoekonomik Yansımaları, *Business and Economics Research Journal*, 12 (1), 65-88.

- Göktaş, S. (2019). *Kadın Yoksulluğu Üzerine Bir Alan Araştırması: Kars Örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- Gülşen, S. (2019). *Veri Zarflama Analizi Tekniği ile Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'nın Gerçekleştirdiği Sosyal Yardımların Etkinlik Ölçümü: Arıcak Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Örneği*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elâzığ.
- Gündüz, A. Y. (2006). Türkiye’de Yoksullukla Mücadele Üzerine Bir İnceleme, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (15), 34-55.
- Haughton, J. ve Khandker, S. R. (2009). *Handbook on Poverty and Inequality*, World Bank Publications.
- Işık-Erol, S. (2019). Sosyal Güvenlik Sistemi: Sosyal Sigorta, Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmet Bileşenleri Bağlamında, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (23), 1-14.
- İkizoğlu, M. (2000). Yoksulluk ve Sosyal Yardım İlişkisi: Ankara: Mamak İlçesinde Ampirik Bir Araştırma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 13 (1), 86-115.
- İncedal, S. (2013). *Türkiye’de Yoksulluğun Boyutları: Mücadele Politikaları ve Müdahale Araçları*, Uzmanlık tezi. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Karaaslan, İ. (2014). *Avrupa Birliği’nde İstihdam Odaklı Asgari Gelir Desteği ve Türkiye’nin Uyumu*, Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karabaş, S. (2019). Yoksulluk Perspektifinden Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Faaliyetlerinin İncelenmesi: Çankırı İli Kızılırmak İlçesi Örneği. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (73), 97-118.
- Kaya, Z. (2020). *Yoksullukla Mücadelede Sosyal Politika Uygulamaları Çerçevesinde Sosyal Yardımların Etkinliği (Sivas İli Örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

Khan, M. H. (2000). *Rural Poverty in Developing Countries: Issues and Policies*. IMF Working Paper (WP/00/78), 1-32, <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2000/wp0078.pdf> adresinden 12 Aralık 2021 tarihinde alınmıştır.

Mülteciler Derneği. (2022). [https://multeciler.org.tr/yabancilara-yonelik-sosyal-uyum-yardimi-programisuy/#:~:text=Yard%C4%B1m%C4%B1n%20miktar%C4%B1%20ki%C5%9Fi%20ba%C5%9F%C4%B1%20ayl%C4%B1k,Ofisi%20\(ECHO\)%20taraf%C4%B1ndan%20sa%C4%9Flanmaktad%C4%B1r](https://multeciler.org.tr/yabancilara-yonelik-sosyal-uyum-yardimi-programisuy/#:~:text=Yard%C4%B1m%C4%B1n%20miktar%C4%B1%20ki%C5%9Fi%20ba%C5%9F%C4%B1%20ayl%C4%B1k,Ofisi%20(ECHO)%20taraf%C4%B1ndan%20sa%C4%9Flanmaktad%C4%B1r) adresinden 20 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.

Oktaç, F. G. (2020). *Göç Eden Kadınlar ve Kadın Yoksulluğu Üzerine Bir İnceleme: Isparta İli Örneği*, Yayınlanmamış doktora tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Öztürk, N. ve Öztürk, Y. (2010). *Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları*. Ankara: Palme Yayıncılık.

Peri, D. (2020). *Yoksullukla Mücadelede Muhtaç Kişilere Yapılan Sosyal Yardım Uygulamaları: Sakarya İli Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları Örneği*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Ravallion, M. (1994). *Poverty Comparisons*, (56). Washington DC.: Harwood Academic Publishers.

Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK). <https://www.sgk.gov.tr/Content/Post/de260004-f117-4a3b-8f8e-c66bb25ea3bc/Gelir-testi-nedir-2023-01-25-11-30-38> adresinden 22 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.

Sosyal Hizmetler Alanında Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun Hükmünde Kararname. (2011). T.C. Resmî Gazete, 27958 (Mükerrer), 8 Haziran 2011.

Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu. (2006). T.C. Resmî Gazete, 26200, 16 Haziran 2006.

- Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu. (1986). T.C. Resmî Gazete, 19134, 14 Haziran 1986.
- Şahin, K. (2022). Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımların Rolü. *Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi*, 4 (1), 71-103.
- Şener, Ü. (2012). Kadın Yoksulluğu. *Mülkiye Dergisi*, 36 (4), 51-67.
- Şenses, F (2001), *Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk*, İstanbul: İletişim
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2018). Aile Destek Merkezi (ADEM) ve Sosyal Dayanışma Merkezi (SODAM) Uygulama Genelgesi.
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2021). <https://www.aile.gov.tr/ksgm/haberler/kadinlarin-kooperatifler-yoluyla-guclendirilmesi-projesi-baslatildi/> adresinden 10 Mart 2023 tarihinde alınmıştır.
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2022). *2021 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara.
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2022). *Türkiye’de Kadın*. https://www.aile.gov.tr/media/97652/tu-rkiye-de-kadin_20220214.pdf adresinden 10 Mart 2023 tarihinde alınmıştır.
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2023a). <https://www.aile.gov.tr/sygm/genel-mudurluk/sosyal-yardimlasma-ve-dayanismayi-tesvik-fonu/> adresinden 10 Ocak 2023 tarihinde alınmıştır.
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2023b). <https://www.aile.gov.tr/sygm/programlarimiz/sosyal-yardim-programlarimiz/> adresinden 13 Şubat 2023 tarihinde alınmıştır.
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (t.y.). *2013 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara.
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. <https://www.aile.gov.tr/ss/sosyal-yardimlar-genel-mudurlugu/dogum-yardimi/> adresinden 10 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.

- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. *Sosyal Yardım Yararlanıcılarının İstihdamına Yönelik Yardımlar Broşürü*. <https://www.aile.gov.tr/media/132583/istihdam.pdf> adresinden 15 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB). (2016). *Düzenli Merkezi Yardımlara İlişkin Uygulama Kılavuzu*, 1-54.
- T.C. Anayasası. (1982). T.C. Resmî Gazete, 17863 (Mükerrer), 9 Kasın 1982.
- T.C. Düzce Valiliği İl Tarım ve Orman Müdürlüğü. (2021). *Düzce İl Müdürlüğü Faaliyet Raporu*. Düzce. <https://duzce.tarimorman.gov.tr/Menu/21/Faaliyet-Raporu> adresinden alınmıştır.
- T.C. Düzce Valiliği. <http://www.duzce.gov.tr/cografya> adresinden 04 Şubat 2023 tarihinde alınmıştır.
- T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2019). *İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması SEGE-2017* (Rapor No:3). Ankara.
- Tezgel, O. (2013). *Sosyal Politika, Sendikacılık Akademisi Ders Notları*, 2. Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (Türk-İş).
- Tiyek, R. (2012). Yerel Yönetimlerin Sosyal Politika Uygulamalarındaki Rolü: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sosyal Yardım Birimi Örneği, *Yerel Politikalar*, (2), 53-84.
- Topgül, S. (2013). Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksulluğun Kadınlaşması, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 14 (1), 277-296.
- Toptaş-Böcü, T. ve Başer, D. (2022). Sosyal Yardım Başvurusunda Bulunan Bireylerin Psikolojik Belirti Düzeyleri ile Algıladıkları Sosyal Destek Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 34 (1), 19-44.
- TÜİK, (2021). Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (Sayı: 45581), <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-2021-45581> adresinden 06 Mayıs 2022 tarihinde alınmıştır.

- TÜİK. (2022a) İl Bazında Gayrisafi Yurt İçi Hasıla (Sayı: 45619), <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Il-Bazinda-Gayrisafi-Yurt-Ici-Hasila-2021-45619#:~:text=Ki%C5%9Fi%20ba%C5%9F%C4%B1na%20GSYH'de%202021%20y%C4%B1l%C4%B1nda%2C%20Kocaeli%20153%20bin%20479,son%20%C3%BC%C3%A7%20s%C4%B1rada%20yer%20ald%C4%B1> adresinden 15 Mart 2023 tarihinde alınmıştır.
- TÜİK. (2022b). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları (Sayı: 49689), <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2022-49685#:~:text=T%C3%9C%C4%B0K%20Kurumsal&text=T%C3%BCrkiye'de%20ikamet%20eden%20n%C3%BCfus,575%20bin%20441%20ki%C5%9Fi%20oldu> adresinden 15 Mart 2023 tarihinde alınmıştır.
- TÜİK. (2023a). Yoksulluk ve Yaşam Koşulları İstatistikleri (49746) <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yoksulluk-ve-Yasam-Kosullari-Istatistikleri-2022-49746> adresinden 10 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- TÜİK. (2023b). İstatistiklerle Çocuk (Sayı: 49674), <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Cocuk-2022-49674> adresinden 25 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.
- TÜİK. (2023c). İşgücü İstatistikleri, IV. Çeyrek: Ekim-Aralık, 2022 (Sayı:49385), <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-IV.-Ceyrek:-Ekim---Aralik,-2022-49385> adresinden 20 Şubat 2023 tarihinde alınmıştır.
- Türk Dil Kurumu (TDK), <https://sozluk.gov.tr/> adresinden 6 Mart 2021 tarihinde alınmıştır.
- Türk Medeni Kanun. (2001). T.C. Resmî Gazete, 24607, 8 Aralık 2001.
- Türk Medeni Kanunu Hükümlerine Göre Kurulan Vakıflar Hakkında Tüzük. (1970). T.C. Resmî Gazete, 2592, 21 Ağustos 1970.

- TÜRK-İŞ. (2022). Aralık 2022 Açlık ve Yoksulluk Sınırı, Haber Bülteni, <https://www.turkis.org.tr/aralik-2022-aclik-ve-yoksulluk-siniri/#:~:text=T%C3%9CRK%2D%C4%B0%C5%9E'in%2035%20y%C4%B1ld%C4%B1r,Aral%C4%B1k%20ay%C4%B1nda%203.727%20TL%20olmu%C5%9Ftur>. adresinden 10 Ocak 2023 tarihinde alınmıştır.
- Uçar, C. (2011). *Kadın Yoksulluğuyla Mücadelede Sosyal Politika Araçları ve Etkinlikleri*, Uzmanlık tezi, Başbakanlık Kadınının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.
- UNDP. (2023). Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri nelerdir?, <https://www.undp.org/sustainable-development-goals> adresinden 19 Şubat 2023 tarihinde alınmıştır.
- UNICEF. (2023), Haydi Kızlar Okula Kız Çocuklarının Okullaşmasına Destek Kampanyası, https://www.unicef.org/turkiye/media/2431/file/TURmedia_%20Haydi%20Kizlar%20Okula%20Brosur.pdf%20.pdf adresinden 15 Mayıs 2022 tarihinde alınmıştır.
- Usta, Ş. (2020), *Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) nın Sunmuş Olduğu Sosyal Yardımların İşlevsellik Durumu: Bartın Örneği*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Uyan-Semerci, P. (2010). Dev ve Cüce Aynı Yolda: Yoksulluk ve Pozitif Özgürlükler. (Pınar Uyan Semerci). *İnsan Hakları İhlali Olarak Yoksulluk*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1-19.
- Uzun. A. M. (2003). Yoksulluk Olgusu ve Dünya Bankası, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 4 (2), 155-173.
- Vakıflar Kanunu. (2008). T.C. Resmî Gazete, 26800, 27 Şubat 2008.
- WB (World Bank). (1990). World Development Report 1990: Poverty, <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents->

reports/documentdetail/424631468163162670/world-development-report-1990-poverty adresinden 4 Mart 2023 tarihinde alınmıştır.

- WB (World Bank). (2000). *World Development Report 2000/2001, Attacking Poverty*, World Bank, Washington.
- Yaşar, S. ve Taşar, M. O. (2019). *Kavramsal Olarak Yoksulluk ve Türkiye’de Yoksullukla Mücadele Politikalarının Etkileri*. Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 19 (38), 118-144.
- Yeşilyurt-Temel, H. (2016). *Türkiye’deki Sosyal Yardımların Yoksulluğu Azaltmadaki Rolü (Manisa İli Örneği)*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Yılmaz, A. (2009). *Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Yoksullukla Mücadeleye Etkisi: “Hilvan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Örneği”*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale.

EKLER

EK 1

ANKET FORMU

Sayın Katılımcı,

Bu anket çalışması, Düzce Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsünde yürütülmekte olan **“Kadın Yoksulluğunu Önlemede Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Rolü: Düzce İli Örneği”** adlı yüksek lisans tezi kapsamında bilgi edinmek amacıyla hazırlanmıştır. Elde edilen bilgiler akademik amaçlarla kullanılacak olup tamamen gizli tutulacaktır. Ankete katıldığınız ve vermiş olduğunuz samimi cevaplarınız için teşekkür ederim. Saygılarımla.

Doç. Dr. Emel İŞTAR IŞIKLI (Tez Danışmanı)

Esmâ ATASEVER (Yüksek Lisans Öğrencisi)

BİRİNCİ KISIM

1) Yaşınız:

- a) 18-24 b) 25-39 c) 40-59 d) 60 ve üzeri

2) Medeni Durumuz:

- a) Bekar b) Evli c) Boşanmış d) Eşi vefat etmiş

3) Öğrenim Durumunuz:

- a) Okur-yazar değil b) Okur-yazar c) İlkokul-ortaokul d) Lise ve dengi
e) Ön Lisans f) Lisans g) Yüksek Lisans-Doktora

4) Mesleğiniz:

- a) Öğrenci b) İşçi c) Mevsimlik işçi/tarım işçisi d) Ev hanımı
e) Çiftçi f) Serbest meslek g) Memur h) Esnaf
ı) İşsiz i) Diğer

5) Nerede ikamet ediyorsunuz?

- a) Köy b) Mahalle c) Belde

6) Varsa çocuk sayısı:

- a) 1 b) 2 c) 3 d) 4 ve üzeri 5) yok

7) Çalışma durumunuz:

- a) Çalışmıyorum
b) Çalışıyorum ama düzenli değil (günlük işler- mevsimlik işler)
c) Çalışıyorum
d) Emekliyim
e) Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK)'ndan bağlanan aylık veya gelirim var.

8) Eğer çalışmıyorsanız çalışmama nedeniniz nedir?

- a) İş imkânı yok b) Çocuk bakımı c) Ev işleri
d) Eşim izin vermiyor e) Ailem izin vermiyor
f) Emekliyim g) Hasta ve yaşlı bakımı
h) Sağlık sorunu veya bedensel engel durumu
ı) Dini Nedenler i) Diğer:(belirtiniz)

9) Geçiminizi nasıl sağlıyorsunuz?

- a) Sosyal Yardımlaşma ve Danışma Vakfından aldığım sosyal yardımlarla
b) Sosyo-ekonomik destek (SED) ödemesiyle
c) Komşu ve akrabaların yardımıyla
d) Ölen eş veya babadan bağlanan ölüm aylığıyla
e) Düzenli olmayan çalışmam sonucu kazandığım gelirle
f) Nafakayla
g) Diğer:(belirtiniz)

10) Eşinizin çalışma durumu nedir? (Sadece evli olan katılımcılar tarafından doldurulacaktır.)

- a) Çalışmıyor
b) Çalışıyor ama düzenli değil (günlük işler- mevsimlik işler)
c) Çalışıyor
d) Emekli
e) Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK)'ndan bağlanan aylık veya geliri var.

11) Eğer eşiniz çalışıyorsa çalışma durumu nasıl?

(Sadece evli olan katılımcılar tarafından doldurulacaktır.)

a) İşçi	f) Memur
b) Esnaf/zanaatkar	g) Emekli
c) Çiftçi	h) Günlük işlerde çalışan
d) Seyyar Satıcı	i) Diğer(belirtiniz).....
e) Mevsimlik işçi	

12) Sosyal güvenceniz (sigortanız) var mı?

- a) Evet b) Hayır

13) Eşinizin sosyal güvencesi var mı?

(Sadece evli olan katılımcılar tarafından doldurulacaktır.)

- a) Evet b) Hayır

14) Oturduğunuz hanede siz dahil kaç kişi yaşamaktadır?

- a) 1 b) 2 c) 3 d) 4 e) 5 ve üstü

15) Hanenizde engelli birey var mı?

(Cevabınız evetse 16. soruya, hayırsa 17.soruya geçiniz.)

- a) Evet b) Hayır

16) Engelli aylığı ve/veya engelli yakını aylığı alıyor musunuz?

- a) Evet b) Hayır

17) Evinizde yaşayan 15 yaş altı kişi sayısı kaçtır?

- a) Yok b)1 c) 2 d) 3 e) 4 f) 5 ve üstü

18) Evinizde yaşayan 65 yaş üstü kişi sayısı kaçtır

- a) Yok b)1 c) 2 d) 3 e) 4 f) 5 ve üstü

19) Kadın Emeği Merkezini duydunuz mu?

- a) Evet b) Hayır

20) Kadın Emeği Merkezi ile ilgili aşağıdaki seçeneklerden hangisi size uygun?

- a) Kadın kooperatiflerinden birinin üyesiyim.
b) Kadın kooperatiflerinden alışveriş yapan tüketiciyim.
c) Kadın Emeği Merkezindeki kurslara katılan kursiyerim.

- d) Kadın Emeği Merkezinden faydalanmıyorum.
- e) Kadın girişimciyim.
- f) Diğer:

21) Sosyal Dayanışma Merkezinin (SODAM) kurslarından haberdar mısınız?
(Cevabınız evet ise 22.soruya, hayır ise 23.soruya geçiniz)

- a) Evet
- b) Hayır

22) SODAM'ın açtığı hangi kurs veya kurslara katıldınız?

- a) Düz dikiş makine
- b) Halı dokuma
- c) Saç şekillendirme
- d) Amigurumi
- e) Tığ oyası
- f) Diğer:.....

23) Hanenizde düzenli gelir getiren kişi sayısı kaçtır?

- a) Yok
- b) 1 kişi
- c) 2 kişi
- d) 3 kişi
- e) 4 kişi ve üstü

24) Hanenizin gelir düzeyi yani siz dahil TÜM AİLENİZİN AYLIK GELİRİ ortalama ne kadardır?

- a) 1000 TL altı
- b) 1001-2000 TL arası
- c) 2001-3000 TL arası
- d) 3001-5000 TL arası
- e) 5001-7.000 TL arası
- f) 7.001-10.000 TL arası
- g) 10.001-15.000 TL arası
- h) 15.001 TL üstü

25) Hangi sosyal yardım veya yardımlardan yararlanıyorsunuz?
(Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.)

- a) Şartlı eğitim yardımı
- b) Şartlı sağlık yardımı
- c) Şartlı gebelik yardımı
- d) Muhtaç asker ailesi/çocuğu yardımı
- e) Engelli/engelli yakını aylığı
- f) Yakacak yardımı
- g) Dul aylığı
- h) Öksüz/yetim yardımı
- i) Gıda Yardımı
- j) 65 yaş üstü aylığı
- k) Giyecek yardımı
- l) Diğer:.....

26) Sosyal yardımlarla ilgili görüş, öneri ve söylemek istedikleriniz var mı? Varsa nelerdir?

İKİNCİ KISIM

No	Lütfen aşağıdaki sorulara size en yakın olan seçeneği X ile işaretleyiniz. Bütün soruları yanıtlamayı unutmayınız.	Evet	Kısmen	Hayır
1	Aldığınız sosyal yardımlar sayesinde yaşamınız rahatladı mı?			
2	Aldığınız yardımlar geleceğe güvenle bakmanızı sağlıyor mu?			
3	Aldığınız yardımlar temel ihtiyaçlarınızı karşılamaya yetiyor mu?			
4	Aldığınız yardımlardan dolayı hanenizin yoksulluğunda bir azalma olduğunu düşünüyor musunuz?			
5	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının yaptığı sosyal yardımların kadınların yoksulluğunu önleme konusunda önemli katkısı olduğunu düşünüyor musunuz?			
6	Aldığınız yardımlardan genel olarak memnun musunuz?			
7	Aldığınız yardımları yeterli buluyor musunuz?			
8	Yardımların gecikmeksizin zamanında ulaştırıldığını düşünüyor musunuz?			
9	Yardımların tarafsız ve adil şekilde dağıtıldığını düşünüyor musunuz?			
10	Yardımlardan yararlanacak kişiler belirlenirken tarafsız davranıldığını düşünüyor musunuz?			

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfının mevcut işleyişi ve aldığınız sosyal yardımlar hakkındaki düşünceleriniz nelerdir? Ekleme istediğiniz başka husus var mı? Varsa nelerdir?

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Esmâ ATASEVER

Yabancı Dili : İngilizce

ÖĞRENİM DURUMU

Derece	Alan	Okul/Üniversite	Mezuniyet Yılı
Yüksek Lisans	Sigortacılık ve Sosyal Güvenlik	Düzce Üniversitesi	2023
Lisans	Hukuk	Yalova Üniversitesi	2018
Lise		Düzce Fen Lisesi	2014

